

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Οι Διεκδικήσεις της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο»

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια:

Ζωή Κουκουλά

Επιβλέπων καθηγητής:

Πέτρος Λιάκουρας

ΠΕΙΡΑΙΑΣ, 2021

Το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρος μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

Αφιερώνεται στους γονείς μου

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου για την αμέριστη υποστήριξη και βοήθεια που μου παρείχε καθ' όλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών, καθώς και τον επιβλέποντα καθηγητή μου Πέτρο Λιάκουρα για την καθοδήγηση και τις πολύτιμες συμβουλές του κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ.....	8
Η ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΙΣΧΥΟΣ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ	8
Η ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΩΣ ΔΙΑΜΕΤΑΚΟΜΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΒΟΥ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ.....	11
Η ΕΝΕΡΓΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ	15
Ο ΝΕΟΘΩΜΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΡΝΤΟΓΑΝ	17
Ο ΝΕΟΘΩΜΑΝΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ	17
Η ΝΕΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	21
ΤΟ ΔΟΓΜΑ ΤΗΣ «ΓΑΛΑΖΙΑΣ ΠΑΤΡΙΔΑΣ»	28
Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ.....	35
Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ	35
Η ΚΥΠΡΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ.....	37
Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΖΩΝΗΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΑΙΓΥΠΤΟ (2003).....	38
Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΖΩΝΗΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΜΕ ΤΟΝ ΛΙΒΑΝΟ (2007)	40
Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΖΩΝΗΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΜΕ ΤΟ ΙΣΡΑΗΛ (2010).....	41
Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΚΑΙ Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ	45
ΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΙΣ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ	45
ΟΙ ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ.....	55
Η ΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΩΝ	63
ΤΟ ΤΟΥΡΚΟΛΙΒΥΚΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΘΑΛΑΣΣΙΑΣ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑΣ ΣΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ	65
ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΟΛΙΒΥΚΟΥ ΜΝΗΜΟΝΙΟΥ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ	65
ΤΟ ΝΟΜΙΚΑ ΑΝΥΠΟΣΤΑΤΟ ΤΟΥΡΚΟΛΙΒΥΚΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΑΚΥΡΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ	67
ΤΟ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑ ΤΗΣ ΜΕΓΙΣΤΗΣ (ΚΑΣΤΕΛΛΟΡΙΖΟ).....	73
Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗΣ ΥΦΑΛΟΚΡΗΠΙΔΑΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΖΩΝΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΑΙΓΥΠΤΟΥ	78
Η ΕΠΟΜΕΝΗ ΜΕΡΑ	80
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	82
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	84
ΕΝΤΥΠΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	84

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	85
ΠΗΓΕΣ ΧΑΡΤΩΝ.....	91
ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ	92

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται τις διεκδικήσεις της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο που σχετίζονται με την οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών και την εκμετάλλευση του ενεργειακού πλούτου της εν λόγω περιοχής. Ως απόρροια των τεράστιων ενεργειακών της αναγκών, της δεινής οικονομικής της θέσης και της νεοθωμανικής της πολιτικής, η Τουρκία έχει προβεί σε προκλητικές ενέργειες που παραβιάζουν κατάφωρα τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας και της Κύπρου. Στο παρόν, λοιπόν, αναλύεται η σημασία της ενέργειας για την Τουρκία, η αξία της γεωπολιτικής της θέσης, οι μαζικιστικές της βλέψεις που πηγάζουν από το νεοθωμανικό δόγμα, το οποίο έχει υιοθετηθεί και εφαρμόζεται τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό της, αλλά και οι αξιώσεις της αναφορικά με τις θαλάσσιες ζώνες στην Ανατολική Μεσόγειο. Τέλος, αποκρούονται με νομικά επιχειρήματα το ανυπόστατο Τουρκολιβυκό Μνημόνιο Κατανόησης και οι τουρκικές απόψεις περί Δικαίου της Θάλασσας εν γένει, ενώ στη συνέχεια εξετάζεται το περιεχόμενο και η επίδραση της ελληνοαιγυπτιακής συμφωνίας οριοθέτησης Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης στη νέα πραγματικότητα που αποπειράται να διαμορφώσει το τουρκολιβυκό σύμφωνο στην Ανατολική Μεσόγειο.

ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΙΣΧΥΟΣ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ

Χρησιμοποιώντας τις αρχές του πολιτικού ρεαλισμού ως εργαλείο ανάλυσης των γεωπολιτικών συνθηκών και των διεθνών σχέσεων εξάγεται το συμπέρασμα κατά το οποίο η κατοχή και ο έλεγχος των ενεργειακών πόρων αποτελούσε ανέκαθεν και εξακολουθεί να αποτελεί σημαντικό παράγοντα ισχύος για τα κράτη. Σύμφωνα με τον Αθανάσιο Πλατιά, σημείο εκκίνησης του πολιτικού ρεαλισμού είναι το γεγονός ότι στο διεθνές σύστημα παρατηρείται έλλειψη οργανωμένης τάξης κατά το πρότυπο της εσωτερικής οργάνωσης των κρατών. Σε αντίθεση με το πρότυπο της εσωτερικής διακυβέρνησης, στο διεθνές σύστημα δεν υπάρχει κεντρική εξουσία που να επιβάλλει την τάξη. Με άλλα λόγια, το διεθνές σύστημα είναι άναρχο.¹ Όπως σημειώνεται στο βιβλίο του Ιωάννη Παρίση, κατά την αντίληψη του Θουκυδίδη, τα κράτη βρίσκονται σε συνεχή ανταγωνισμό, επιζητώντας ισχύ και ασφάλεια, η δε ανθρώπινη συμπεριφορά υποκινείται έντονα από το ιδιοτελές συμφέρον και την επιθυμία για κυριαρχία πάνω στους άλλους. Είναι κατά συνέπεια αυτονόητο ότι, προκειμένου τα κράτη να επιβιώσουν, να ευημερήσουν, και να διασφαλίσουν τα εθνικά τους συμφέροντα, μέσα σε ένα άκρως ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, αναγκάζονται να επιζητούν την απόκτηση ισχύος, ενώ παράλληλα να παρακολουθούν την ισχύ των γειτονικών τους κρατών. Ο μόνος τρόπος για να εξασφαλίσουν την επιβίωση τους είναι η συνεχής αύξηση της ισχύος τους. Μέσω της ισχύος, αφενός εξασφαλίζουν την ασφάλειά τους, απαραίτητη προϋπόθεση για την οικονομική ευημερία και ανάπτυξη, αφετέρου προωθούν τα συμφέροντά τους στο στρατηγικό τους περιβάλλον.² Ειδικότερα, όπως ο John Mearsheimer υποστηρίζει, τα κράτη διαθέτουν δύο είδη ισχύος: λανθάνουσα ισχύ και στρατιωτική ισχύ, οι οποίες είναι στενά συνδεδεμένες αλλά όχι συνώνυμες, κι αυτό γιατί προέρχονται από διαφορετικά είδη στοιχείων. Η λανθάνουσα ισχύς αναφέρεται στα κοινωνικοοικονομικά στοιχεία τα οποία υπεισέρχονται στην οικοδόμηση της στρατιωτικής ισχύος, καθώς σε μεγάλο βαθμό εδράζεται στον πλούτο ενός κράτους και στο συνολικό μέγεθος του πληθυσμού του. Οι μεγάλες δυνάμεις χρειάζονται χρήματα, τεχνολογία και προσωπικό προκειμένου να οικοδομήσουν στρατιωτικές δυνάμεις, και η λανθάνουσα ισχύς ενός κράτους

¹ Πλατιάς Α., *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, 2018, Αθήνα: Εστία, 7^η έκδοση, σελ. 26

² Παρίσης Ι., *Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα*, 2011, Αθήνα: Ινφογνώμων, 1^η έκδοση, σελ. 15-16

αναφέρεται στο δυναμικό από το οποίο μπορεί να αντλήσει όταν ανταγωνίζεται με αντίπαλα κράτη. Από την άλλη, η στρατιωτική ισχύς εδράζεται σε μεγάλο βαθμό στο μέγεθος και τη δύναμη του στρατού ξηράς ενός κράτους και στις αεροπορικές και ναυτικές δυνάμεις που τον υποστηρίζουν. Επομένως, στη διεθνή πολιτική η υπαρκτή ισχύς ενός κράτους είναι, σε τελική ανάλυση, συνάρτηση των στρατιωτικών του δυνάμεων και του πώς αυτές συγκρίνονται με τις στρατιωτικές δυνάμεις ανταγωνιστικών κρατών. Ωστόσο, παρά την προνομιούχο αυτή θέση που κατέχει η στρατιωτική ισχύς, τα κράτη νοιάζονται ιδιαίτερα για τη λανθάνουσα ισχύ, καθώς ο άφθονος πλούτος και ο μεγάλος πληθυσμός είναι προαπαιτούμενα για την οικοδόμηση πανίσχυρων στρατιωτικών δυνάμεων.³

Δεδομένων των ανωτέρω, προκύπτει ότι για τα κράτη η πρόσβαση σε ενεργειακούς πόρους, ήτοι σήμερα το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, καθίσταται εξαιρετικά σημαντική προϋπόθεση για την απόκτηση πλούτου και κατ' επέκταση την ανάπτυξη οικονομικής, πολιτικής και στρατιωτικής ισχύος. Αναλυτικότερα, στους φυσικούς πόρους περιλαμβάνονται και οι πρώτες ύλες που διαθέτει μια περιοχή, οι οποίες φυσικά εκτός από πλουτοπαραγωγική πηγή, μπορούν να αποτελέσουν και μέσο άσκησης εξωτερικής πολιτικής, καθώς η κατοχή, ο έλεγχος και η δυνατότητα εκμετάλλευσης πρώτων υλών αποτελούν σημαντικό πλεονέκτημα στις διακρατικές σχέσεις.⁴ Η σημασία της ενέργειας, επομένως, έγκειται στο γεγονός ότι σε αυτήν βασίζεται εδώ και πολλές δεκαετίες η ανάπτυξη των βιομηχανιών και των μεταφορών και εν γένει η τεχνολογική πρόοδος ενός κράτους. Όπως τονίζει και ο πολιτικός επιστήμονας John Mearsheimer στο έργο του, οι διαφορές στη βιομηχανική δύναμη έχουν σημαντικές συνέπειες για την ισορροπία της λανθάνουσας ισχύος. Πρώτον, τα ιδιαίτερα εκβιομηχανισμένα κράτη έχουν πάντοτε πολύ μεγαλύτερο περίσσειμα πλούτου για να δαπανήσουν στην άμυνα απ' ό,τι τα ημικβιομηχανισμένα κράτη, κι αυτό κυρίως επειδή μεγάλο μέρος της φυσικής παραγωγής του αγροτικού πληθυσμού καταναλώνεται επί τόπου από τους ίδιους τους αγρότες. Δεύτερον, μόνο κράτη που διαθέτουν τις πλέον προηγμένες βιομηχανίες είναι ικανά να παράγουν τις μεγάλες ποσότητες εξελιγμένων εξοπλισμών που χρειάζονται οι στρατοί προκειμένου να

³ Mearsheimer J., *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, 2007, Αθήνα: Ποιότητα, 1^η έκδοση, σελ. 127-129

⁴ Παρίσης Ι., *Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα*, 2011, Αθήνα: Ινφογνώμων, 1^η έκδοση, σελ. 133

επιβιώσουν στη μάχη.⁵ Παρ' ότι οι υλικοί πόροι δεν κρίνουν από μόνοι τους το αποτέλεσμα των πολέμων δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι πιθανότητες επιτυχίας επηρεάζονται σημαντικά από την ισορροπία των πόρων, ιδίως σε παρατεταμένους πολέμους φθοράς στους οποίους η κάθε πλευρά προσπαθεί να καταβάλει την άλλη μέσω υλικής υπεροχής.⁶

Από το πρώτο μισό κιόλας του 20^{ου} αιώνα εκφράστηκε για πρώτη φορά η έννοια της *ενεργειακής ασφάλειας*, η οποία άρχισε να λαμβάνει σημαίνουσα θέση στην ατζέντα της ενεργειακής πολιτικής όλων των κρατών, αφού μέσω αυτής επιτυγχάνεται η εξασφάλιση της εθνικής ισχύος και της εθνικής ασφάλειας. Συγκεκριμένα, επιδίωξη κάθε κράτους είναι ο απρόσκοπτος εφοδιασμός του με ενέργεια και για αυτό δεν είναι λίγες οι φορές που διστάμενα ενεργειακά συμφέροντα έχουν προκαλέσει διακρατικές συγκρούσεις. Και τούτο οφείλεται πολλάκις και στη χρησιμοποίηση των ενεργειακών πόρων ως όπλο πίεσης από τις πολιτικά και οικονομικά συνήθως αδύναμες χώρες παραγωγούς ενάντια στα πλούσια κράτη της Δύσης, η ευημερία και η πρόοδος των οποίων εξαρτάται σε πολύ μεγάλο βαθμό από τις ενεργειακές πρώτες ύλες. Ειδικότερα, τα τρομοκρατικά χτυπήματα, η πειρατεία, η εσωτερική αστάθεια λόγω εξεγέρσεων και συγκρούσεων στο εσωτερικό των κρατών που παράγουν και εξάγουν ενέργεια θέτουν σε εξαιρετικά μεγάλο κίνδυνο τις οικονομίες των κρατών-καταναλωτών της Δύσης. Άλλωστε, η εξάρτηση αυτή γίνεται ιδιαίτερα πρόδηλη σε κάθε πετρελαϊκή κρίση, αφού οι δυτικές οικονομίες κλονίζονται σε μεγάλο βαθμό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το εμπάργκο πετρελαίου που επιβλήθηκε στη Δύση από τις αραβικές χώρες μετά τον αραβο-ισραηλινό πόλεμο του 1973. Έκτοτε, η ενεργειακή ασφάλεια, όπως αναφέρεται στο βιβλίο του Ιωάννη Παρίση, εκφράζεται με τρεις τρόπους: **(α)** εξασφάλιση επαρκών αποθεμάτων, ώστε οποιαδήποτε απροσδόκητη εξέλιξη να μη προκαλεί αναταράξεις στις προηγμένες βιομηχανικές χώρες και κοινωνίες, **(β)** ανακάλυψη και αξιοποίηση νέων κοιτασμάτων, και **(γ)** εξασφάλιση των υφιστάμενων πηγών ενέργειας αλλά και ανακάλυψη νέων.⁷

⁵ Mearsheimer J., *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, 2007, Αθήνα: Ποιότητα, 1^η έκδοση, σελ. 144

⁶ Mearsheimer J., *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, 2007, Αθήνα: Ποιότητα, 1^η έκδοση, σελ. 132

⁷ Παρίσης Ι., *Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα*, 2011, Αθήνα: Ινφογνώμων, 1^η έκδοση, σελ. 138

Τούτων λεχθέντων, η ενεργειακή ασφάλεια σχετίζεται άμεσα με την ανάγκη θωράκισης της οικονομίας από τις επιπτώσεις μιας αιφνίδιας διακοπής εφοδιασμού της με ενέργεια, καθώς επίσης και μιας μεγάλης αύξησης των τιμών των ενεργειακών πρώτων υλών.

Η ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΩΣ ΔΙΑΜΕΤΑΚΟΜΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΒΟΥ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Συστατικό στοιχείο της γεωπολιτικής σημασίας και της ισχύος κάθε χώρου στον παγκόσμιο χάρτη αποτελεί η γεωγραφική του θέση⁸. Παράλληλα, όμως, προς αυτήν, το οικονομικό δυναμικό του χώρου, ως συνισταμένη των πλουτοπαραγωγικών πηγών του και της συνολικής οικονομικής του ανάπτυξης, δηλαδή η *γεωοικονομία* του χώρου, καθώς και η ισχύς του, ως συνισταμένη της στρατιωτικής και λοιπής ισχύος του – δηλαδή η *γεωστρατηγική* του χώρου – προσδιορίζουν τη γεωπολιτική σημασία του, αφού γεωοικονομία και γεωστρατηγική συνιστούν τους βασικούς πυλώνες της γεωπολιτικής.⁹ Σύμφωνα, μάλιστα, με τον Joo-Jock ως γεωστρατηγική νοείται το άθροισμα γεωγραφικών παραγόντων που συνεργάζονται για να επηρεάσουν ή να δώσουν πλεονεκτήματα σε έναν αντίπαλο, ή να παρεμβληθούν στη διαμόρφωση ενός σχεδίου στρατηγικής, καθώς επίσης και μιας πολιτικής ή στρατιωτικής επιδίωξης.¹⁰ Αυτό, επομένως, σημαίνει ότι η γεωγραφική θέση μιας χώρας επιδρά σημαντικά στη διαμόρφωση των σχέσεών της με τα όμορα κράτη και εν γένει στην εξωτερική της πολιτική. Πιο συγκεκριμένα, όπως επισημαίνει ο Ι. Παρίσης, έχει σημασία αν μια χώρα γειτνιάζει με περιοχές συγκρούσεων, εθνοτικών διενέξεων, στρατηγικών συμφερόντων των μεγάλων δυνάμεων, καθώς και αν η ίδια η χώρα διαθέτει ή όχι στρατηγικές πρώτες ύλες ή σημεία στρατηγικής σημασίας (λιμάνια, αεροδρόμια, θαλάσσια στενά κλπ). Επίσης, σημαντικό στοιχείο ισχύος συνιστά η εγγύτητα ή πρόσβαση σε κύριες θαλάσσιες οδούς και η δυνατότητα ελέγχου στρατηγικών αξόνων.¹¹

Η Τουρκία αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα κράτους με χερσαία και θαλάσσια σύνορα. Συγκεκριμένα, βρίσκεται στη νοτιοδυτική Ασία, ενώ ένα μικρό

⁸ Παρίσης Ι., *Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα*, 2011, Αθήνα: Ινφογνώμων, 1^η έκδοση, σελ. 80

⁹ Παρίσης Ι., *Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα*, 2011, Αθήνα: Ινφογνώμων, 1^η έκδοση, σελ. 80

¹⁰ Παρίσης Ι., *Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα*, 2011, Αθήνα: Ινφογνώμων, 1^η έκδοση, σελ. 80

¹¹ Παρίσης Ι., *Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα*, 2011, Αθήνα: Ινφογνώμων, 1^η έκδοση, σελ. 80-81

τμήμα της επικράτειάς της, η Ανατολική Θράκη, βρίσκεται στη νοτιοανατολική Ευρώπη. Η χερσόνησος της Μικράς Ασίας, η οποία συγκροτεί το βασικότερο μέρος της χώρας, βρίσκεται ανάμεσα στον Εύξεινο Πόντο και τη Μεσόγειο Θάλασσα και οι ακτές της βρέχονται από το Αιγαίο Πέλαγος. Επιπροσθέτως, η Τουρκία συνορεύει δυτικά με την Ελλάδα, βορειοδυτικά με τη Βουλγαρία, ανατολικά με τη Γεωργία, την Αρμενία, το Ιράν και το θύλακα Ναχιτσεβάν του Αζερμπαϊτζάν και νοτιοανατολικά με το Ιράκ και τη Συρία. Ωστόσο, τα Τουρκικά Στενά, ήτοι η Θάλασσα του Μαρμαρά, ο Ελλήσποντος και ο Βόσπορος, που αποτελούν το σύνορο μεταξύ Ευρώπης και Ασίας, είναι εκείνα που καθιστούν την Τουρκία χώρα υψίστης στρατηγικής σημασίας.

Μετά το 2000 τόσο η Τουρκία όσο και η Ελλάδα επεδίωκαν τη γεωπολιτική τους αναβάθμιση μέσα από τη μετατροπή τους σε διαμετακομιστικούς κόμβους υδρογονανθράκων με τελικούς αποδέκτες τα κράτη της Ευρώπης. Η Ευρώπη ταλανισμένη από συχνές διακοπές ανεφοδιασμού της με υδρογονάνθρακες λόγω της Κρίσης του Σουέζ το 1956, του πετρελαϊκού εμπάργκο μετά τον Πόλεμο των Έξι ημερών του 1967 και τις δύο μεγάλες πετρελαϊκές κρίσεις του 1973 και του 1979 έθεσε ως ένα από τα βασικότερα πολιτικά της ζητήματα τη μεταφορά υδρογονανθράκων στις αγορές της. Ειδικότερα, το τέλος του Ψυχρού Πολέμου έδωσε τη δυνατότητα προσβάσεως στα κοιτάσματα υδρογονανθράκων τα οποία βρίσκονται στα κράτη που προέκυψαν από την παλαιά Σοβιετική Ένωση.¹² Λύση, σύμφωνα με τον καθηγητή Άγγελο Συρίγο, όσον αφορά τον τρόπο μεταφοράς των υδρογονανθράκων είναι οι αγωγοί, καθώς ως εκ της φύσεώς τους αποτελούν τον ασφαλέστερο και, σε βάθος χρόνου, φθηνότερο τρόπο μεταφοράς ενώ παράλληλα αποτελούν στρατηγικά έργα υποδομής.¹³ Για την κατασκευή, μάλιστα, ενός αγωγού, το κόστος της οποίας είναι αρκετά υψηλό και βαραίνει ιδιωτικές εταιρείες, λαμβάνονται πολλοί παράγοντες υπ' όψιν εκτός από τον ασφαλή και απρόσκοπτο εφοδιασμό της εσωτερικής αγοράς. Γεωπολιτικές ισορροπίες, η γεωπολιτική αναβάθμιση των εδαφών που διασχίζουν οι αγωγοί, η μοιραία οικονομική αλληλεξάρτηση μεταξύ διαφορετικών κρατών είναι σημαντικά στοιχεία που συνυπολογίζονται κατά τον πολιτικό σχεδιασμό τέτοιων στρατηγικών έργων.¹⁴ Επειδή, ωστόσο, οι σχεδιασμοί των κρατών δεν συνάδουν πάντοτε με τις επιλογές του

¹² Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, 2020, Αθήνα: Πατάκη, 4^η έκδοση, σελ. 676

¹³ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, 2020, Αθήνα: Πατάκη, 4^η έκδοση, σελ. 676-677

¹⁴ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, 2020, Αθήνα: Πατάκη, 4^η έκδοση, σελ. 677

ιδιωτικού τομέα, δεν είναι λίγες οι φορές που οι ιδιωτικές εταιρείες δέχονται πιέσεις και επηρεάζονται από συγκεκριμένα κράτη, όπως οι ΗΠΑ, η Ρωσία και η Βρετανία, για να επιλέξουν μεταξύ διαφορετικών προτάσεων. Αυτή η πραγματικότητα κατέστη σαφής στην περίπτωση της Ελλάδος και της Τουρκίας και στην προσπάθειά τους να αναβαθμιστούν στρατηγικά προτείνουν επί περίπου δύο δεκαετίες εναλλακτικές οδεύσεις αγωγών για τη διοχέτευση υδρογονανθράκων προς την υπόλοιπη Ευρώπη.¹⁵

Είναι γεγονός ότι η Τουρκία έχει μια εξαιρετικά προνομαχική γεωγραφική θέση που την μετατρέπει εύκολα σε διαμετακομιστικό κόμβο ενέργειας. Αναλυτικότερα, η γειτνίασή της με χώρες παραγωγούς υδρογονανθράκων αποτελεί ένα ισχυρό πλεονέκτημα. Όπως υπογραμμίζεται στο βιβλίο του Α. Συρίγου, οι χώρες της Κασπίας, με προεξάρχον το Αζερμπαϊτζάν, δύνανται να εξάγουν τους υδρογονάνθρακες τους απ' ευθείας στην Ευρώπη μέσω Τουρκίας, αφού πιέζονται μάλιστα από τις ΗΠΑ να αποφύγουν εξαγωγές μέσω Ρωσίας. Από την άλλη, η Ρωσία έχει και άλλες διόδους εξαγωγής υδρογονανθράκων, αφού οι κατά καιρούς προβληματικές σχέσεις, ιδίως με την Ουκρανία, έχουν ωθήσει τη Ρωσία να χρησιμοποιήσει και τουρκικά εδάφη για να αποφύγει την εξάρτηση από μία μόνον βασική οδευση. Επιπλέον, το Ιράκ και το Ιράν, λόγω πολιτικών προβλημάτων, δεν συμμετέχουν ακόμη στη διαμετακόμιση υδρογονανθράκων προς την Ευρώπη. Στον μέλλον, όμως, οι δύο χώρες θα εξάγουν τους υδρογονάνθρακες τους. Σχεδόν αποκλειστική χερσαία δίοδος απ' ευθείας αγωγών προς την Ευρώπη είναι η Τουρκία.¹⁶

Παράλληλα, θα πρέπει να επισημανθεί ιδιαίτερα και η ζωτικής σημασίας γεωστρατηγική θέση των Στενών Βοσπόρου-Δαρδανελίων, καθώς λόγω αυτών η Τουρκία αποκτά σημαντικό ρόλο στην παγκόσμια διαμετακόμιση πετρελαίου. Πιο συγκεκριμένα, η ήδη από τη δεκαετία του 1990 αυξημένη κίνηση δεξαμενόπλοιων στο προαναφερθέν θαλάσσιο πέρασμα λόγω του πετρελαίου που φθάνει με αγωγούς από τη Ρωσία και την Κασπία στον Εύξεινο Πόντο είχε ως συνέπεια μεγάλες χρονικές καθυστερήσεις κατά τον διάπλου των Στενών. Με σκοπό, λοιπόν, την παράκαμψη των Στενών υλοποιήθηκε ο αγωγός πετρελαίου από το Μπακού του Αζερμπαϊτζάν ως το τουρκικό λιμάνι Τσεϊχάν στη Μεσόγειο, γεγονός που κέντρισε το ενδιαφέρον της Ρωσίας για μεταφορά του ρωσικού πετρελαίου από τον αγωγό αυτόν.

¹⁵ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, 2020, Αθήνα: Πατάκη, 4^η έκδοση, σελ. 677

¹⁶ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, 2020, Αθήνα: Πατάκη, 4^η έκδοση, σελ. 679

Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθούν οι υπάρχοντες αγωγοί πετρελαίου και φυσικού αερίου που διασχίζουν την Τουρκία. Ο πρώτος αγωγός πετρελαίου, ο αγωγός Κιρκούκ-Τσειχάν, κατασκευάστηκε το 1970 και, αν και περιορισμένων δυνατοτήτων, μεταφέρει πετρέλαιο από τις κουρδικές περιοχές του Ιράκ, γεγονός που τον καθιστά πολλές φορές αντικείμενο επιθέσεων. Ακόμη, το 2005-2006 λειτούργησε για πρώτη φορά ο αγωγός πετρελαίου Μπακού-Τυφλίδας-Τσειχάν, ο οποίος λειτούργησε ως εναλλακτική δίοδος στο πέρασμα Βοσπόρου-Δαρδανελλίων. Από την άλλη, ο πρώτος αγωγός φυσικού αερίου, ο αγωγός Τουρκίας-Ιράν, γνωστός και ως αγωγός Ταυρίδας (Ταμπρίζ)-Αγκυρας, λειτούργησε το 2001 και δύναται να μεταφέρει αέριο και από το Τουρκμενιστάν. Ο σημαντικότερος ίσως αγωγός φυσικού αερίου που διαπερνά την Τουρκία είναι ο αγωγός «Γαλάζιο Ρεύμα» (Blue Stream) που κατασκευάστηκε το 2002 και λειτούργησε το 2005, καθώς μεταφέρει μεγάλες ποσότητες αερίου κατ' ευθείαν από τη Ρωσία, εγκαινιάζοντας την ενεργειακή εξάρτηση της Τουρκίας από τη Ρωσία. Ένας ακόμη αγωγός είναι εκείνος του Νότιου Καυκάσου, γνωστός και ως αγωγός Μπακού-Τυφλίδας-Ερζερούμ ή αγωγός του Σαχ Ντενίζ, ο οποίος λειτούργησε το 2006 και μεταφέρει αρκετά μεγάλες ποσότητες φυσικού αερίου από το Αζερμπαϊτζάν. Τέλος, ο πιο πρόσφατος αγωγός φυσικού αερίου είναι εκείνος μεταξύ Ελλάδας (Κομοτηνή) και Τουρκίας (Καρατζάμπεη, Προύσα), ο οποίος εγκαινιάστηκε το 2007 και παρά τη μικρή του έκταση έχει μεγάλη συμβολική σημασία, διότι είναι ο μοναδικός αγωγός που μεταφέρει αζέρικο αέριο προς την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το εισαγόμενο αυτό αέριο χρησιμεύει για τη λειτουργία του εργοστασίου ηλεκτρικής ενέργειας στη Ροδόπη ενώ η παραγόμενη ηλεκτρική ενέργεια καλύπτει τόσο τις εγχώριες ανάγκες όσο και τις ανάγκες της ευρύτερης περιοχής της Κωνσταντινούπολης. Δεν θα πρέπει, όμως, να παραλειφθεί να σημειωθεί το γεγονός ότι τα χρήματα για το αέριο δεν καταβάλλονται στο Αζερμπαϊτζάν ως παραγωγό χώρα αλλά στην Τουρκία, η οποία μεταπωλεί το αζέρικο αέριο στην Ελλάδα σε ιδιαίτερα υψηλή τιμή, αφού στην τιμή του αζέρικού αερίου πρέπει να προστεθεί και το κόστος διελεύσεως έως την Ελλάδα.

Η ΕΝΕΡΓΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Η Τουρκία έχει ελάχιστες ποσότητες δικών της υδρογονανθράκων και δεν διαθέτει πυρηνικά εργοστάσια παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας.¹⁷ Τα έως τώρα γνωστά ενεργειακά της αποθέματα θεωρούνται άνευ σημασίας δεδομένων των συνεχώς αυξανόμενων ενεργειακών της αναγκών. Οι περιορισμένοι ενεργειακοί πόροι της χώρας καλύπτουν μόνο το 27% των συνολικών αναγκών της και έχουν οδηγήσει στην εξάρτησή της από τις ενεργειακές εισαγωγές, κυρίως πετρελαίου και φυσικού αερίου.¹⁸ Για τον λόγο αυτόν, εξαρτάται ενεργειακά κυρίως από τη Ρωσία αλλά και από το Ιράν και το Αζερμπαϊτζάν. Αναφορικά με τη Ρωσία, η εξάρτησή της από αυτήν, που κινήθηκε σταθερά κατά την πρώτη δεκαετία του 2000 σε ποσοστά άνω του 60%, ξεκίνησε να δημιουργείται στα τέλη της δεκαετίας του 1980, όταν μέσω του σοβιετικού διαβαλκανικού αγωγού η Τουρκία εισήγε φυσικό αέριο.¹⁹

Ωστόσο, η Τουρκία μετά το 2002 σημείωσε πρωτοφανείς ρυθμούς ανάπτυξης και οι ανάγκες της χώρας για εισαγωγή υδρογονανθράκων εκτοξεύτηκαν στα ύψη. Αυτή η ραγδαία οικονομική ανάπτυξη σε συνδυασμό με την πολύ μεγάλη εσωτερική αγορά, που αποτελεί το δεύτερο πλεονέκτημα της χώρας μετά την προνομιακή γεωγραφική της θέση, κατέστησαν τους έως το 2014 υπάρχοντες αγωγούς οριακά επαρκείς για την τουρκική αγορά και δημιούργησαν την ανάγκη εγκατάστασης νέων αγωγών με σκοπό την εξαγωγή αερίου.

Αναλυτικότερα, η Τουρκία έχει πλέον αντιληφθεί ότι η απλή διέλευση ενός αγωγού από τα εδάφη της, της προσφέρει οικονομικά οφέλη που περιορίζονται στην καταβολή τελών για τη χρήση του αγωγού. Ωστόσο, ένας αγωγός για να είναι προσοδοφόρος για ένα κράτος διέλευσης θα πρέπει να συνδυάζεται με τη χορήγηση υδρογονανθράκων σε προνομιακές τιμές για την εγχώρια αγορά ή με τη δυνατότητα εξαγοράς και μεταπωλήσεως των υδρογονανθράκων. Η Τουρκία υπερεκτιμώντας τις ανάγκες της σε φυσικό αέριο δέσμευσε τη δεκαετία του 1990 υπερβολικά μεγάλες ποσότητες φυσικού αερίου από τη Ρωσία τις οποίες αποπλήρωσε παρ' ότι δεν τις χρησιμοποίησε. Έτσι, ελλείψει αποθηκευτικών χώρων χρειάστηκε να διαθέσει κάπου την πλεονάζουσα ποσότητα και δημιουργήθηκε η ανάγκη κατασκευής ενός δικτύου μεταφοράς φυσικού αερίου και σε άλλες χώρες.

¹⁷ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, 2020, Αθήνα: Πατάκη, 4^η έκδοση, σελ. 679

¹⁸ Φίλης Κ., *Τουρκία, Ισλάμ, Ερντογάν*, 2019, Αθήνα: Παπαδόπουλος, 3^η έκδοση, σελ. 55

¹⁹ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, 2020, Αθήνα: Πατάκη, 4^η έκδοση, σελ. 679

Συγχρόνως, η Τουρκία απαλλάχθηκε από την επιβάρυνση της τιμής από τα τέλη διελεύσεως που πλήρωνε στην Ουκρανία, τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία για το ρωσικό αέριο που έφθανε στην Τουρκία μέσω του Διαβαλκανικού Αγωγού ενώ όσον αφορά στον αγωγό «Γαλάζιο Ρεύμα» κατάφερε να διασφαλίσει δικαίωμα προαίρεσης ως προς τις ποσότητες χωρίς να απαιτείται τροποποίηση ή αναπροσαρμογή των συμφωνημένων με τη Ρωσία τιμών. Επίσης, στηριζόμενη στην ανάγκη του Αζερμπαϊτζάν να αποκτήσει πρόσβαση στις αγορές της Δύσης η Τουρκία κατάφερε να παρακρατά, αντί τελών διελεύσεως, ποσότητες φυσικού αερίου μέσω του αγωγού του Νότιου Καυκάσου και να αγοράζει σε προνομιακές τιμές το υπόλοιπο.

Επόμενος στόχος της Τουρκίας ήταν να γίνει η βασική χώρα διελεύσεως όλων των αγωγών που θα μετέφεραν υδρογονάνθρακες προς την Ευρωπαϊκή Ένωση από την Κασπία, τη Μέση Ανατολή ακόμη και τη Ρωσία.²⁰ Τα τουρκικά σχέδια, τουλάχιστον όσον αφορά τη μεταφορά υδρογονανθράκων από την Κασπία και το Ιράκ, έλαβαν την υποστήριξη των ΗΠΑ και της ΕΕ δεδομένης της κοινής τους επιθυμίας για απεξάρτηση από το ρωσικό αέριο. Παρ' όλα αυτά, σύμφωνα με τον καθηγητή Άγγελο Συρίγο, το πρόβλημα για την ευόδωση των τουρκικών στόχων είναι ότι η Τουρκία δεν επιθυμεί απλώς να είναι χώρα διελεύσεως. Θέλει να μετατραπεί σε διεθνή κόμβο εμπορίας φυσικού αερίου. Κέντρο του κόμβου θα είναι μια περιοχή έξω από την Άγκυρα όπου ενώνονται οι αγωγοί από τη Ρωσία, το Αζερμπαϊτζάν και το Ιράν. Εκεί, υποψήφιοι αγοραστές θα προμηθεύονται διά πλειοδοσίας φυσικό αέριο απ' ευθείας από τους παραγωγούς (περιλαμβανομένης και της Τουρκίας, που θα μπορεί να πωλεί το αέριο που έχει προαγοράσει), χωρίς να δεσμεύονται από προσυμφωνημένα συμβόλαια. Αυτό έχει συναντήσει τις αντιδράσεις των χωρών που παράγουν υδρογονάνθρακες.²¹ Ένα επιπλέον αρνητικό σημείο για τις χώρες παραγωγούς είναι ότι η Τουρκία διεκδικεί, αντί τελών διελεύσεως, το 15% του διερχόμενου αερίου για εσωτερική κατανάλωση,²² γεγονός που την καθιστά ασύμφορη ως χώρα διελεύσεως και οδηγεί τα κράτη παραγωγούς σε αναζήτηση άλλων διόδων.

Προσπαθώντας, λοιπόν, η Τουρκία να αντιμετωπίσει τις μεγάλες ενεργειακές προκλήσεις έχει στραφεί τόσο στην αξιοποίηση εναλλακτικών μορφών ενέργειας όσο και στον εντοπισμό και την εξόρυξη ιδίων κοιτασμάτων στη Μαύρη Θάλασσα αλλά

²⁰ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, 2020, Αθήνα: Πατάκη, 4^η έκδοση, σελ. 681

²¹ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, 2020, Αθήνα: Πατάκη, 4^η έκδοση, σελ. 681

²² Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, 2020, Αθήνα: Πατάκη, 4^η έκδοση, σελ. 681

και τη Μεσόγειο. Θέλοντας, μάλιστα, να αποφύγει τετελεσμένα εις βάρος της στην Κύπρο και την Ανατολική Μεσόγειο προέβη στην αγορά του απαραίτητου εξοπλισμού εξόρυξης και την απόκτηση της απαιτούμενης τεχνογνωσίας με σκοπό την εκμετάλλευση κοιτασμάτων τα οποία βρίσκονται εντός μη οριοθετημένων περιοχών αλλά ακόμη και εντός της νομίμως οριοθετημένης κυπριακής υφαλοκρηπίδας και Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ) παραβιάζοντας κατάφωρα το Δίκαιο της Θάλασσας.

Καταληκτικά, βάσει όλων των ανωτέρω διαπιστώνεται ότι η ενέργεια αποτελεί το πιο ευάλωτο σημείο της τουρκικής οικονομίας. Η εισαγωγή του 80% περίπου των ενεργειακών πρώτων υλών που καταναλώνονται εντός της Τουρκίας δημιουργεί σημαντικό έλλειμμα στο εξωτερικό εμπόριο της χώρας, γεγονός που επιβαρύνει τα δημοσιονομικά της. Αυτό σημαίνει ότι η μείωση της ενεργειακής της εξάρτησης αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη βιωσιμότητα της τουρκικής οικονομίας.

Ο ΝΕΟΘΩΜΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΡΝΤΟΓΑΝ

Ο ΝΕΟΘΩΜΑΝΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Η ανάρρηση του Τούρκου ισλαμιστή πολιτικού Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν στην εξουσία υπήρξε συνεχής και σταθερή με απώτερο σκοπό την ανατροπή της κυρίαρχης κεμαλικής ιδεολογίας έως και την πλήρη αποκαθήλωση της κορυφαίας πολιτικής φιγούρας της σύγχρονης Τουρκικής Δημοκρατίας, του Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ. Η μάχη ήταν βεβαίως άνιση, καθώς οι ρίζες του κεμαλικού κατεστημένου ήταν βαθιά ριζωμένες στον στρατό, το δικαστικό σώμα και την προεδρία της δημοκρατίας. Ωστόσο, ο Ερντογάν κινήθηκε μεθοδικά και ο αγώνας ενάντια στο ισχυρό «βαθύ κράτος» έφερε σταδιακά αποτελέσματα, αφού ισλαμιστές κατάφεραν να διεισδύσουν σε κρίσιμους μηχανισμούς του κράτους.

Μέσα σε μια δωδεκαετία ο Ερντογάν κατόρθωσε να επιβληθεί επί της στρατογραφειοκρατίας, να αποδυναμώσει σημαντικά τους κεμαλικούς και να προετοιμάσει το έδαφος για προεδρικό σύστημα στην Τουρκία.²³ Αξίζει να σημειωθεί ότι σε όλο αυτό το εγχείρημα θερμός θιασώτης υπήρξε η Δύση, και συγκεκριμένα η Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία θεωρούσε ότι η Τουρκία με την κυβέρνηση Ερντογάν θα αποτελούσε ένα νέο, προοδευτικότερο ισλαμικό μοντέλο κράτους που θα μεριμνούσε

²³ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, 2020, Αθήνα: Πατάκη, 4^η έκδοση, σελ. 602

για τη διαμόρφωση του κράτους δικαίου, την προστασία των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την ελευθερία του λόγου βάσει των δυτικών προτύπων χωρίς τους περιορισμούς που επέβαλλαν οι αρχές του κεμαλισμού και το στρατιωτικό κατεστημένο. Η θριαμβευτική επανεκλογή του το 2011 σφράγισε την κυριαρχία του στην πολιτική εξουσία, αφού επετεύχθη έλεγχος τμημάτων του κρατικού μηχανισμού από τους ισλαμιστές ενώ παράλληλα η δημοφιλία του αυξανόταν κατακόρυφα λόγω της οικονομικής ευημερίας που βίωνε ο τουρκικός λαός. Ωστόσο, την άνοιξη του 2013 ξέσπασαν οι πρώτες διαδηλώσεις σε όλη τη χώρα εναντίον της αυταρχικής πολιτικής του κυβερνόντος Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ) με αποκορύφωμα τη διαδήλωση στο πάρκο Γκεζί της Κωνσταντινούπολης, η βίαιη καταστολή της οποίας από την αστυνομία και σε συνδυασμό με την αποκάλυψη του σκανδάλου περί μεταφοράς οπλισμού στη Συρία από την ΜΙΤ οδήγησαν στην απώλεια της εμπιστοσύνης του Ερντογάν προς το δικαστικό σώμα, την αστυνομία, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και τις πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης. Τελώντας υπό πίεση και θεωρώντας ότι εκβιαζόταν από τον Φετουλάχ Γκιουλέν, πρόκρινε την εξουδετέρωση κάθε γκιουλενικού στοιχείου (στρεφόμενος κατά δικαίων και αδίκων) και κατάφερε να χειραγωγήσει τη λειτουργία μέσων ενημέρωσης, κοινωνικών δικτύων και του διαδικτύου γενικότερα.²⁴ Εντούτοις, το 2014 κατάφερε να εκλεγεί από τον λαό Πρόεδρος της Δημοκρατίας, γεγονός που του προσέφερε την απόλυτη επικράτησή του και τον οδήγησε στην έπαρση.

Η μετέπειτα έξαρση της αλαζονείας του Ερντογάν οφείλετο στο αποτυχημένο πραξικόπημα της 15^{ης} Ιουλίου του 2016 εναντίον του. Η εξέλιξη αυτή υπήρξε εν τέλει εξαιρετικά ευνοϊκή για τον Τούρκο Πρόεδρο, αφού του έδωσε το δικαίωμα να προβεί σε περαιτέρω συλλήψεις πολυάριθμων αξιωματικών του στρατού, δικαστικών, καθηγητών, δημοσιογράφων, και απλών πολιτών που αντιτίθεντο στην πολιτική και τις ιδέες του. Ταυτόχρονα, η χειραγώγηση των εγχώριων Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και ο έλεγχος των μέσων κοινωνικής δικτύωσης από την κυβέρνηση Ερντογάν μετέτρεψε τη σύγχρονη Τουρκική Δημοκρατία σε ένα απολυταρχικό καθεστώς, σε μια δικτατορία του παρελθόντος, γεγονός που για την Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί ένα από τα εμπόδια της ενταξιακής διαδικασίας της Τουρκίας στην Ένωση. Η άμεση ή έμμεση παρέμβαση στη λειτουργία των ΜΜΕ από την ισλαμική κυβέρνηση του ΑΚΡ, αλλά και ο αγώνας των Τούρκων δημοσιογράφων που

²⁴ Φίλης Κ., *Τουρκία, Ισλάμ, Ερντογάν*, 2019, Αθήνα: Παπαδόπουλος, 3^η έκδοση, σελ. 9

λειτουργούν με τη «δαμόκλειο σπάθη» νομικών και όχι μόνο διώξεων να επικρέμεται της κεφαλής τους, μαζί και οι σχέσεις διαπλοκής της ιδιοκτησίας των ΜΜΕ με την κυβέρνηση, έχουν οδηγήσει σε ένα καθεστώς λογοκρισίας και αυτολογοκρισίας στη λειτουργία των ΜΜΕ.²⁵ Αυτό το νέο απολυταρχικό καθεστώς του Ερντογάν «επισημοποιήθηκε» στη γείτονα με τη διαδικασία της «προεδρικοποίησης» του πολιτεύματος, ήτοι με τη θέσπιση της άμεσης πλέον εκλογής του Προέδρου από τον λαό προσφέροντάς του τοιουτοτρόπως περισσότερες εξουσίες και νομιμοποίηση, καθώς και με τη συνταγματική αναθεώρηση που ακολούθησε, η οποία προέβλεπε την κατάργηση της θέσης του Πρωθυπουργού και τον διορισμό της κυβέρνησης από τον Πρόεδρο (χωρίς την ψήφο εμπιστοσύνης της Εθνοσυνέλευσης) αλλά και των ανώτατων δικαστών. Επίσης, η απουσία δυνατότητας υποβολής πρότασης μομφής εναντίον της κυβέρνησης και ελέγχου του Προέδρου από τη νομοθετική εξουσία, αφού ο τελευταίος δύναται να ασκεί νομοθετικό έργο μέσα από την έκδοση διαταγμάτων, προλειαίνουν το έδαφος για τη «σουλτανοποίηση» του Προέδρου, δηλαδή τον απώτερο σκοπό του Ερντογάν που θα του επιτρέψει την εκπλήρωση του νεοθωμανικού ονείρου.

Εντούτοις, τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί αξιοσημείωτη μείωση της δημοτικότητας του Τούρκου Προέδρου, γεγονός που οφείλεται στους εσφαλμένους χειρισμούς της κυβέρνησής του στον τομέα της οικονομίας. Ειδικότερα, οι αναπτυξιακοί ρυθμοί της Τουρκίας μεταξύ του 2002 και 2018 ήταν ραγδαίοι τετραπλασιάζοντας το μέγεθός της. Προσέλκυσε 209 δις δολάρια άμεσων ξένων επενδύσεων μεταξύ 2003 και 2018, όταν από το 1923 έως το 2002 είχε υποδεχθεί μόλις 15 δις δολάρια, και εμφάνισε τους μεγαλύτερους ρυθμούς ανάπτυξης των χωρών του ΟΟΣΑ.²⁶ Ακόμα, η Τουρκία είναι πλέον ο 7^{ος} μεγαλύτερος παραγωγός αγροτικών προϊόντων παγκοσμίως, με τη μεγάλη εσωτερική αγορά, την ευνοϊκή γεωγραφική θέση, το κλίμα και την αφθονία νερού να επιδρούν καταλυτικά στις υψηλές αποδόσεις της, ενώ παράλληλα, από τους κλάδους της βιομηχανίας ξεχωρίζουν από άποψη μεγέθους και επιδόσεων αυτός της αυτοκινητοβιομηχανίας, ο κατασκευαστικός και οι βιομηχανίες χημικών, φαρμάκων και ηλεκτρονικών, έχοντας εκτοπίσει την κλωστοϋφαντουργία, και αντίστοιχα από τους κλάδους παροχής

²⁵ Γιαννακόπουλος Χ., *Η «Νέα Τουρκία» του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν*, 2014, Αθήνα: Ακαδημία Δημοσιογραφικής Φωτογραφίας, σελ. 21

²⁶ Φίλης Κ., *Τουρκία, Ισλάμ, Ερντογάν*, 2019, Αθήνα: Παπαδόπουλος, 3^η έκδοση, σελ. 52

υπηρεσιών οι σημαντικότεροι είναι του τουρισμού και των μεταφορών.²⁷ Αυτή, όμως, η ταχύτατη οικονομική ανάπτυξη οδήγησε στη λεγόμενη «υπερθέρμανση της οικονομίας» με υψηλότερες πληθωριστικές τάσεις. Στο σημείο αυτό, οι λανθασμένοι χειρισμοί της κυβέρνησης Ερντογάν κλόνισαν την πολλά υποσχόμενη τουρκική οικονομία. Συγκεκριμένα, ως τρόπος διάσωσης της οικονομίας επελέγη η υποτίμηση της τουρκικής λίρας και όχι το σύνηθες μέτρο μακροοικονομικής πολιτικής της αύξησης των επιτοκίων, διότι η κίνηση αυτή θα είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση των αναπτυξιακών ρυθμών. Ενώ η τουρκική οικονομία άρχισε να βυθίζεται όλο και περισσότερο σημειώνοντας εντυπωσιακή αναπτυξιακή μείωση, εκρηκτική αύξηση του πληθωρισμού στο 20,3% το 2018 (υψηλότερο επίπεδο 16ετίας) και δραματική αύξηση της ανεργίας στο 13,5% για το ίδιο έτος²⁸, ο Τούρκος Πρόεδρος αναζήτησε συναλλαγματικά διαθέσιμα αποσκοπώντας στη διακοπή της συνεχούς υποτίμησης της τουρκικής λίρας. Αν και εν τέλει πραγματοποιήθηκε ο δανεισμός 15 δις δολαρίων από το κράτος του Κατάρ, ένθερμο σύμμαχο του τουρκικού κράτους, οι διεθνείς οικονομικοί οίκοι αξιολόγησης εξακολουθούν να υποβαθμίζουν τα τουρκικά ομόλογα έως και την κατηγορία του «σκουπιδιού», εντοπίζοντας ανησυχητικές τάσεις στους διάφορους οικονομικούς δείκτες και στην τρέχουσα οικονομική κατάσταση.²⁹

Όπως συνήθως γίνεται, αυτή η δυσάρεστη εξέλιξη για την τουρκική οικονομία έχει προκαλέσει την έντονη δυσαρέσκεια και το μένος μεγάλου ποσοστού Τούρκων πολιτών που ζουν υπό εξαθλίωση αλλά και τουρκικών εταιρειών που αδυνατούν να αποπληρώσουν τα χρέη τους σε ξένο νόμισμα. Το πολιτικό αυτό κόστος προσπάθησε να καλύψει ο Πρόεδρος Ερντογάν αποφασίζοντας να συμμαχήσει με το φασιστικό Κόμμα Εθνικιστικής Δράσης του Ντεβλέτ Μπαχτσελί. Με την ενεργοποίηση των εθνικιστικών αντανάκλαστικών, ο Ερντογάν επιχειρεί τόσο να προσεταιριστεί το συγκεκριμένο κομμάτι της κοινωνίας, όσο κυρίως να κατασκευάσει μία νέα εθνική ιδεολογία που δεν θα βασίζεται στον κοσμικό αλλά στον ισλαμικό εθνικισμό.³⁰ Το πλέον ανησυχητικό είναι πως τροφοδοτεί την κοινωνία με μισαλλόδοξες και φοβικές αντιλήψεις για τον «ξένο» παράγοντα, καλλιεργώντας εθνικούς ύμνους για το μεγαλείο του τουρκικού έθνους και την υπεροχή του Ισλάμ.³¹ Άλλωστε, η συνεισφορά αυτής της σύμπραξης έγινε ιδιαίτερα εμφανής με την επίτευξη της αναθεώρησης του

²⁷ Φίλης Κ., *Τουρκία, Ισλάμ, Ερντογάν*, 2019, Αθήνα: Παπαδόπουλος, 3^η έκδοση, σελ. 52

²⁸ Φίλης Κ., *Τουρκία, Ισλάμ, Ερντογάν*, 2019, Αθήνα: Παπαδόπουλος, 3^η έκδοση, σελ. 52

²⁹ Φίλης Κ., *Τουρκία, Ισλάμ, Ερντογάν*, 2019, Αθήνα: Παπαδόπουλος, 3^η έκδοση, σελ. 53

³⁰ Φίλης Κ., *Η Ελλάδα στη Γειτονιά της*, 2020, Αθήνα: Παπαδόπουλος, 1^η έκδοση, σελ. 91

³¹ Φίλης Κ., *Η Ελλάδα στη Γειτονιά της*, 2020, Αθήνα: Παπαδόπουλος, 1^η έκδοση, σελ. 91

Συντάγματος χάρη στην οποία έλαβε και de jure τις αρμοδιότητες τις οποίες ούτως ή άλλως ασκούσε de facto.

Η ΝΕΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η εξωφρενική αλαζονεία, οι ακραίες φιλοδοξίες και ο υπέρμετρος εγωισμός του Ερντογάν εκδηλώθηκαν εξίσου έντονα και στην εξωτερική του πολιτική. Συγκεκριμένα, μετά το 2002 η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας βασίστηκε στο νεοθωμανισμό. Το θεωρητικό υπόβαθρο του νεοθωμανισμού αναλύει στο βιβλίο του «*Το στρατηγικό βάθος*» ο καθηγητής διεθνών σχέσεων, σύμβουλος του Ερντογάν επί θεμάτων εξωτερικής πολιτικής, Υπουργός Εξωτερικών και μετέπειτα Πρωθυπουργός της Τουρκίας, Αχμέτ Νταβούτογλου. Το εν λόγω βιβλίο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένα μείγμα της σχολής του ρεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις με τον ρομαντισμό στην αντιμετώπιση του οθωμανικού παρελθόντος, την εμμονή στο (ιδεατό) κοινό ισλαμο-οθωμανικό υπόβαθρο των μουσουλμανικών κρατών της περιοχής, τον αντιδυτικό λόγο και την κριτική στον κεμαλισμό.³² Ειδικότερα, η κυβέρνηση Ερντογάν, με σύνθημα την επιστροφή στις ρίζες και επικαλούμενη το ένδοξο οθωμανικό παρελθόν και την οθωμανική ταυτότητα, κληρονόμος της οποίας είναι σήμερα το σύγχρονο τουρκικό κράτος, στοχεύει στην απόκτηση ενός παγκόσμιου ρόλου δια της κυριαρχίας στον μουσουλμανικό/αραβικό κόσμο. Τα, σύμφωνα με τον Τούρκο Πρόεδρο, «σύνορα της καρδιάς του» περιλαμβάνουν όλα τα χαμένα εδάφη της πάλαι ποτέ οθωμανικής αυτοκρατορίας (Βόρεια Αφρική, Μέση Ανατολή, Βαλκάνια, Καυκάσια περιοχή), όπου η τουρκική παρουσία και επιρροή γίνεται ολοένα και πιο αισθητή μέσω της άσκησης ήπιας ισχύος που επιτρέπει την πολιτική, οικονομική και πολιτισμική διείσδυση στα σημερινά κράτη των προαναφερθεισών περιοχών. Σημειωτέον, προβάλλοντας ως ανώτερη την ηθική του Ισλάμ σε σχέση με τις διεφθαρμένες δυτικές αξίες, ο Ερντογάν επιθυμεί να εμφανιστεί ως ο μέγας υπερασπιστής όλων των μουσουλμάνων κάθε φορά που το μουσουλμανικό στοιχείο καταπιέζεται ή περιθωριοποιείται. Ενδεικτικές της ευθύνης

³² Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, 2020, Αθήνα: Πατάκη, 4^η έκδοση, σελ. 604

που αισθάνεται έναντι του μουσουλμανικού στοιχείου είναι: α) η αποδοκιμασία της Ευρώπης για ισλαμοφοβία και απομόνωση των μουσουλμάνων, β) η καταγγελία εναντίον της Κίνας με βαρείς χαρακτηρισμούς για «γενοκτονία» των μουσουλμάνων Ουιγούρων, γ) η στήριξη των Τουρκομάνων (Τουρκμένιων), κυρίως της Μέσης Ανατολής, με συχνές προειδοποιήσεις για επέμβαση προς υπεράσπισή τους (σε Ιράκ και Συρία) και δ) η απειλή αποστολής πολεμικών πλοίων στην μακρινή Μιανμάρ για την προστασία των μουσουλμάνων Ροχίνγκια, και γενικότερα η παγκόσμια εκστρατεία για την προστασία τους με αναφορές τύπου «Εμείς θα κάνουμε το καθήκον μας» και «Γιατί σιωπούν οι άλλες μουσουλμανικές χώρες;».³³

Με βάση την ιδεολογία αυτή οι εξωτερικές σχέσεις της Τουρκίας γνώρισαν μεγάλη άνθιση κατά την περίοδο Ερντογάν. Ο Τούρκος Πρόεδρος εφάρμοσε μια εξωστρεφή εξωτερική πολιτική προς τις χώρες της Μέσης Ανατολής, της Αφρικής και των Βαλκανίων. Παράλληλα, οι συνομιλίες με τους Αμερικανούς Προέδρους ήταν συχνές παρά την τουρκική απαγόρευση διελεύσεως αμερικανικών στρατευμάτων στο βόρειο Ιράκ το 2003, μία απόφαση που ελήφθη στο πλαίσιο της πολιτικής των «μηδενικών προβλημάτων» με τους γείτονες, αλλά εξέπληξε και δυσαρέστησε τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Στόχος αυτής της πολιτικής ήταν το άνοιγμα της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής και η αναθέρμανση των υπάρχουσών σχέσεών της με τα όμορα κράτη που καθίστανται απαραίτητες για τη μετατροπή της σε μια υπολογίσιμη δύναμη εντός της περιφέρειάς της αλλά και παγκοσμίως. Από το 2010 και μετά, όμως, η πολιτική αυτή κατέρρευσε εν τοις πράγμασι από τα πολύπλοκα προβλήματα που θέτει η πραγματικότητα, πολλά από τα οποία συνδέονταν με την «Αραβική Άνοιξη».³⁴

Ακολουθώντας την πολιτική αυτή, η Τουρκία επεδίωξε την αναθέρμανση των σχέσεων ακόμα και με την Αρμενία, με την οποία υπεγράφησαν το 2009 δύο πρωτόκολλα για την εγκαθίδρυση των μεταξύ τους διπλωματικών σχέσεων και το άνοιγμα των συνόρων. Ωστόσο, το άνοιγμα αυτό δεν τελεσφόρησε, διότι η Τουρκία συνέδεσε την επικύρωση των πρωτοκόλλων με τη διαμάχη για τη διαφιλονικούμενη περιοχή του Ναγκόρνο Καραμπάχ μεταξύ Αρμενίας και Αζερμπαϊτζάν. Η διαμάχη αυτή έφτασε, βέβαια, στο έσχατο σημείο της πρόσφατης πολεμικής σύρραξης, στην οποία συμμετείχε στρατιωτικά και η Τουρκία ως σύμμαχος του Αζερμπαϊτζάν και η οποία τερματίστηκε με την υπογραφή μιας διόλου επωφελούς για το αρμενικό κράτος

³³ Φίλης Κ., *Τουρκία, Ισλάμ, Ερντογάν*, 2019, Αθήνα: Παπαδόπουλος, 3^η έκδοση, σελ. 48-49

³⁴ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, 2020, Αθήνα: Πατάκη, 4^η έκδοση, σελ. 606

ειρηνευτικής συμφωνίας μετά από ενάμιση μήνα εχθροπραξιών, αφού η Αρμενία υποχρεούται να επιστρέψει τα αποκτηθέντα κατά τον πόλεμο του 1994 εδάφη που βρίσκονται νοτιώς του Ναγκόρνο Καραμπάχ, καθώς και ένα ακόμη τμήμα του τελευταίου. Από αυτή την πολεμική σύγκρουση προκύπτει ένα σημαντικό όφελος για την Τουρκία το οποίο αποτελεί ο διάδρομος που θα ενώνει την περικλειστη περιοχή του Ναχιτσεβάν με το υπόλοιπο αζέρικο έδαφος. Μέσω αυτού του διαδρόμου, η Τουρκία θα αποκτήσει πρόσβαση σε όλα τα κράτη του Τουράν αλλά κυρίως στη γεμάτη από πετρελαϊκά κοιτάσματα Κασπία Θάλασσα. Η επιτυχημένη ανάμειξη της Τουρκίας στον πόλεμο του Ναγκόρνο Καραμπάχ εξασφάλισε για πρώτη φορά την τουρκική παρουσία στην Καυκάσια περιοχή αλλά και την πρόσδεση του τουρκικού κράτους στο άρμα της Ρωσίας. Συν τοις άλλοις, η κατάληξη της υπόθεσης του Ναγκόρνο Καραμπάχ προβλήθηκε στο εσωτερικό από την τουρκική κυβέρνηση ως τεράστια επιτυχία που δικαιώνει τις κινήσεις Ερντογάν.

Συγχρόνως, η σύσφιξη των σχέσεων της Τουρκίας με πλήθος κρατών συνοδεύτηκε και από την αύξηση των μεταξύ τους οικονομικών συναλλαγών. Όσον αφορά στην Αφρική, παρατηρήθηκε ραγδαία αύξηση του εμπορίου με πολλά κράτη της μαύρης ηπείρου που συνδυάστηκε με την παροχή σοβαρής αναπτυξιακής και ανθρωπιστικής βοήθειας. Επιπλέον, σημαντική υπήρξε η ενδυνάμωση της διπλωματικής εκπροσώπησης στη Βόρεια και την Υποσαχάρια Αφρική, η διεύρυνση των αεροπορικών συνδέσεων με αφρικανικά κράτη, η εγκατάσταση στρατιωτικής βάσης στη Σομαλία στο πλαίσιο καταπολέμησης της πειρατείας με την παράλληλη προοπτική εγκατάστασης στρατιωτικών βάσεων στην Τυνησία και το Σουδάν, καθώς και η αύξηση της εισροής Αφρικανών φοιτητών σε τουρκικά πανεπιστήμια. Αξίζει, μάλιστα, να σημειωθεί ότι απότοκος αυτής της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας ήταν η απόκτηση καθεστώτος παρατηρητή στην Αφρικανική Ένωση το 2005.

Η δημοφιλία του Ερντογάν εκτοξεύτηκε στο μουσουλμανικό κόσμο της Αφρικής και της Μέσης Ανατολής δημιουργώντας, ωστόσο, παράλληλα ένα μεγάλο ρήγμα στις σχέσεις της με το Ισραήλ. Ειδικότερα, αν και η Τουρκία διατηρούσε παραδοσιακά πολύ στενές σχέσεις με το Ισραήλ τόσο σε οικονομικό όσο και σε στρατιωτικό επίπεδο και έχοντας, μάλιστα, η πρώτη το ρόλο διαμεσολαβητή στη μακροχρόνια διαμάχη Ισραήλ και Συρίας για τα υψίπεδα του Γκολάν, τα προβλήματα άρχισαν με την ισραηλινή εισβολή στη Γάζα (2008-2009), η οποία καταδικάστηκε έντονα από τον Ερντογάν. Το επεισόδιο με το τουρκικό σκάφος «Μαβί Μαρμαρά» τον Μάιο του 2010, το οποίο σε μια προσπάθεια διάλυσης του εμπάργκο που είχε

επιβληθεί από το Ισραήλ στη Γάζα για παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας δέχτηκε επίθεση από Ισραηλινούς στρατιώτες προκαλώντας τον θάνατο εννέα επιβατών τουρκικής καταγωγής, οδήγησε στο ναδίρ τις ισραηλινοτουρκικές σχέσεις. Έκτοτε, τα δύο κράτη διασταυρώνουν διαρκώς τα ξίφη τους με το Ισραήλ να συσφίγγει απροκάλυπτα τις σχέσεις του με την Ελλάδα σε στρατιωτικό αλλά και ενεργειακό επίπεδο με πολλαπλές κοινές στρατιωτικές ασκήσεις και με την υπογραφή της τριμερούς συμφωνίας (Ελλάδα-Κύπρος-Ισραήλ) για τον αγωγό φυσικού αερίου EastMed και να στηρίζει σθεναρά την Κύπρο στις ενεργειακές της γεωτρήσεις στην Ανατολική Μεσόγειο. Την ίδια στιγμή ο Τούρκος Πρόεδρος παρέχει με αποφασιστικότητα στήριξη στην Παλαιστινιακή Σουνιτική Παραστρατιωτική Οργάνωση Χαμάς και εκστομίζει εμπρηστική ρητορική με αντισημιτικό χαρακτήρα, γεγονός που τον καθιστά ιδιαίτερα προσφιλή στον αραβικό κόσμο.

Ακόμη, η ανωτέρω τουρκική εξωτερική πολιτική προξένησε ρήγματα στις σχέσεις της Τουρκίας και με άλλα γειτονικά κράτη. Αναλυτικότερα, η πολιτική, εμπορική, στρατιωτική και κυρίως ενεργειακή συνεργασία της Τουρκίας με το ιρακινό Κουρδιστάν με στόχο την εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων που βρίσκονται στο έδαφός του προκάλεσε την ισχυρή αντίδραση της κυβέρνησης της Βαγδάτης, η οποία θεωρεί ότι κατά αυτόν τον τρόπο υπονομεύεται η οικονομία της χώρας. Αναφορικά με τον Ιράν, αν και η Τουρκία το 2009 διαφοροποίησε ολοκληρωτικά τη θέση της από τη Δύση ως προς το ζήτημα ελέγχου του εμπλουτισμού ουρανίου από τους Ιρανούς, το οποίο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί μελλοντικά για την παραγωγή πυρηνικών όπλων, η εγκατάσταση συστήματος αντιπυραυλικής προστασίας του NATO στην ανατολική Τουρκία το 2011 θεωρήθηκε εχθρική από την Τεχεράνη και είχε ως αποτέλεσμα την οργισμένη αντίδρασή της. Η συριακή κρίση, παράλληλα, επιδείνωσε τις ήδη κακές σχέσεις της Τουρκίας με το ιρανικό κράτος, αφού η πρώτη τάχθηκε στο πλευρό της Σαουδικής Αραβίας. Επίσης, μετά την Αραβική Άνοιξη επήλθε τέλμα ακόμη και στις θεωρητικώς καλές τουρκοαιγυπτιακές σχέσεις λόγω της παρέμβασης της Τουρκίας στις εσωτερικές υποθέσεις της Αιγύπτου. Η ανατροπή του εκλεγέντος Αιγύπτιου Προέδρου Μοχάμεντ Μόρσι το 2013, ο οποίος λάμβανε την ένθερμη υποστήριξη του Ερντογάν, ήταν εκείνη που έκανε τον Τούρκο ηγέτη να συνταχθεί επιθετικά με τους «Αδελφούς Μουσουλμάνους» προκαλώντας την αποξένωσή του από την Αίγυπτο αλλά και από τη Δύση.

Από την άλλη, ακόμη και στο συριακό εμφύλιο πόλεμο ο Τούρκος Πρόεδρος δίχασε με τη στάση του. Συντασσόμενος, αρχικά, με το στρατόπεδο των

αντικαθεστωτικών επιδιώκοντας την ανατροπή του Σύριου ηγέτη Μπασάρ Αλ Άσαντ αποσκοπώντας στην μετατροπή της Συρίας σε κράτος δορυφόρο της, άλλαξε τακτική, αφού φοβούμενος τη σταδιακή κουρδική επέκταση με τη συνεχή κατάκτηση εδαφών, έλαβε την άδεια από την έως τότε αντίπαλό της Ρωσία να εισβάλει στη Συρία προκειμένου να αναχαιτιστεί η προέλαση των Κούρδων. Η άδεια για την τουρκική εισβολή στη Συρία είναι ηλίου φαεινότερον ότι δόθηκε από τη Ρωσία με το αζημίωτο. Έκτοτε, παρατηρήθηκε σύσφιξη των ρωσοτουρκικών σχέσεων με την υπογραφή των συμβολαίων για τον αγωγό φυσικού αερίου “Turkish Stream”, την κατασκευή πυρηνικών εργοστασίων στη Μερσίνα από τη Rosatom, την αγορά και την πρόσφατη ενεργοποίηση των πυραύλων S-400, καθώς και με μια σειρά άλλων συμφωνιών γεωπολιτικής σημασίας μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας που στόχο έχουν να αναγκάσουν τις Η.Π.Α να διαπραγματευτούν το κουρδικό ζήτημα και να αναθεωρήσουν τις θέσεις τους.

Όμως, τα όρια ανοχής της κυβέρνησης Τραμπ προς την προκλητικότητα της Τουρκίας εξαντλήθηκαν. Στις 14 Δεκεμβρίου 2020 το αμερικανικό Υπουργείο Οικονομικών ανακοίνωσε επισήμως την επιβολή κυρώσεων στη Διεύθυνση Αμυντικής Βιομηχανίας της Τουρκίας (SSB) βάσει του νόμου του 2017 για την Αντιμετώπιση των Αντιπάλων της Αμερικής Μέσω Κυρώσεων (CAATSA). Με τις επιβληθείσες κυρώσεις, παγώνουν τα περιουσιακά στοιχεία τεσσάρων Τούρκων αξιωματούχων της εν λόγω Διεύθυνσης στις ΗΠΑ και απαγορεύεται η είσοδός τους στη χώρα. Επιπλέον, προβλέπεται η απαγόρευση των περισσότερων εξαγωγών, δανείων και πιστώσεων προς τη Διεύθυνση. Η ανακοίνωση αυτή σε συνδυασμό με τον ήδη επιβεβλημένο εξοστρακισμό της Τουρκίας από το πρόγραμμα συμπαράγωγής των πολεμικών αεροσκαφών F-35 λόγω της εγκατάστασης του ρωσικού πυραυλικού συστήματος S-400 θορύβησε την τουρκική κυβέρνηση, η οποία δεν δίστασε να προειδοποιήσει την Ουάσινγκτον για σοβαρές επιπτώσεις στις σχέσεις των δύο εταίρων του NATO.

Εν παραλλήλω, θα πρέπει να επισημανθεί η ανάπτυξη σχέσεων του Τούρκου Προέδρου με τους μαχητές του λεγόμενου Ισλαμικού Κράτους (ISIS). Συγκεκριμένα, οι πυρετώδεις προσπάθειες της Δύσης να περιορίσει την ισχύ και τις αλληπάλλληλες τρομοκρατικές ενέργειες της εν λόγω τρομοκρατικής οργάνωσης φαίνεται να παραμένουν άκαρπες τη στιγμή που είναι γνωστή η παροχή από την Τουρκία στο Ισλαμικό Κράτος εδαφικών διευκολύνσεων για μεταφορά μαχητών και οπλισμού, καθώς και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης για τα στελέχη του. Αυτή, όμως, η

υποστήριξη αποσκοπούσε στην αγορά και διακίνηση λαθραίου πετρελαίου από πηγές ελεγχόμενες από τους λεγόμενους τζιχαντιστές αλλά και στην οπλοποίησή τους υπό τη μορφή μισθοφορικού στρατού που θα μάχεται για τις επεκτατικές βλέψεις της γείτονος, όπως και εγένετο στη Συρία, τη Λιβύη και τον πρόσφατο πόλεμο του Ναγκόρνο Καραμπάχ.

Όπως προαναφέρθηκε, οι νεοθωμανικές βλέψεις της Τουρκίας έφτασαν έως και τη Λιβύη, ένα κράτος που υποφέρει τα τελευταία χρόνια, όπως και άλλα μουσουλμανικά κράτη, λόγω των αιματηρών εμφυλίων πολέμων που έφερε η Αραβική Άνοιξη. Ειδικότερα, η υπογραφή του νομικώς ανυπόστατου τουρκολυβικού μνημονίου κατανόησης μεταξύ της Τουρκίας και της διεθνώς αναγνωρισμένης Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας (GNA) της Τρίπολης στη Δυτική Λιβύη υπό τον Φαγέζ αλ Σάρατζ είχε ως αποτέλεσμα όχι μόνο τη σύναψη μιας καθόλα παράνομης συμφωνίας οριοθέτησης θαλάσσιων ζωνών που προκάλεσε την οργισμένη αντίδραση της Αθήνας αλλά κυρίως την παραχώρηση κάθε δικαιώματος στην κυβέρνηση της Άγκυρας να αναμειγνύεται στις εσωτερικές υποθέσεις της Λιβύης και να εγκαθιστά τουρκικά στρατεύματα στο πλευρό του Φαγέζ αλ Σάρατζ ενάντια στον στρατάρχη Χαλίφα Χαφτάρ, του επικεφαλής του Εθνικού Στρατού της Λιβύης, που εκπροσωπεί την ανατολικό τμήμα του κράτους της Λιβύης. Σκοπός του Ερντογάν είναι τόσο η πρόσβαση στις εκεί πετρελαιοπηγές και η ενεργειακή εξασφάλιση της Τουρκίας όσο και η εγκατάσταση μόνιμης τουρκικής στρατιωτικής βάσης, επιδίωξη που μπορεί να υλοποιηθεί μόνο υπό το καθεστώς της κυβέρνησης της Τρίπολης. Η ανάμειξη αυτή της Τουρκίας την έφερε αντιμέτωπη στρατιωτικά για μία ακόμη φορά με τη Ρωσία, την Αίγυπτο και τη Δύση. Ωστόσο, σύμφωνα με τις τελευταίες εξελίξεις επετεύχθη εκεχειρία μεταξύ των δύο αντιμαχόμενων πλευρών και προγραμματίζονται επίσημες νόμιμες εκλογές, γεγονός που οδηγεί τα στρατηγικά σχέδια της Τουρκίας σε ναυάγιο.

Έντονη τουρκική επιρροή εμφανίζεται και στην περιοχή των Βαλκανίων. Ειδικότερα, μέσω του δικτύου Γκιουλέν έχει προωθηθεί πολιτιστική και εκπαιδευτική εκστρατεία με σκοπό την εμφύσηση τουρκικών αξιών και αρχών στις μουσουλμανικές μειονότητες. Αξίζει να σημειωθεί και η παράλληλη διέγερση του θρησκευτικού συναισθήματος, ιδίως στη Βοσνία, με την αναστήλωση τεμενών και την αποκατάσταση μνημείων της οθωμανικής περιόδου. Από την άλλη, η αύξηση των επενδύσεων στο κράτος της Αλβανίας συμπληρώνει την ήδη υπάρχουσα σημαντική στρατιωτική συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών αλλά και την άσκηση πολιτικής επιρροής στην αλβανική πολιτική ηγεσία από την Τουρκία.

Εν κατακλείδι, ο Τούρκος Πρόεδρος φαίνεται να βαδίζει βάσει ενός στρατηγικού σχεδίου που αποβλέπει αρχικά στην δημιουργία της «Νέας Τουρκίας» έως το 2023. Το προσωπικό του στοίχημα είναι να βρίσκεται στο τιμόνι της χώρας το 2023, εκατό χρόνια μετά την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας, έχοντας πετύχει την πλήρη αναμόρφωσή της, κατά τα δικά του πρότυπα.³⁵ Μάλιστα, υπάρχει η ανησυχία πως, πλησιάζοντας σε αυτό το χρονικό ορόσημο, η Τουρκία θα γίνεται όλο και πιο αστάθμητος παράγοντας, αφού ο Ερντογάν σκοπεύει να αναμετρηθεί με τον Κεμάλ και να υπερισχύσει.³⁶ Αναλυτικότερα, όπως αναφέρεται στο βιβλίο του καθηγητή Κωνσταντίνου Φίλη, ο Ερντογάν οραματίζεται την Τουρκία ως μέλος των G10 των μεγαλύτερων οικονομιών του πλανήτη και όσο το δυνατόν περισσότερο αυτάρκη χάρη στην προσέλκυση τεχνογνωσίας για μεγαλύτερη παραγωγή και εξαγωγή προϊόντων, ιδίως στον τομέα της αυτοκινητοβιομηχανίας. Επίσης, στόχος του Τούρκου Προέδρου είναι η ανάδειξη του τουρκικού κράτους σε μεγάλη στρατιωτική και διπλωματική δύναμη, ώστε να στηρίζει τις γεωπολιτικές της επιδιώξεις, σε περιφερειακό πόλο ισχύος και ιδεολογικό φάρο που θα έχει μεγάλη απήχηση στον αραβικό/μουσουλμανικό κόσμο της Αφρικής, της Ασίας και της Ευρώπης, καθώς και σε υπολογίσιμο παίκτη με κατασταλαγμένο γεωπολιτικό ζωτικό χώρο που θα έχει το δικαίωμα να κινείται με ευχέρεια κινήσεων εντός αυτού, απολαμβάνοντας τον ανάλογο σεβασμό, ενώ συγχρόνως θα εμφανίζεται αποφασισμένη να απαντήσει σε όσους αποπειραθούν να δημιουργήσουν αρνητικά τετελεσμένα σε ζώνες υψηλού ενδιαφέροντος. Επιπροσθέτως, στοχεύει στην μετατροπή της Τουρκίας σε πυρηνική δύναμη (αρχικά για την παραγωγή ενέργειας) που παρότι απέχει χρονικά από την κατασκευή πυρηνικών όπλων προφανώς γοητεύεται από την ιδέα, και τέλος, σε κόμβο διάθεσης υδρογονανθράκων από τη νότια ανατολική ζώνη Κασπίας και Μέσης Ανατολής (και ανατολικής Μεσογείου) προς τη γηραιά ήπειρο.³⁷

Ο μεγαλοϊδεατισμός του Ερντογάν, ωστόσο, δεν σταματά στις βλέψεις του για το 2023. Το δεύτερο σχέδιό του έχει ως σημείο αναφοράς τα 600 χρόνια από την άλωση της Κωνσταντινούπολης. Το ισλαμικό κόμμα του Ερντογάν στοχεύει έως το 2053 να καταταχθεί η Τουρκία στις πέντε ισχυρότερες οικονομίες του κόσμου αλλά και να καταστεί μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας. Τέλος, το τρίτο σχέδιο φτάνει χρονικά το 2071, δηλαδή τη συμπλήρωση των 1.000 χρόνων από τη μάχη του

³⁵ Φίλης Κ., *Τουρκία, Ισλάμ, Ερντογάν*, 2019, Αθήνα: Παπαδόπουλος, 3^η έκδοση, σελ. 92-93

³⁶ Φίλης Κ., *Τουρκία, Ισλάμ, Ερντογάν*, 2019, Αθήνα: Παπαδόπουλος, 3^η έκδοση, σελ. 93

³⁷ Φίλης Κ., *Τουρκία, Ισλάμ, Ερντογάν*, 2019, Αθήνα: Παπαδόπουλος, 3^η έκδοση, σελ. 93

Ματζικέρτ και την είσοδο των Τούρκων στη Μικρά Ασία. Σύμφωνα με το σχέδιο αυτό, η Τουρκία θα αποτελεί το ένα εκ των τριών κρατών που θα ελέγχει την πορεία της ανθρωπότητας.

ΤΟ ΔΟΓΜΑ ΤΗΣ «ΓΑΛΑΖΙΑΣ ΠΑΤΡΙΔΑΣ»

Κατά το πέρας των αιώνων διάσημοι ακαδημαϊκοί ανά τον κόσμο επεσήμαναν μέσω του έργου τους τη σημασία του ελέγχου των θαλασσών και της απόκτησης για το σκοπό αυτό ισχυρής ναυτικής δύναμης. Οι Corbett, Castex και Spykman προσπάθησαν, επίσης, να διατρανώσουν την δύναμη του θαλάσσιου ελέγχου ως αναπόφευκτου μέσου για την επαύξηση της κρατικής και εθνικής ισχύος.³⁸ Συνάντησαν αντίσταση, ωστόσο, από άλλους σπουδαίους διανοούμενους, όπως οι MacKinder, Kennedy και Mearsheimer, οι οποίοι τόνισαν την ηπειρωτική ισχύ ως φυσική και καθοριστική έδρα της ισχύος, ιδιαίτερα κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου και της διαρκούς «ισορροπίας του τρόμου» διά της απειλής χρήσης πυρηνικών όπλων.³⁹ Εμπνεόμενοι από τις θεωρίες των πρώτων Τούρκοι ανώτατοι αξιωματούχοι αντιλήφθηκαν ότι η θαλάσσια ισχύς μπορεί να λειτουργήσει όχι μόνο εντός ενός καθαρά στρατιωτικού πλαισίου αλλά και ως στρατηγική ταυτότητα, κουλτούρα και σημείο αναφοράς με σκοπό την υλοποίηση μακροπρόθεσμων εθνικών στόχων.

Απότοκος, επομένως, αυτής της αναθεώρησης της τουρκικής στρατηγικής αποτελεί το γνωστό αφήγημα της «Γαλάζιας Πατρίδας» το οποίο, εκτός από τη στρατιωτική του έκφανση που αναλύεται στη συνέχεια, διαθέτει έναν ευρύτερο χαρακτήρα, αφού αποσκοπεί στη γενικότερη μετατροπή της Τουρκίας από μία ανέκαθεν χερσαία δύναμη σε ναυτική διεκδικώντας έτσι τον παραδοσιακά απονεμημένο στην Ελλάδα τίτλο της θαλασσοκράτειρας δύναμης. Αναλυτικότερα, κατά την περίοδο της οθωμανικής αυτοκρατορίας σημειωνόταν έλλειψη

³⁸ Μπάλτος Γ., *Το στρατήγημα και η στρατηγική της Τουρκίας για μια «γαλάζια πατρίδα»*, Foreign Affairs – The Hellenic Edition, Ημ/νία δημοσίευσης: 10/12/2019, ανάκτηση από: <http://www.foreignaffairs.gr/articles/72562/georgios-x-mpaltos/to-stratigima-kai-i-stratigiki-tis-toyrkias-gia-mia-%C2%ABgalazia-pat> (09/02/2021)

³⁹ Μπάλτος Γ., *Το στρατήγημα και η στρατηγική της Τουρκίας για μια «γαλάζια πατρίδα»*, Foreign Affairs – The Hellenic Edition, Ημ/νία δημοσίευσης: 10/12/2019, ανάκτηση από: <http://www.foreignaffairs.gr/articles/72562/georgios-x-mpaltos/to-stratigima-kai-i-stratigiki-tis-toyrkias-gia-mia-%C2%ABgalazia-pat> (09/02/2021)

εξειδικευμένου προσωπικού για τους Οθωμανούς στη ναυτιλιακή και ναυπηγοεπισκευαστική δραστηριότητα, γεγονός που επέτρεψε τη λειτουργία των υπαρχουσών – ξένων κατ' εξοχήν- ναυτιλιακών εταιρειών από αλλοδαπούς και μειονοτικούς παράγοντες, μεταξύ άλλων Ελλήνων και Εβραίων, των οποίων η δραστηριότητα ήκμασε και κατόπιν ανεξαρτητοποιήθηκε σε μεγάλο βαθμό. Η εκκίνηση της αναπτυξιακής δυναμικής για την τουρκική εμπορική ναυπηγική βιομηχανία πραγματοποιήθηκε τη δεκαετία του 1980 από τον τότε Τούρκο Πρωθυπουργό Τουργκούτ Οζάλ με την εφαρμογή ενός αναπτυξιακού πλαισίου για τον κλάδο της ναυτιλίας και της ναυπηγικής, το οποίο, ωστόσο, ατόνησε μετά τον θάνατό του και την μετέπειτα επάνοδο των κεμαλιστών. Η κεμαλική Τουρκία της δεκαετίας του '90 έβριθε από σκάνδαλα διαφθοράς και διαπλοκής, γεγονότα που, από τη μία, καθυστέρησαν ή και κατήργησαν προγράμματα που είχαν σχεδιαστεί επί Οζάλ και, από την άλλη, οδήγησαν σταδιακά τη χώρα σε μια πορεία προς το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.

Εντούτοις, από το 1994 έως το 2008, η τουρκική ναυπηγική βιομηχανία πέτυχε μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης 22% στον αριθμό των κατασκευαζόμενων πλοίων και 35% σε DWT (deadweight tonnage)⁴⁰, ενώ αποδείχθηκε ένας από τους μεγαλύτερους και υψηλότερα αναπτυσσόμενους μεταποιητικούς κλάδους της Τουρκίας.⁴¹ Η περί τα ναυπηγεία απασχόληση, κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, αυξήθηκε από περίπου 4.000 σε 35.000 εργαζόμενους, σημειώνοντας αύξηση 823% σε 16 έτη και συμβάλλοντας στην διαβίωση περισσότερων από 100.000 πολιτών στις αρχές του 2008.⁴² Παρά το γεγονός ότι ο ναυπηγοεπισκευαστικός τομέας τα επόμενα έτη δεν αντιπροσώπευε ένα αξιόλογο ποσοστό του συνολικού ΑΕΠ της Τουρκίας, η σημασία του δεν πρέπει να υποβαθμίζεται, καθώς χάρη σε αυτόν απασχολείται μεγάλος αριθμός εργαζομένων και συμβάλλει στη βιομηχανική ανάπτυξη και την πρόοδο της κατασκευαστικής τεχνολογίας. Αξιοσημείωτο στοιχείο, επίσης, αποτελεί η αύξηση του αριθμού των τουρκικών ναυπηγείων από 37 το 2002 σε 78 το 2018. Από το 2002 ως το 2008, όμως, η τουρκική ναυπηγική βιομηχανία γνώρισε πρωτόγνωρη άνθιση λόγω της

⁴⁰ σ.σ. Χωρητικότητα νεκρού βάρους

⁴¹ Μπάλτος Γ., *Το στρατήγημα και η στρατηγική της Τουρκίας για μια «γαλάζια πατρίδα»*, Foreign Affairs – The Hellenic Edition, Ημ/νία δημοσίευσης: 10/12/2019, ανάκτηση από: <http://www.foreignaffairs.gr/articles/72562/georgios-x-mpaltos/to-stratigima-kai-i-stratigiki-tis-toyrkias-gia-mia-%C2%ABgalazia-pat> (09/02/2021)

⁴² Μπάλτος Γ., *Το στρατήγημα και η στρατηγική της Τουρκίας για μια «γαλάζια πατρίδα»*, Foreign Affairs – The Hellenic Edition, Ημ/νία δημοσίευσης: 10/12/2019, ανάκτηση από: <http://www.foreignaffairs.gr/articles/72562/georgios-x-mpaltos/to-stratigima-kai-i-stratigiki-tis-toyrkias-gia-mia-%C2%ABgalazia-pat> (09/02/2021)

εκρηκτικής ανάπτυξης του παγκόσμιου εμπορίου, γεγονός που οδήγησε σε αυξημένη ζήτηση πλοίων για εμπορευματικούς σκοπούς. Η εν λόγω ζήτηση αφορούσε κυρίως τα ναυπηγεία των αναπτυσσόμενων χωρών ανά τον κόσμο μεταξύ των οποίων και των τουρκικών.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να υπογραμμισθεί το γεγονός ότι η απόκτηση ναυπηγικής τεχνογνωσίας είχε ως αποτέλεσμα και την εντυπωσιακή επιτάχυνση των ναυπηγικών εργασιών για την ενίσχυση του τουρκικού πολεμικού στόλου κατά τη διάρκεια της πρωθυπουργίας και της μετέπειτα προεδρίας του Ερντογάν. Ειδικά στο πλαίσιο υλοποίησης του προγράμματος MİLGEM (του λεγόμενου «εθνικού πλοίου»), τα τουρκικά ναυπηγεία έχουν αρχίσει να λαμβάνουν παραγγελίες από το εξωτερικό, για τις οποίες κατοχυρώνεται υψηλό ποσοστό συμμετοχής της εγχώριας βιομηχανίας.⁴³ Η Τουρκία, μάλιστα, είναι μία από τις 10 χώρες που έχει την ικανότητα σχεδιασμού, κατασκευής και εξοπλισμού πολεμικών πλοίων, γεγονός που την καθιστά πλέον προμηθεύτρια πολεμικών πλοίων, αλλά και πολεμικού εξοπλισμού γενικότερα, τρίτων κρατών, όπως για παράδειγμα του Πακιστάν και της Ουκρανίας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο μετασχηματισμός αυτός της τουρκικής στρατηγικής στην στρατιωτική του διάσταση έχει τις ρίζες του στο δόγμα των «δυόμισι πολέμων», εμπνευστής του οποίου υπήρξε ο κεμαλικών πεποιθήσεων περί τουρκικής εξωτερικής πολιτικής Τούρκος πρέσβης και βουλευτής του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος (CHP) Σουκρού Ελεκντάγ κατά τη δεκαετία του 1990. Όπως υποστηρίζει ο Τούρκος διπλωμάτης, η Τουρκία χρειάζεται να υιοθετήσει μια στρατηγική «δυόμισι πολέμων» για την εθνική της ασφάλεια, σύμφωνα με την οποία θα μπορούσε να έχει «ικανοποιητικές, αποτρεπτικές και ραγδαία ενισχυόμενες δυνάμεις τόσο στο Αιγαίο όσο και στα νότια μέτωπα» (βλ. Ελλάδα και Συρία, αντίστοιχα, δηλαδή οι «δύο πόλεμοι»), ενώ ταυτόχρονα να μπορεί να διαχειριστεί την κουρδική απειλή στο εσωτερικό μέτωπο (βλ. «μισός πόλεμος») – η οποία μπορεί να λειτουργήσει και ως εργαλείο στα χέρια εξωτερικών δυνάμεων.⁴⁴

⁴³ Μπάλτος Γ., *Το στρατήγημα και η στρατηγική της Τουρκίας για μια «γαλάζια πατρίδα»*, Foreign Affairs – The Hellenic Edition, Ημ/νία δημοσίευσης: 10/12/2019, ανάκτηση από: <http://www.foreignaffairs.gr/articles/72562/georgios-x-mpaltos/to-stratigima-kai-i-stratigiki-tis-toyrkias-gia-mia-%C2%ABgalazia-pat> (09/02/2021)

⁴⁴ Τζιάρρας Ζ., *Οι «Δυόμιση Πόλεμοι» και η Άσκηση «Mavi Vatan»: Στρατηγική Κουλτούρα και το νέο Στάδιο της Τουρκικής Στρατηγικής*, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), Ημ/νία δημοσίευσης: 15/03/2019, ανάκτηση από: <https://www.eliamep.gr/publication/%CE%BA%CE%B5%CE%AF%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF-%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%BF%CE%B9->

Με την ακόλουθη ανάληψη της διακυβέρνησης της Τουρκίας από το ισλαμικό κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης η ισχύς των ιδεών του Ελεκντάγ δεν έπαυσε αλλά αντίθετα ενισχύθηκε εντός, όμως, ενός διαφορετικού ιδεολογικού πλαισίου - εκείνου του νεοθωμανισμού. Ειδικότερα, ο βασικός εκπρόσωπός του, Αχμέτ Νταβούτογλου, τόνισε την ολοένα αυξανόμενη σημασία της Ανατολικής Μεσογείου, η οποία οφείλεται στο γεγονός ότι τα ζητήματα του Αιγαίου και της Κύπρου «βρίσκονται στον χώρο αλληλεπίδρασης και διέλευσης των περιοχών των Βαλκανίων και της Μέσης Ανατολής».⁴⁵ Άποψη του τελευταίου, μάλιστα, αποτελεί το γεγονός ότι «η Τουρκία δεν είναι μόνο μια χώρα του Αιγαίου αλλά και μια χώρα της Ανατολικής Μεσογείου, που εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, σε μία περιοχή που ξεκινάει από την Αδριατική και εκτείνεται ως τον κόλπο της Αλεξανδρέττας και τη διώρυγα του Σουέζ», καθώς και ότι «Μία Τουρκία που έχει αποκλειστεί από το Αιγαίο και έχει περικυκλωθεί στα νότια από τη ‘Ρωμαϊκή Διοίκηση της νότιας Κύπρου’ σημαίνει ότι τα περιθώριά της να κάνει ένα άνοιγμα στον κόσμο έχουν περιοριστεί σημαντικά».⁴⁶ Παρατηρείται, επομένως, ότι στην κεμαλική στρατηγική κουλτούρα η βασική αρχή της εξωτερικής πολιτικής ήταν η ανασφάλεια που συνδεόταν με την αίσθηση ύπαρξης εξωτερικών και εσωτερικών απειλών και την ανάγκη για απόκτηση αξιόμαχων στρατιωτικών δυνάμεων. Εν αντιθέσει, η νεοθωμανική στρατηγική κουλτούρα, αν και συμμαρτίζετα τα ίδια αισθήματα ανασφάλειας λόγω εθνικών απειλών, τα αντιμετώπιζε με έναν πιο διεκδικητικό και εξωστρεφή τρόπο, ενώ παράλληλα υπερτονίζει την προβολή και άλλων ειδών ισχύος, όπως της στρατιωτικής, της οικονομικής κ.ά., μέσω των οποίων η Τουρκία καθίσταται σημαντικός δρών στις περιφερειακές και τις παγκόσμιες εξελίξεις.

[%CE%B4%CF%85%CF%8C%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%B9-%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%BF%CE%B9/](https://www.eliamep.gr/publication/%CE%B4%CF%85%CF%8C%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%B9-%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%BF%CE%B9/) (09/02/2021)

⁴⁵ Τζιάρρας Ζ., *Οι «Δυόμιση Πόλεμοι» και η Άσκηση «Mani Vatan»: Στρατηγική Κουλτούρα και το νέο Στάδιο της Τουρκικής Στρατηγικής*, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), Ημ/νία δημοσίευσης: 15/03/2019, ανάκτηση από:

<https://www.eliamep.gr/publication/%CE%BA%CE%B5%CE%AF%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF-%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%BF%CE%B9-%CE%B4%CF%85%CF%8C%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%B9-%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%BF%CE%B9/> (09/02/2021)

⁴⁶ Τζιάρρας Ζ., *Οι «Δυόμιση Πόλεμοι» και η Άσκηση «Mani Vatan»: Στρατηγική Κουλτούρα και το νέο Στάδιο της Τουρκικής Στρατηγικής*, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), Ημ/νία δημοσίευσης: 15/03/2019, ανάκτηση από:

<https://www.eliamep.gr/publication/%CE%BA%CE%B5%CE%AF%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF-%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%BF%CE%B9-%CE%B4%CF%85%CF%8C%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%B9-%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%BF%CE%B9/> (09/02/2021)

Ωστόσο, οι παραπάνω διατυπωθείσες από τον τέως Τούρκο Υπουργό Εξωτερικών απόψεις δεν συμβάδιζαν σε καμία περίπτωση με την τουρκική εξωτερική πολιτική «των μηδενικών προβλημάτων» που ο ίδιος προώθησε κατά τη διάρκεια της θητείας του και από την οποία απουσίαζαν προδήλως τόσο η Ελλάδα όσο και η Κύπρος. Η εριστική στάση της Τουρκίας απέναντι στο ελληνικό και το κυπριακό κράτος παραμένει ίδια για δεκαετίες. Ο βασικός λόγος για αυτή τη στάση έναντι Ελλάδος-Κύπρου είναι ότι οι ισλαμιστές και οι κεμαλικόι μοιράζονται την ίδια εθνικιστική προσέγγιση και αντιλαμβάνονται με τον ίδιο τρόπο τα θέματα εξωτερικής πολιτικής έναντι των μη μουσουλμάνων.⁴⁷ Η επιλογή των κεμαλικών κυβερνήσεων μετά το 1974 να εγείρουν διάφορα θέματα (π.χ. αύξηση χωρικών υδάτων, όρια FIR Αθηνών, όρια εναέριου χώρου, αποστρατικοποίηση νησιών, «γκρίζες ζώνες», Πρακτικό της Βέρνης) αποδείχθηκε αποτελεσματική.⁴⁸ Το ελληνικό κράτος δεν έχει εφαρμόσει ακόμη πολλές από τις ευνοϊκές διατάξεις του Διεθνούς Δικαίου, όπως το νόμιμο δικαίωμα επέκτασης της αιγιαλίτιδας ζώνης του σε 12 ν.μ. Παρά το δισταγμό της Ελλάδας να διεκδικήσει τα περί θαλάσσιων ζωνών νόμιμα δικαιώματά της, η Τουρκία θεωρεί ότι ο ζωτικός της χώρος περιορίζεται και απειλείται από την Ελλάδα και την Κύπρο. Βάσει αυτής της λογικής διαμορφώθηκε το αναθεωρητικό δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας», το οποίο αναφέρθηκε για πρώτη φορά το 2008 από τον κεμαλιστή αξιωματικό και τότε επικεφαλής του Τμήματος Σχεδιασμού και Πολιτικής του Τουρκικού Ναυτικού Τζεμ Γκιούρντενιζ. Ωστόσο, διαμορφωτής του εν λόγω δόγματος υπήρξε ο ναύαρχος Τζιχάτ Γιαϊτζί, ο οποίος έδωσε συγκεκριμένο περιεχόμενο στη «Γαλάζια Πατρίδα», ενώ οι χάρτες του χρησιμοποιήθηκαν από τον Τούρκο Υπουργό Εθνικής Αμύνης Χουλουσί Ακάρ ως βάση των συνομιλιών του με την κυβέρνηση της Τρίπολης που ολοκληρώθηκαν με την υπογραφή του Τουρκολιβυκού Μνημονίου τον Νοέμβριο του 2019. Αν και σύλληψη κεμαλιστή αξιωματικού, το θεώρημα αυτό υιοθετήθηκε από την ισλαμική κυβέρνηση του Ερντογάν και έχει μετατραπεί σε κεντρικό πυλώνα της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, η οποία χαράσσεται πλέον από τις ένοπλες δυνάμεις. Η εκστόμιση, μάλιστα, ακραίων εθνικιστικών κορωνών από τον Τούρκο Πρόεδρο λόγω της σύμπραξής του με τον εθνικιστή Μπαχτσελί και ο φόβος για εκκαθαρίσεις στελεχών του τουρκικού στρατού αναγκάζει πολλούς στρατιωτικούς να επιδεικνύουν

⁴⁷ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, 2020, Αθήνα: Πατάκη, 4^η έκδοση, σελ. 610

⁴⁸ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, 2020, Αθήνα: Πατάκη, 4^η έκδοση, σελ. 610

υπερβάλλοντα ζήλο, ώστε να καταδείξουν τον πατριωτισμό τους και να καταστούν βασιλικότεροι του βασιλέως εξασφαλίζοντας έτσι τις θέσεις τους.

Αναλυτικότερα, το αφήγημα της «Γαλάζιας Πατρίδας» ή αλλιώς “Mavi Vatan” στα τουρκικά είναι το δόγμα της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής με το οποίο η χώρα απαιτεί θαλάσσια δικαιοδοσία στη Μαύρη Θάλασσα, το Αιγαίο και τη Μεσόγειο Θάλασσα.⁴⁹ Συμπληρώνοντας τα «σύνορα της καρδιάς» του Τούρκου Προέδρου και τις ηγεμονικές του βλέψεις, η μυθικών διαστάσεων «Γαλάζια Πατρίδα» επιχειρεί να προσδιορίσει τις περιοχές της θαλάσσιας δικαιοδοσίας που περιβάλλουν την Τουρκία χάριν της ευημερίας, της άμυνας και της ασφάλειας της χώρας, και κατ’ επέκταση να εκμεταλλευτεί τις μεγάλες ποσότητες κοιτασμάτων υδρογονανθράκων που εντοπίζονται εκεί. Αναφορικά με τη Μεσόγειο, το εν λόγω θεώρημα αναφέρεται σχεδόν στη μισή Μεσόγειο αγνοώντας τις νόμιμες βάσει του Δικαίου της Θάλασσας διεκδικήσεις της Ελλάδας, αφού κατά την τουρκική άποψη τα κατοικημένα νησιά της Ρόδου, της Καρπάθου, του Καστελλορίζου, καθώς και άλλα νησιά δεν έχουν δικαίωμα σε θαλάσσιες ζώνες πέραν των χωρικών τους υδάτων.

Στον κάτωθι χάρτη αναγράφεται σε τετραγωνικά χιλιόμετρα η έκταση της «Γαλάζιας Πατρίδας», η οποία θεωρείται τμήμα της συνολικής έκτασης της Τουρκίας. Συγκεκριμένα, το τμήμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» στη Μαύρη Θάλασσα ανέρχεται σε 172.000 τ.χλμ., στη Θάλασσα του Μαρμαρά 12.000 τ.χλμ., στο Αιγαίο Πέλαγος 89.000 τ.χλμ. και στην Ανατολική Μεσόγειο 189.000 τ.χλμ. διαμορφώνοντας έτσι συνολική έκταση 462.000 τ.χλμ. Κατά το τουρκικό αυτό δόγμα, η «Γαλάζια Πατρίδα» αποτελεί τμήμα της συνολικής έκτασης του τουρκικού κράτους που αγγίζει τα 783.562 τ.χλμ.

⁴⁹ Λυριστής Μ., *Mavi Vatan: Πώς επηρεάζει η «Γαλάζια Πατρίδα» την Ελλάδα*, ανάκτηση από: https://www.researchgate.net/publication/338077562_Mavi_Vatan_Pos_epereazei_e_Galazia_Patrida_ten_Ellada (28/11/2010)

Ο χάρτης της «Γαλάζιας Πατρίδας»⁵⁰

Η «Γαλάζια Πατρίδα» αποτελεί μία από τις στρατηγικές που τα κράτη χρησιμοποιούν προκειμένου να επιτύχουν την μετατόπιση ισχύος προς όφελός τους ή την εμπόδιση άλλων κρατών τα οποία έχουν σκοπό να επιχειρήσουν το ίδιο σε βάρος τους μέσω τετελεσμένων. Το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» αποτελεί στην πραγματικότητα αντίδραση στους επιβαλλόμενους από τις Συνθήκες των Σεβρών και της Λωζάννης περιορισμούς που αναδύθηκε κυρίως λόγω του νεοθωμανισμού και τώρα το νέο αυτό αφήγημα στοχεύει στην ανάκτηση των δικαιωμάτων της Τουρκίας στο Αιγαίο και τη Μεσόγειο Θάλασσα που εξαλείφθηκαν εξαιτίας των προαναφερθεισών Συνθηκών. Βάσει αυτής της προσέγγισης, θεμελιωμένης όμως στις αρχές του κεμαλισμού, ο αρχιτέκτονας της «Γαλάζιας Πατρίδας», Τζεμ Γκιούρντενιζ, παρουσίασε το ιδεολόγημα αυτό ως απάντηση προς μία υπάρχουσα απειλή προερχόμενη από τα γειτονικά κράτη της Τουρκίας, την Ελλάδα και την Κύπρο. Ο Γκιούρντενιζ είδε την αποτυχία της Οθωμανικής αυτοκρατορίας να ελέγξει τις θάλασσες ως την αιτία της παρακμής της και επέστησε την προσοχή στο γεγονός ότι η ναυτική υπεροχή είναι ζωτικής σημασίας για την επιβίωση της Τουρκικής Δημοκρατίας, η οποία κατά τη γνώμη του συνεχίζει να παραμένει στο στόχαστρο του δυτικού ιμπεριαλισμού.⁵¹ Παράλληλα, ωστόσο, διατείνεται ότι η «Γαλάζια Πατρίδα»,

⁵⁰ Ανάκτηση από: <https://mavivatan.net/mavi-vatan-logosu-hakkinda/> (30/11/2020)

⁵¹ Erdemir A. & Kowalski P., 'Blue Homeland' and The Irredentist Future of Turkish Foreign Policy, War on The Rocks, Ημ/νία δημοσίευσης: 30/09/2020, ανάκτηση από:

εντασσόμενη στο πλαίσιο μίας ευρύτερης στρατηγικής αντιμετώπισης της Δύσης, αποτελεί κλειδί για την επέκταση της πολιτικής και οικονομικής επιρροής της Τουρκίας στην περιοχή. Από την άλλη, η ιδέα αυτή για τον Ερντογάν σημαίνει και επέκταση της ισλαμικής επιρροής, καθώς ελπίζει ότι η τουρκική κυριαρχία στην Ανατολική Μεσόγειο θα ενισχύσει τη στρατιωτική παρουσία της Τουρκίας και την παρουσία αυτής μέσω πληρεξουσίων στη Λιβύη, τη Συρία, το Ιράκ και αλλού, και έτσι θα ισχυροποιήσει το αποτύπωμα της Μουσουλμανικής Αδελφότητας και της ατζέντας της.⁵²

Εν κατακλείδι, εκτός από τον καθορισμό των θαλασσίων ζωνών στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο, ο στόχος της Τουρκίας που διαγράφεται ξεκάθαρα στο αναθεωρητικό δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» είναι να καταστεί μία νέα ναυτική δύναμη που θα κυριαρχεί και θα ασκεί σημαντική πολιτική και οικονομική επιρροή σε όλα τα κράτη της ευρύτερης περιοχής της Μεσογείου. Για την εφαρμογή, όμως, του δόγματος αυτού βασική προϋπόθεση αποτελεί η ανάπτυξη της εγχώριας ναυπηγικής αλλά και της στρατιωτικής βιομηχανίας, κάτι που ωστόσο η Τουρκία έχει επιτύχει σε σημαντικό βαθμό μέσα σε λίγες μόνο δεκαετίες. Στόχος της, άλλωστε, είναι να μπορεί να ανταγωνιστεί τόσο τη ναυτική δύναμη όσο και τα οπλικά συστήματα άλλων χωρών με παράδοση στη ναυσιπλοΐα και την αμυντική βιομηχανία καθιστώντας ταυτόχρονα τον εαυτό της ανεξάρτητο αναφορικά με την προμήθεια πολεμικών και μη εξοπλισμών από τρίτα κράτη.

Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Ως Ανατολική Μεσόγειος νοείται η περιοχή, που περιλαμβάνει οκτώ περιοχές: την λεκάνη της Κύπρου, την οροσειρά Ερατοσθένους, την λεκάνη της Λαττάκειας, του Λεβάντε, της Ιουδαίας, του Δέλτα του Νείλου και τις περιοχές της δυτικής Αραβίας

<https://warontherocks.com/2020/09/blue-homeland-and-the-irredentist-future-of-turkish-foreign-policy/> (10/02/2021)

⁵² Erdemir A. & Kowalski P., *'Blue Homeland' and The Irredentist Future of Turkish Foreign Policy*, War on The Rocks, Ημ/νία δημοσίευσης: 30/09/2020, ανάκτηση από:

<https://warontherocks.com/2020/09/blue-homeland-and-the-irredentist-future-of-turkish-foreign-policy/> (10/02/2021)

και του Ζάγρου.⁵³ Η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου εθεωρείτο ανέκαθεν ως μια περιοχή υψίστης στρατηγικής σημασίας λόγω της εγγύτητας με τη διώρυγα του Σουέζ και τη Μέση Ανατολή, καθώς και της Κύπρου χάρη στην οποία προσφέρεται η δυνατότητα ελέγχου των θαλάσσιων συγκοινωνιών. Η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου ήταν σημαντική για τα συμφέροντα των κρατών της Ιεράς Συμμαχίας, η οποία δημιουργήθηκε αμέσως μετά την ήττα του Ναπολέοντα στο Βατερλό το 1815, για δύο κυρίως λόγους: α) από την περιοχή της Μεσοποταμίας περνούσε ο εμπορικός δρόμος προς τη Άπω Ανατολή, αλλά και από την εύφορη περιοχή του Λεβάντε, προέρχονταν προϊόντα απαραίτητα στις δυτικές κοινωνίες εκείνης της εποχής, όπως βαμβάκι, δημητριακά και μπαχαρικά, και β) με την ανάδειξη του Ανατολικού Ζητήματος και την εμπλοκή της Ρωσίας στα επαναστατικά κινήματα των Βαλκανίων, ο στόχος των Αγγλο-Γάλλων ήταν η απαγόρευση της προσβάσεως των ρωσικών στόλων στις θερμές θάλασσες.⁵⁴ Αυτό σημαίνει ότι τα κράτη εκείνης της περιοχής θα έπρεπε να ανήκουν στη σφαίρα επιρροής της Γαλλίας και της Αγγλίας.

Σήμερα, δεδομένης της ανακάλυψης μεγάλων ποσοτήτων φυσικού αερίου εντός της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ) του Ισραήλ το 2009, της Κύπρου το 2011 και της Αιγύπτου το 2015, η στρατηγική αξία της λεκάνης της Ανατολικής Μεσογείου αναβαθμίστηκε σημαντικά, αφού οι ευρεθείσες ποσότητες φυσικού αερίου προσφέρουν τη δυνατότητα απόκτησης ενεργειακής αυτόαρκειας στα κράτη-παραγωγούς της περιοχής αλλά και την ευκαιρία απεξάρτησης της Ευρώπης (με την επικρότηση των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής) από το ρωσικό και το ιρανικό φυσικό αέριο. Μάλιστα, τα συνολικά αποθέματα φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο υπολογίζονται σε 10 τρις m³.⁵⁵ Ωστόσο, η Ρωσία φαίνεται ότι εξακολουθεί να ενδιαφέρεται να διαδραματίσει κεντρικό ρόλο στην εν λόγω περιοχή είτε μέσω δικής της συνεργασίας με τα κράτη-παραγωγούς φυσικού αερίου είτε μέσω συμμετοχής της στην εκμετάλλευση των κοιτασμάτων ούτως ώστε να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα των δικών της εξαγωγών φυσικού αερίου. Η επίτευξη αυτού του στόχου της Ρωσίας αυτομάτως συνεπάγεται και την αύξηση της επιρροής της όχι μόνο επί

⁵³ Ματζάκος Α., Ελληνικό Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών (Συλλογικό έργο), *Ανατολική Μεσόγειος: Παρόν και Μέλλον*, 2017, Αθήνα: Δημ. Ν. Παπαδήμα, σελ. 186

⁵⁴ Ματζάκος Α., Ελληνικό Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών (Συλλογικό έργο), *Ανατολική Μεσόγειος: Παρόν και Μέλλον*, 2017, Αθήνα: Δημ. Ν. Παπαδήμα, σελ. 191-192

⁵⁵ Ματζάκος Α., Ελληνικό Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών (Συλλογικό έργο), *Ανατολική Μεσόγειος: Παρόν και Μέλλον*, 2017, Αθήνα: Δημ. Ν. Παπαδήμα, σελ. 186

των κρατών-παραγωγών αλλά και επί των κρατών-καταναλωτών που θα υπογράψουν σχετικές εμπορικές συμφωνίες.

Η αποστασιοποίηση των ΗΠΑ, μετά από χρόνια αιματηρών και δαπανηρών συγκρούσεων στην ευρύτερη περιοχή (Ιράκ, Αφγανιστάν, Λιβύη), οι περιορισμοί που έθεσε η εσωτερική πολιτική- μετά και από το ξέσπασμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης το 2008- στην αμερικανική εξωτερική πολιτική, οι δισταγμοί του NATO να αντιμετωπίσει τη συριακή κρίση και η αποτυχία της Ευρώπης να αντιμετωπίσει το προσφυγικό, απομείωσαν το ενδιαφέρον των ΗΠΑ να συνεχίσουν τον ως τότε ρόλο του παγκόσμιου ηγεμόνα, θέση η οποία εν μέρει αποτυπώθηκε και στο γνωστό προεκλογικό αλλά και μετά την ανάληψη της Προεδρίας σλόγκαν του Αμερικανού προέδρου Ντόναλντ Τραμπ, “America first”.⁵⁶ Αυτή η απομάκρυνση των ΗΠΑ άνοιξε τον δρόμο σε μια γεωπολιτική επάνοδο της Ρωσίας στην περιοχή που σκοπό έχει να καταδείξει στη Δύση ότι η Ρωσία δύναται να διεκδικήσει σημαντικό στρατηγικό ρόλο στην εκεί περιοχή. Επίσης, το κενό που άφησε η αποχώρηση των αμερικανικών δυνάμεων ήρθε να καλύψει τόσο η Κίνα με την οικονομική, διπλωματική και αμυντική διεξόδυσή της σε χώρες της Β. Αφρικής και της Μέσης Ανατολής όσο και η Τουρκία με την αναθεωρητική νεοθωμανική πολιτική της.

Συνοψίζοντας, την ήδη αναγνωρισμένη γεωπολιτική και γεωοικονομική αξία της Ανατολικής Μεσογείου ήρθε να υπερτονίσει η ανακάλυψη σημαντικών ενεργειακών κοιτασμάτων στην περιοχή αυτή καθιστώντας την μήλον της έριδος κυρίως για τα κράτη που βρέχονται από αυτήν. Η απουσία των ΗΠΑ σε συνδυασμό με τις επεκτατικές βλέψεις της Τουρκίας, τις φιλοδοξίες της Ρωσίας στην εκεί περιοχή και τις κάθε είδους συνεργασίες μεταξύ χωρών, όπως η Ελλάδα, η Αίγυπτος, η Κύπρος, το Ισραήλ και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, έχουν προκαλέσει ένα ντόμινο εξελίξεων και συγκρούσεων που ανακατατάσσουν σταδιακά το γεωπολιτικό τοπίο της Ανατολικής Μεσογείου.

Η ΚΥΠΡΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ

Οι γεωπολιτικές ανακατατάξεις στη λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου οφείλονται σε δύο καίριας σημασίας μεταβολές των συνθηκών της περιοχής.

⁵⁶ Χειλά Ε. [Ντάλης Σ. (Επιμ.)], *Mare Nostrum: Μετατοπίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου: Γεωπολιτικές και Γεωοικονομικές Προκλήσεις*, 2020, Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 300-301

Ειδικότερα, η αστάθεια που επικρατεί στην περιοχή, παγκόσμιου πλέον χαρακτήρα λόγω της στρατιωτικής παρουσίας ποικίλων δυνάμεων, δεν φαίνεται να φτάνει σε ένα ουσιαστικό τέλος, ενώ παράλληλα ο εντοπισμός σημαντικών ποσοτήτων υδρογονανθράκων στη θάλασσα του Λεβάντε έχουν προκαλέσει σοβαρές γεωπολιτικές μεταβολές. Το *American Geological Survey* υπολογίζει την ύπαρξη 122 τρισεκατομμυρίων κυβικών ποδιών (*tcf*) φυσικού αερίου στη λεκάνη της Λεβαντίνης.⁵⁷ Υπάρχουν ενδείξεις ότι περίπου το 25% των ποσοτήτων αυτών εμπίπτει στην κυπριακή ΑΟΖ, ενώ μεγάλο μέρος των υπολοίπων είναι στη γειτονία της Κύπρου, στην ισραηλινή και στην αιγυπτιακή ΑΟΖ και σε αυτή του Λιβάνου.⁵⁸

Αναφορικά με την κυπριακή ΑΟΖ, η Κυπριακή Δημοκρατία υπέγραψε τρεις συμφωνίες οριοθέτησης ΑΟΖ στο νότιο και νοτιανατολικό της τμήμα με τα γειτονικά της κράτη, την Αίγυπτο το 2003, τον Λίβανο το 2007 και το Ισραήλ το 2010.

Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΖΩΝΗΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΑΙΓΥΠΤΟ (2003)

Στις 17 Φεβρουαρίου 2003 υπεγράφη μεταξύ Κύπρου και Αιγύπτου συμφωνία οριοθέτησης Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης, η οποία αποτέλεσε και την πρώτη συμφωνία οριοθέτησης θαλασσιών ζωνών στην Ανατολική Μεσόγειο. Η οριοθέτηση της ΑΟΖ με την Αίγυπτο εμφανίστηκε ως *πρωθύστερη*, δεδομένου ότι έπρεπε πρώτα να γίνει κήρυξη ΑΟΖ και στη συνέχεια η οριοθέτηση με γειτονικά κράτη.⁵⁹ Ωστόσο, το ζήτημα αυτό αντιμετωπίστηκε από την Κύπρο με την κήρυξη ΑΟΖ με αναδρομική ισχύ από την 21^η Μαρτίου 2003.⁶⁰ Αναλυτικότερα, η συμφωνία αποτελείται από πέντε άρθρα και δύο Παραρτήματα, ενώ το προοίμιο αναφέρεται ρητώς στις σχετικές διατάξεις της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982 στην οποία αμφότερα τα κράτη είναι συμβαλλόμενα μέρη. Κατόπιν, στο άρθρο 1 ορίζεται ως μέθοδος οριοθέτησης η αρχή της ίσης απόστασης/μέση γραμμή. Η μέση γραμμή χαράσσεται επί του χάρτη υπ' αριθ. 183 του Βρετανικού Ναυαρχείου βάσει συγκεκριμένων σημείων (1-8), οι γεωγραφικές συντεταγμένες των οποίων

⁵⁷ Ατταλίδης Μ. [Ντάλης Σ. (Επιμ.)], *Mare Nostrum: Μετατοπίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου: Γεωπολιτικές και Γεωοικονομικές Προκλήσεις*, 2020, Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 248

⁵⁸ Ατταλίδης Μ. [Ντάλης Σ. (Επιμ.)], *Mare Nostrum: Μετατοπίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου: Γεωπολιτικές και Γεωοικονομικές Προκλήσεις*, 2020, Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 248

⁵⁹ Στρατή Α., *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*, 2012, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 100

⁶⁰ Στρατή Α., *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*, 2012, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 100

προσδιορίζονται σε Παράρτημα (παρ. β και γ).⁶¹ Συγχρόνως, όμως, υπάρχει πρόβλεψη για βελτίωση της γεωγραφικής ακρίβειας της μέσης γραμμής κατόπιν συμφωνίας των δύο κρατών επί τη βάση των ίδιων αρχών, εφόσον υπάρξουν πληρέστερα δεδομένα. Ακόμη, υπάρχει ρητή πρόβλεψη για ενδεχόμενη αναθεώρηση ή επέκταση των γεωγραφικών συντεταγμένων των σημείων (1) και (8) σε περίπτωση μελλοντικής οριοθέτησης ΑΟΖ με άλλα όμορα κράτη, δηλαδή στην περίπτωση προσδιορισμού των τριεθνών σημείων Αιγύπτου- Κύπρου-Ισραήλ στα ανατολικά και Αιγύπτου-Κύπρου-Ελλάδας στα δυτικά. Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 1(α) της συμφωνίας Κύπρου-Αιγύπτου, η «οριοθέτηση της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης των δύο Μερών καθορίζεται από τη μέση γραμμή από την οποία κάθε σημείο είναι σε ίση απόσταση από τα εγγύτερα σημεία της γραμμής βάσης των δύο Μερών».⁶² Αν και αμφότερα τα συμβαλλόμενα μέρη έχουν υιοθετήσει το σύστημα ευθειών γραμμών βάσεως, το κείμενο της συμφωνίας δεν αναφέρει με σαφήνεια ότι ως γραμμές βάσης ελήφθησαν υπ' όψιν οι ευθείες γραμμές βάσης των κρατών ή η φυσική ακτογραμμή τους. Επιπροσθέτως, το άρθρο 2 ορίζει την υποχρέωση συνεργασίας μεταξύ των δύο κρατών για την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, ζώντων ή μη, που εκτείνονται από την ΑΟΖ του ενός κράτους στην ΑΟΖ του άλλου. Έπειτα, στο άρθρο 3 προβλέπεται η υποχρέωση κάθε συμβαλλόμενου μέρους να ενημερώσει το άλλο συμβαλλόμενο μέρος και να διαβουλευθεί μαζί του σε περίπτωση που βρεθεί σε διαπραγματεύσεις με τρίτο κράτος για την οριοθέτηση ΑΟΖ, εάν η οριοθέτηση αφορά τις συντεταγμένες των σημείων (1) και (8). Επίσης, στο άρθρο 4 ορίζεται ως μέθοδος επίλυσης τυχόν διαφορών που θα προκύψουν από την ερμηνεία ή την εφαρμογή της συμφωνίας η διπλωματική διευθέτησή τους ή η προσφυγή σε διαιτησία στην περίπτωση αδυναμίας επίλυσής τους.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι κατά την σύναψη της εν λόγω συμφωνίας τα δύο κράτη αντιμετώπισαν με σεβασμό τα δικαιώματα της Ελλάδας επί της υφαλοκρηπίδας του Καστελλορίζου. Θα πρέπει να διευκρινισθεί, ωστόσο, ότι η μη επέκταση της οριοθετικής γραμμής Κύπρου-Αιγύπτου πέραν του μεσημβρινού των 30° δεν κατοχύρωσε τα δικαιώματα της Ελλάδας επί της υφαλοκρηπίδας (και

⁶¹ Στρατή Α., *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*, 2012, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 101

⁶² Στρατή Α., *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*, 2012, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 103

μελλοντικής ΑΟΖ) του Καστελλορίζου έναντι της Τουρκίας.⁶³ Κατ' αυτόν τον τρόπο, όμως, τα δύο συμβαλλόμενα μέρη κατάφεραν να αποφύγουν τη σύγκυση που θα επακολουθούσε αν το δυτικό άκρο της οριοθετικής γραμμής εκτεινόταν μέχρι το τριεθνές και προέκυπτε ζήτημα προσδιορισμού του. Στην περίπτωση αυτή η έντονη αντίδραση και εμπλοκή της Τουρκίας θα ήταν βέβαιη.

Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΖΩΝΗΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΜΕ ΤΟΝ ΛΙΒΑΝΟ (2007)

Η συμφωνία οριοθέτησης Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης μεταξύ Κύπρου και Λιβάνου υπεγράφη στις 17 Ιανουαρίου 2007 αλλά δεν έχει τεθεί ακόμη σε ισχύ, καθώς σύμφωνα με τους ισχυρισμούς του Λιβάνου, η ισραηλινή ΑΟΖ, η οποία καθορίστηκε με βάση τη συμφωνία Ισραήλ-Κύπρου, καλύπτει τμήμα της δικής του ΑΟΖ. Αναλυτικότερα, η συγκεκριμένη συμφωνία, μάλιστα, αποτελεί ακριβές αντίγραφο της συμφωνίας οριοθέτησης μεταξύ Κύπρου και Αιγύπτου. Οι δύο συμφωνίες διαφέρουν μόνον ως προς τις γεωγραφικές συντεταγμένες της οριοθετικής γραμμής, η οποία στη συγκεκριμένη περίπτωση προσδιορίζεται από έξι (6) σημεία, ενώ το μήκος της ανέρχεται στα 84,5 ν.μ.⁶⁴ Στο άρθρο 1 ορίζεται, επίσης, ως μέθοδος οριοθέτησης η αρχή της ίσης απόστασης/μέση γραμμή. Η μέση γραμμή χαράσσεται επί του χάρτη του Βρετανικού Ναυαρχείου υπ' αριθμ. 138 βάσει έξι σημείων, οι γεωγραφικές συντεταγμένες των οποίων προσδιορίζονται σε Παράρτημα (παρ. β και γ).⁶⁵ Ακόμη, όπως και στην συμφωνία οριοθέτησης με την Αίγυπτο, υπάρχει πρόβλεψη για βελτίωση της γεωγραφικής ακρίβειας της μέσης γραμμής κατόπιν συμφωνίας των δύο κρατών επί τη βάση των ίδιων αρχών, εφόσον υπάρξουν πληρέστερα δεδομένα. Επιπλέον, κατόπιν συμφωνίας με τα εμπλεκόμενα όμορα κράτη προβλέπεται η δυνατότητα αναθεώρησης ή επέκτασης των γεωγραφικών συντεταγμένων, όπου κριθεί αναγκαίο, βάσει του άρθρου 74 της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας. Πιο συγκεκριμένα, το σημείο (1) της οριοθετικής γραμμής (νότιο άκρο) σταματάει περίπου 9,25 ν.μ. βορείως του τριεθνούς Κύπρου-Λιβάνου-Ισραήλ, ενώ το σημείο (6) (βόρειο άκρο) περίπου 5,2 ν.μ. νοτίως του τριεθνούς

⁶³ Στρατή Α., *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*, 2012, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 106

⁶⁴ Στρατή Α., *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*, 2012, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 109

⁶⁵ Στρατή Α., *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*, 2012, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 109

Κύπρου-Λιβάνου-Συρίας.⁶⁶ Επίσης, λόγω της γενικής αναφοράς στη γραμμή βάσης των δύο κρατών δεν είναι σαφής η χρήση των ευθειών γραμμών βάσης της Κύπρου, ενώ ο Λίβανος δεν έχει υιοθετήσει το σύστημα ευθειών γραμμών βάσης. Επιπρόσθετα, όπως και στη συμφωνία οριοθέτησης με το κράτος της Αιγύπτου, θεσπίζεται στο άρθρο 2 η υποχρέωση συνεργασίας για την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων που βρίσκονται αμφοτέρωθεν της οριοθετικής γραμμής, ενώ παράλληλα στην περίπτωση που το ένα μέρος βρεθεί σε διαπραγματεύσεις με ένα τρίτο κράτος και η οριοθέτηση αφορά τις συντεταγμένες 1 και 6, υπάρχει πρόβλεψη για υποχρεωτική ενημέρωση και διαβούλευση με το άλλο συμβαλλόμενο μέρος. Τέλος, και σε αυτή την συμφωνία οριοθέτησης ορίζεται ως μέθοδος επίλυσης τυχόν διαφορών η διπλωματική διευθέτησή τους, ενώ σε περίπτωση αδύνατης επίλυσης τα δύο μέρη θα προσφύγουν στη διαιτησία.

Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΖΩΝΗΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΜΕ ΤΟ ΙΣΡΑΗΛ (2010)

Η υπογραφή της συμφωνίας οριοθέτησης Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης μεταξύ Κύπρου και Ισραήλ πραγματοποιήθηκε στις 17 Δεκεμβρίου 2010. Η συμφωνία ετέθη σε ισχύ στις 25 Φεβρουαρίου 2011 και σε γενικές γραμμές ακολουθεί τις διατάξεις των δύο προαναφερθεισών συμφωνιών οριοθέτησης. Αξίζει, μάλιστα, να σημειωθεί ότι στο προοίμιο της εν λόγω συμφωνίας γίνεται ρητή αναφορά στις διατάξεις της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982, γεγονός που προκαλεί έκπληξη, καθώς το Ισραήλ δεν αποτελεί συμβαλλόμενο μέρος της Σύμβασης.

Αναλυτικότερα, στο άρθρο 1 προβλέπεται ότι η οριοθέτηση καθορίζεται με βάση τη μέση γραμμή, δηλαδή βάσει δώδεκα σημείων, οι γεωγραφικές συντεταγμένες των οποίων προσδιορίζονται στο Παράρτημα Ι που αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της συμφωνίας, και απεικονίζεται γραφικά στον χάρτη υπ' αριθ. 183 του Βρετανικού Ναυαρχείου που επισυνάπτεται ως Παράρτημα ΙΙ στη συμφωνία⁶⁷. Το συνολικό μήκος της οριοθετικής γραμμής ανέρχεται στα 64,78 ν.μ.⁶⁸ Στη συνέχεια, υπάρχει

⁶⁶ Στρατή Α., *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*, 2012, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 109

⁶⁷ Στρατή Α., *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*, 2012, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 114

⁶⁸ Στρατή Α., *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*, 2012, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 114

πρόβλεψη για ενδεχόμενη αναθεώρηση των γεωγραφικών συντεταγμένων (1) και (12) κατόπιν συμφωνίας μεταξύ των εμπλεκόμενων τριών κρατών βάσει των σχετικών με την ΑΟΖ αρχών του εθνικού διεθνούς δικαίου αντί του άρθρου 74 της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι αντίθετα με τις δύο προαναφερθείσες συμφωνίες οριοθέτησης, δεν αναφέρεται ρητά ότι η χάραξη της μέσης γραμμής πραγματοποιήθηκε βάσει της αρχής της ίσης απόστασης αλλά υπάρχει αναφορά στη «συμφωνηθείσα» μέση γραμμή. Επιπλέον, στο άρθρο 2 προβλέπεται η υποχρέωση συνεργασίας για την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων που βρίσκονται εκατέρωθεν της οριοθετικής γραμμής, καθώς και η σύναψη συμφωνίας για εκμετάλλευση γειτονικών περιοχών έτσι ώστε να προσδιορισθεί ο τρόπος συνεκμετάλλευσης των πόρων. Επίσης, όπως και στις δύο προηγούμενες συμφωνίες, στο άρθρο 3 αναφέρεται η υποχρέωση κάθε συμβαλλόμενου μέρους να ενημερώσει και να διαβουλευθεί με το άλλο μέρος σε περίπτωση διαπραγματεύσεων για οριοθέτηση ΑΟΖ με τρίτο κράτος στην περίπτωση που η οριοθέτηση αφορά τις συντεταγμένες των σημείων (1) και (12). Τέλος, και σε αυτή τη συμφωνία ορίζεται στο άρθρο 4 ως μέθοδος επίλυσης τυχόν διαφορών η διπλωματική διευθέτησή τους ή προσφυγή στη διαιτησία σε περίπτωση αδιεξόδου.

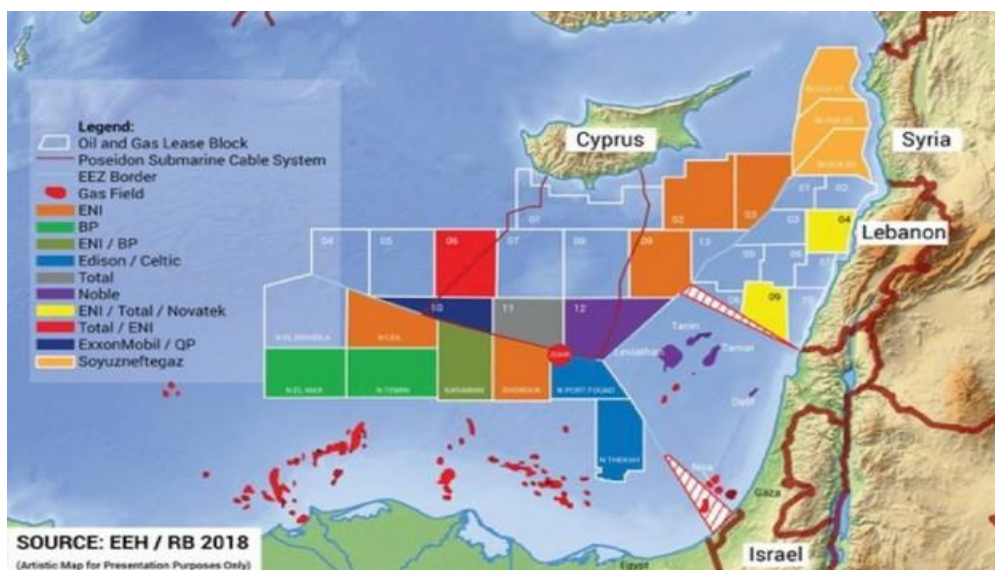
Καταληκτικά, και οι τρεις συμφωνίες υπεγράφησαν βάσει της Συμβάσεως για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982, ακόμη και από το Ισραήλ το οποίο δεν έχει προσχωρήσει στη Σύμβαση. Επίσης, και οι τρεις συμφωνίες υιοθέτησαν τη μέση γραμμή, η οποία προσδιορίστηκε από λίγα σημεία γεωγραφικών συντεταγμένων, και η χάραξη κάλυπτε όλο το μήκος της προς οριοθέτηση θαλάσσιας περιοχής μεταξύ των εκάστοτε συμβαλλομένων κρατών με την εξαίρεση των ακροτελεύτιων σημείων, αφού σταματούσε λίγα μίλια πριν τα τριεθνή σημεία.⁶⁹ Τέλος, σε εκκρεμότητα παραμένει πλέον η οριοθέτηση με τη Συρία στα βορειοανατολικά, την Ελλάδα στα νοτιοδυτικά και την Τουρκία στα βορειοδυτικά.

Η Κύπρος, παράλληλα με την οριοθέτηση των ανωτέρω ΑΟΖ, προχώρησε στον τεμαχισμό του μεγαλύτερου τμήματος των θαλάσσιων περιοχών νοτίως και νοτιοανατολικά του νησιού. Η συνολική έκταση ανήλθε σε 51.000 τ.χλμ. και διαχωρίστηκε σε 13 ερευνητικά τεμάχια.⁷⁰ Μετά από τον πρώτο γύρο αδειοδοτήσεων που διεξήγαγε η κυπριακή κυβέρνηση το 2007, παραχωρήθηκαν δικαιώματα έρευνας

⁶⁹ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, 2020, Αθήνα: Πατάκη, 4^η έκδοση, σελ. 711

⁷⁰ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, 2020, Αθήνα: Πατάκη, 4^η έκδοση, σελ. 711

υδρογονανθράκων στην αμερικανική εταιρεία ισραηλινών συμφερόντων Noble Energy στο τεμάχιο 12. Η αμερικανική εταιρεία Noble Energy ανακάλυψε το κοιτάσμα Αφροδίτη το 2011, στο οικόπεδο 12 της κυπριακής ΑΟΖ, το οποίο εκτίμησε ότι περιέχει μεταξύ 5 και 8 τρισεκατομμυρίων κυβικών ποδών φυσικού αερίου.⁷¹ Κατόπιν, δόθηκαν νέες άδειες εξερευνησεως σε ξένες πετρελαϊκές εταιρείες, όπως μεταξύ άλλων η Exxon Mobil, η γαλλική Total και η ιταλική ENI.

Χάρτης των θαλάσσιων τεμαχίων της κυπριακής ΑΟΖ για τα οποία δόθηκαν άδειες εξερευνησεως σε ξένες πετρελαϊκές εταιρείες.⁷²

Η πρόθεση για εκμετάλλευση του κοιτάσματος Αφροδίτη με προοπτική τις εξαγωγές έχει εκδηλωθεί με κάθε σαφήνεια από την κυπριακή ηγεσία δεδομένης της πολύ μικρής εσωτερικής αγοράς που δεν μπορεί να δικαιολογήσει την απαιτούμενη επένδυση για την άντληση του φυσικού αερίου και την κατασκευή εργοστασίων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας που θα λειτουργούν με φυσικό αέριο αντί πετρελαίου. Μέχρι σήμερα η Κύπρος εξαρτάται σε ποσοστό 95% από εισαγωγές πετρελαίου προκειμένου να καλύψει τις ενεργειακές της ανάγκες.⁷³ Αυτό σημαίνει ότι η εκμετάλλευση του κοιτάσματος Αφροδίτη αποτελεί για την Κυπριακή Δημοκρατία μία σπουδαία ευκαιρία για την ανάπτυξη της οικονομίας της παρά τις δυσκολίες και

⁷¹ Ματζάκος Α., Ελληνικό Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών (Συλλογικό έργο), *Ανατολική Μεσόγειος: Παρόν και Μέλλον*, 2017, Αθήνα: Δημ. Ν. Παπαδήμα, σελ. 194

⁷² *Ανάκτηση από* <http://foreignaffairs.gr/articles/72182/basilis-politis/ellas-kai-thalassa?page=show> (07/12/2020)

⁷³ Ματζάκος Α., Ελληνικό Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών (Συλλογικό έργο), *Ανατολική Μεσόγειος: Παρόν και Μέλλον*, 2017, Αθήνα: Δημ. Ν. Παπαδήμα, σελ. 195

τα κωλύματα που αντιμετωπίζει το κράτος της Κύπρου και αποθαρρύνουν τους επενδυτές, όπως η μη επίλυση του Κυπριακού προβλήματος, η μη αναγνώριση από την Τουρκία της κυπριακής ΑΟΖ και των συμφωνιών που υπογράφονται από την κυβέρνηση της Κύπρου, η μικρή εγχώρια αγορά, η απουσία υποδομών που θα επιτρέψουν τη μεταφορά του φυσικού αερίου από το βυθό της θάλασσας στις μονάδες παραγωγής ενέργειας και η σχετικά μικρή ποσότητα του εν λόγω κοιτάσματος.

Η γενική εκτίμηση αυτών και άλλων μεταβολών είναι ότι έχει αυξηθεί η γεωπολιτική σημασία της Κύπρου, ως χώρας σε κεντρικό σημείο των αποθεμάτων υδρογονανθράκων και ως ιδιοκτήτριας σημαντικών ενδεχομένως αποθεμάτων στην Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη, ενώ ταυτόχρονα έχει αυξηθεί η στρατηγική σημασία της Κύπρου και ως «όασης σταθερότητας» (και αυτό λέγεται συχνά) σε μια ευρύτερη περιοχή αστάθειας.⁷⁴ Εντούτοις, η αύξηση της γεωπολιτικής σημασίας της Κύπρου δεν έχει ακόμη συμβάλει επαρκώς στην επίλυση του Κυπριακού. Και τούτο, οφείλεται στην ύπαρξη πολλών άλλων παραγόντων που περιορίζουν τα οφέλη αυτής της γεωπολιτικής ενίσχυσης της Κύπρου. Η αύξηση της ήπιας και όχι της σκληρής, στρατιωτικής και στρατηγικής ισχύος, η απουσία ελέγχου των αλλαγών αυτών που συμβάλλουν στην αύξηση της ισχύος της Κύπρου από την ίδια την Κυπριακή Δημοκρατία, καθώς και η φύση των προβλημάτων και των συγκρούσεων στην περιοχή που έχουν ως αποτέλεσμα περιφερειακές και παγκόσμιες επιπτώσεις στην κατανομή ισχύος και τη μη απόδοση στρατηγικού πλεονεκτήματος στην Κύπρο δεν συνεισφέρουν σημαντικά στην αύξηση ισχύος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Άλλωστε, η απομάκρυνση των ΗΠΑ από την περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής τα τελευταία χρόνια λόγω της πολιτικής Τραμπ είχε ως αποτέλεσμα την έντονη προσπάθεια πολλών περιφερειακών δυνάμεων, όπως του Ιράν, της Σαουδικής Αραβίας, της Τουρκίας και του Ισραήλ να αντικαταστήσουν την απερχόμενη αμερικανική παρουσία στην εκεί περιοχή και να αναλάβουν ηγετικό ρόλο.

Εν κατακλείδι, εντός ενός σκληρού συνεχών συγκρούσεων και αναταραχών που λαμβάνουν χώρα στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου η Κύπρος αποτελεί υπόδειγμα κράτους, καθώς επιδιώκει την επίλυση των προβλημάτων μέσω μιας ήπιας στρατηγικής. Παρ' όλα αυτά, έως πρόσφατα, σε πίνακα που

⁷⁴ Ατταλίδης Μ. [Ντάλης Σ. (Επιμ.)], *Mare Nostrum: Μετατοπίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου: Γεωπολιτικές και Γεωοικονομικές Προκλήσεις*, 2020, Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 248

παρουσιάζεται η ευθραυστότητα των κρατών, η Κύπρος δεν κατατάσσεται ούτε στο μπλε χρώμα των βιώσιμων, ούτε στο πράσινο χρώμα των σταθερών κρατών αλλά στο κίτρινο χρώμα που χαρακτηρίζει τα «υπό κίνδυνο» κράτη, το οποίο συγχωνεύεται με το κόκκινο των «εύθραυστων κρατών».⁷⁵ Αυτό που διαφοροποιεί την Κύπρο, ωστόσο, είναι ότι (ως τώρα τουλάχιστον) επίμονα επιδιώκει την επίλυση των προβλημάτων όχι μέσω διάσπασης σε θρησκευτικές και εθνοτικές επιμέρους μονάδες αλλά μέσω της επανένωσης.⁷⁶ Και τούτο, απορρίπτοντας την ένοπλη αντιπαράθεση και προωθώντας τις συνομιλίες. Όπως, μάλιστα, υποστηρίζουν αρκετοί αναλυτές, η ενδεχόμενη επίλυση του Κυπριακού προβλήματος θα έχει σίγουρα σημαντικό αντίκτυπο στις εξελίξεις της ευρύτερης περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου.

Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΚΑΙ Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ

ΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΙΣ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Μετά από κάθε οριοθέτηση Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης μεταξύ της Κύπρου και των κρατών της Αιγύπτου, του Λιβάνου και του Ισραήλ, η τουρκική αντίδραση και μη αναγνώριση των εν λόγω συμφωνιών ήταν άμεση και έντονη. Ειδικότερα, όσον αφορά στη συμφωνία οριοθέτησης Κύπρου και Αιγύπτου η Τουρκία μέσω της Μόνιμης Αντιπροσωπείας της στα Ηνωμένα Έθνη διαβίβασε ενημερωτικό σημείωμα στο οποίο ανέλυε όλους τους λόγους για τους οποίους το τουρκικό κράτος δεν αναγνωρίζει τη συμφωνηθείσα οριοθέτηση. Κατά την τουρκική άποψη: α) η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας/ΑΟΖ της Ανατολικής Μεσογείου ιδίως στις περιοχές που βρίσκονται δυτικά του μεσημβρινού 32°16'18", αφορά και την Τουρκία, τα δικαιώματα της οποίας υφίστανται *ab initio* και *ipso facto*, β) η οριοθέτηση των εν λόγω περιοχών θα πρέπει να γίνει με συμφωνία μεταξύ των «εμπλεκόμενων κρατών» βάσει της αρχής της ευθυδικίας.⁷⁷ Για τους λόγους αυτούς, η Τουρκία δεν αναγνωρίζει τη συμφωνία μεταξύ Κύπρου και Αιγύπτου επιφυλασσόμενη όλων των «νομίμων δικαιωμάτων» της ως προς την οριοθέτηση των

⁷⁵ Ατταλίδης Μ. [Ντάλης Σ. (Επιμ.)], *Mare Nostrum: Μετατοπίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου: Γεωπολιτικές και Γεωοικονομικές Προκλήσεις*, 2020, Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 252

⁷⁶ Ατταλίδης Μ. [Ντάλης Σ. (Επιμ.)], *Mare Nostrum: Μετατοπίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου: Γεωπολιτικές και Γεωοικονομικές Προκλήσεις*, 2020, Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 252

⁷⁷ Στρατή Α., *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*, 2012, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 106

θαλασσίων περιοχών δυτικά του μεσημβρινού 32°16'18", ενώ αμφισβητεί έμμεσα και τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας επί της υφαλοκρηπίδας του Καστελλορίζου.⁷⁸

Οι τουρκικές απόψεις δεν έμειναν, ωστόσο, αναπάντητες τόσο από την Κυπριακή Δημοκρατία όσο και από την Ελλάδα. Αναλυτικότερα, οι τουρκικοί ισχυρισμοί χαρακτηρίστηκαν από την Κυπριακή Δημοκρατία ως έωλοι και αβάσιμοι ως προς το Διεθνές Δίκαιο. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται: α) στο κυριαρχικό δικαίωμα της Κύπρου και της Αιγύπτου να οριοθετήσουν την ΑΟΖ τους σε περιοχές που η απόσταση μεταξύ των ακτών τους είναι μικρότερη από 400 ν.μ. β) στην έμμεση αμφισβήτηση από την Τουρκία του δικαιώματος των νησιών, ιδίως των νησιών-κρατών όπως η Κύπρος, σε θαλάσσιες ζώνες, κατά παράβαση των κανόνων εθνικού δικαίου, της Σύμβασης ΔΘ και της νομολογίας του Διεθνούς Δικαστηρίου, γ) στην προτεινόμενη εκ μέρους της Τουρκίας «αρχή της ευθυδικίας» ως μέθοδο οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας/ΑΟΖ και στη σκόπιμη παράλειψη της αναφοράς στο «διεθνές δίκαιο», όπως ρητά προβλέπεται στα άρθρα 74 και 83 της Σύμβασης ΔΘ, δ) στο γεγονός ότι η οριοθετική γραμμή Κύπρου-Αιγύπτου σταματάει πριν το τριεθνές σημείο, ενώ ε) γίνεται έμμεση αναφορά και στα δικαιώματα της Ελλάδας επί της υφαλοκρηπίδας του Καστελλορίζου.⁷⁹ Από την άλλη, η Ελλάδα αναφερόμενη στα τουρκικά επιχειρήματα περί εφαρμογής της αρχής της ευθυδικίας στην οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας/ΑΟΖ δυτικά του μεσημβρινού 32°16'18" υπογραμμίζει ότι αποτελεί ένα εκ των εμπλεκόμενων κρατών στην περιοχή, καθώς και ότι η οριοθέτηση των θαλάσσιων ζωνών πρέπει να πραγματοποιηθεί σύμφωνα με τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου και βάσει της αρχής της ίσης απόστασης/μέση γραμμή, όπως ακριβώς επιβεβαιώνει η πάγια τακτική των κρατών και η συμφωνία οριοθέτησης της ΑΟΖ Κύπρου-Αιγύπτου.

Στη συνέχεια, η αντίκρουση των κυπριακών ισχυρισμών από την Τουρκία πραγματοποιήθηκε με την επανάληψη των τουρκικών επιχειρημάτων. Αξίζει, όμως, να σημειωθεί η προστεθείσα αναφορά στην υποχρέωση συνεργασίας σε κλειστές και ημίκλειστες θάλασσες, η οποία κατά την τουρκική άποψη αποτελεί γενική αρχή του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας. Επίσης, στην απάντησή της αυτή η Τουρκία αναφέρθηκε και στο δικαίωμά της ως παράκτιο κράτος, του οποίου τα συμφέροντα θίγονται εξαιτίας της συμφωνίας οριοθέτησης μεταξύ Κύπρου και Αιγύπτου, ενώ δεν υπήρξε καμία απολύτως απάντηση προς την ελληνική δήλωση.

⁷⁸ Στρατή Α., *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*, 2012, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 106-107

⁷⁹ Στρατή Α., *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*, 2012, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 107

Η τελευταία απάντηση ήρθε από την Κυπριακή Δημοκρατία, η οποία με τη διακοίνωση της 19^{ης} Οκτωβρίου 2006 επιβεβαίωσε τις θέσεις της περί νομιμότητας της συμφωνίας οριοθέτησης που υπεγράφη με την Αίγυπτο. Τέλος, αποδεχόμενη το επιχείρημα της Τουρκίας περί υποχρέωσης συνεργασίας των κρατών που βρίσκονται σε ημίκλειστες θάλασσες, κάλεσε το τουρκικό κράτος να αναγνωρίσει την Κυπριακή Δημοκρατία με σκοπό την έναρξη των διμερών διαπραγματεύσεων.

Η Τουρκία, ωστόσο, αδυνατώντας με την επιχειρηματολογία της να υποστηρίξει τις απόψεις της και να ανατρέψει την υπογραφή της εν λόγω συμφωνίας οριοθέτησης έκανε μία ύστατη προσπάθεια προσέγγισης της Αιγύπτου. Συγκεκριμένα, το 2012, όταν στην Αίγυπτο βρισκόταν στην εξουσία το ευνοϊκό για την Τουρκία καθεστώς των Αδελφών Μουσουλμάνων, η Τουρκία δεν δίστασε να προτείνει στην Αίγυπτο μεγαλύτερο μερίδιο περιοχής υφαλοκρηπίδας, αν οριοθετούσε μαζί της, σε σύγκριση με αυτό το ποσοστό που της περιήλθε από την συμφωνία οριοθέτησης που υπέγραψε με την Κύπρο το 2003. Με την πρόταση αυτή η περιοχή της συμφωνημένης οριοθέτησης θα μπορούσε να διανεμηθεί κατά τα 2/3 υπέρ της Αιγύπτου και κατά το 1/3 υπέρ της Τουρκίας.⁸⁰ Βάσει μιας τέτοιας τουρκοαιγυπτιακής οριοθέτησης θα αποκλειόταν τόσο η Κύπρος όσο και η Ρόδος και το Καστελλόριζο από την Ανατολική Μεσόγειο. Παρ' όλα αυτά, καμιά πρόταση της Τουρκίας δεν μπόρεσε να ανατρέψει τη συμφωνία Κύπρου και Αιγύπτου του 2003.

Η αντίδραση της Τουρκίας τόσο ως προς την υπογραφή της συμφωνίας οριοθέτησης Κύπρου και Λιβάνου όσο και ως προς τις παραχωρήσεις που ανακοίνωσε η Κύπρος προς την Noble Energy εντός της οριοθετημένης ΑΟΖ της υπήρξε εξαιρετικά έντονη. Πιο συγκεκριμένα, η Τουρκία δήλωσε με κάθε σαφήνεια στο Συμβούλιο Ασφαλείας την πρόθεσή της για διενέργεια ερευνών εντοπισμού υδρογονανθράκων εντός της κυπριακής ΑΟΖ και για έκδοση των σχετικών αδειών. Ακόμη, το τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών αλλά και η τουρκοκυπριακή κοινότητα δεν δίστασαν να προειδοποιήσουν την άλλη πλευρά απειλώντας την ειρήνη και την ασφάλεια της ευρύτερης περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου στην περίπτωση που συνεχιστούν οι διαδικασίες εξερεύνησης και εκμετάλλευσης από την αμερικανική εταιρεία στο παραχωρηθέν οικόπεδο.

⁸⁰ Λιάκουρας Π., *Η Τουρκία κυκλώνει τη Μεσόγειο*, Huffingtonpost, Ημ/νία δημοσίευσης: 02/12/2019, Ανάκτηση από: https://www.huffingtonpost.gr/entry/e-toerkia-keklonei-te-mesoyeio_gr_5de4a31fe4b0913e6f81257a (02/01/2021)

Εν συνεχεία, βέβαια, η Κυπριακή Δημοκρατία προέβη σε σφοδρές διαμαρτυρίες τόσο στο Συμβούλιο Ασφαλείας όσο και στον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών για τις τουρκικές απειλές. Βασικό της επιχείρημα υπήρξε η νομιμότητα των ενεργειών της, οι οποίες είναι σύμφωνες με το Δίκαιο της Θάλασσας, ενώ επεσήμανε την αποφασιστικότητά της να προστατεύσει τα δικαιώματά της με όλα τα δόκιμα μέσα, όπως με την προσφυγή στο Συμβούλιο Ασφαλείας και σε άλλα διεθνή όργανα. Αναλυτικότερα, σε ρηματική διακοίνωση της Κύπρου προς τον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών υπογραμμίστηκε ότι η κήρυξη της ΑΟΖ της πραγματοποιήθηκε βάσει της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας και των σχετικών εθιμικών διατάξεων, καθώς και ότι δεν υφίσταται συμφωνία οριοθέτησης ΑΟΖ μεταξύ Κύπρου και Τουρκίας. Παράλληλα, από την κυπριακή πλευρά ζητήθηκαν όλες οι απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με τη φύση, το χρόνο και την περιοχή διεξαγωγής των τουρκικών ερευνών, ενώ επισημάνθηκε ότι οποιαδήποτε έρευνα από το τουρκικό κράτος προϋποθέτει την έκδοση άδειας από τις αρχές της Κυπριακής Δημοκρατίας. Σε διαφορετική περίπτωση, τίθεται ζήτημα παραβίασης του Διεθνούς Δικαίου και διακύβευσης της ασφάλειας της περιοχής. Ωστόσο, η κυπριακή πλευρά κάλεσε την Τουρκία να μην παρεμποδίσει στο μέλλον με τη συμπεριφορά της τη σύναψη συμφωνίας οριοθέτησης με την Κυπριακή Δημοκρατία.

Κατόπιν, η Τουρκία συνέχισε την έντονη αντίδρασή της με το επιχείρημα ότι η ελληνοκυπριακή πλευρά προβαίνει σε προκλητικές ενέργειες με σκοπό τη δημιουργία τετελεσμένων, ενώ επανέλαβε τις θέσεις σχετικά με την οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ στην Ανατολική Μεσόγειο και τόνισε για μία ακόμη φορά τη μη αναγνώριση εκ μέρους της των συμφωνιών της Κύπρου με την Αίγυπτο και τον Λίβανο. Στην τελευταία απάντησή της, όμως, η Κύπρος υπερέτονισε την ειρωνεία και το παράλογο των τουρκικών ισχυρισμών περί υπονόμησης της σταθερότητας της Ανατολικής Μεσογείου από την Κυπριακή Δημοκρατία, αφού η διαδικασία παραχώρησης αδειών έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων σε περιοχές της οριοθετημένης κυπριακής ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδας είναι καθόλα νόμιμη. Τέλος, από την ελληνοκυπριακή πλευρά δηλώθηκε σαφέστατα η απουσία έννομων συμφερόντων της Τουρκίας στις εν λόγω περιοχές, αφού οι ακτές της δεν είναι καν παρακείμενες ή αντικείμενες σε αυτές, ενώ υπογραμμίστηκε ότι η στάση και οι ισχυρισμοί της Τουρκίας περί προστασίας των συμφερόντων της στην Ανατολική Μεσόγειο ενέχει απειλές χρήσης βίας εναντίον του κράτους της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Η συμφωνία οριοθέτησης ΑΟΖ μεταξύ Κύπρου και Ισραήλ δέχτηκε, επίσης, την αυστηρή αντίδραση της Τουρκίας. Με τη ρηματική διακοίνωση της 23^{ης} Δεκεμβρίου 2010 (A/65/674-S/2010/674), η Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Τουρκίας στα Η.Ε. διαβίβασε στον Γ.Γ. ανακοίνωση του τουρκικού ΥΠΕΞ, στην οποία σημειώνεται ο προβληματισμός και η ανησυχία της Τουρκίας για τη σύναψη από κυπριακής πλευράς διμερών συμφωνιών οριοθέτησης στην Ανατολική Μεσόγειο, συμπεριλαμβανομένης της συμφωνίας οριοθέτησης της ΑΟΖ με το Ισραήλ, η οποία χαρακτηρίζεται ως «ατυχής εξέλιξη».⁸¹ Επισημαίνεται, μάλιστα, ότι η Τουρκία δεν εγείρει ουδεμία αξίωση επί των θαλασσιών ζωνών που οριοθετούνται με τη συμφωνία αυτή αλλά προσεγγίζει το ζήτημα στο πλαίσιο του Κυπριακού, καθώς υποστηρίζει ότι αφορά ζήτημα κυριαρχίας. Ακόμη, επαναλαμβάνεται η θέση της Τουρκίας περί μη αναγνώρισης της Κυπριακής Δημοκρατίας και του δικαιώματος της ελληνοκυπριακής διοίκησης να εκμεταλλεύεται τον φυσικό πλούτο της νήσου και καταγγέλλει την ελληνοκυπριακή πλευρά για παντελή αγνόηση των δικαιωμάτων των Τουρκοκυπρίων.

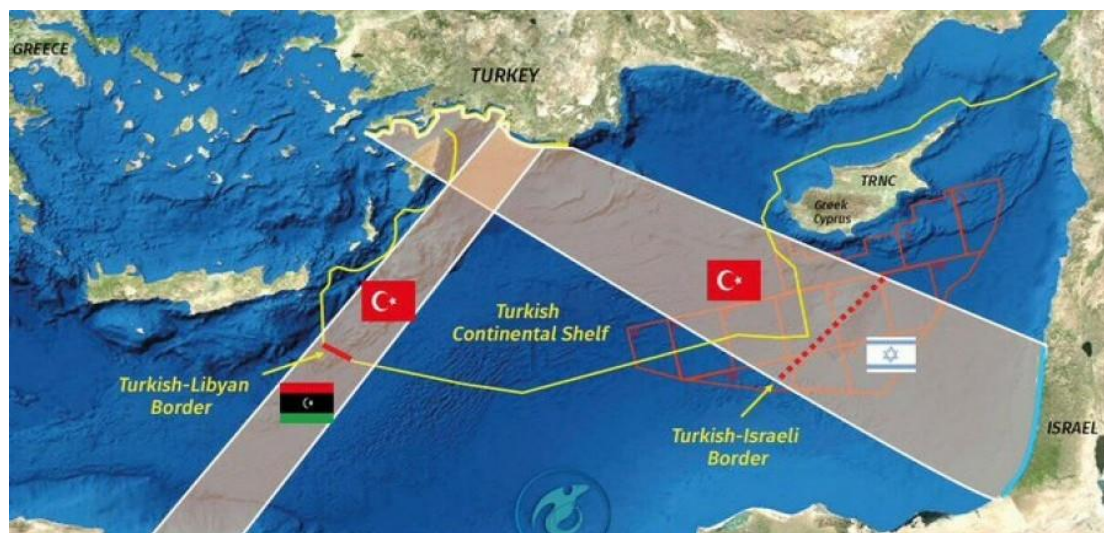
Την ίδια αντιμετώπιση είχε η εν λόγω συμφωνία και από την τουρκοκυπριακή πλευρά. Ειδικότερα, εστάλη προς τον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών επιστολή από τον εκπρόσωπο του ψευδοκράτους μέσω του μόνιμου αντιπροσώπου της Τουρκίας στα Ηνωμένα Έθνη. Η εν λόγω επιστολή αποτελεί έντονη διαμαρτυρία για την υπογραφή της συμφωνίας οριοθέτησης της Κύπρου με το Ισραήλ, αφού καταγγέλλεται η ελληνοκυπριακή πλευρά για ενέργειες που στοχεύουν στη δημιουργία τετελεσμένων και απειλούν τη σταθερότητα στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, ενώ συγχρόνως υπογραμμίζονται τα ίσα δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων επί των φυσικών πόρων της νήσου. Η συμφωνία αυτή για τους Τουρκοκυπρίους θεωρείται νομικά άκυρη και επομένως μη δεσμευτική.

Η διαμαρτυρία της τουρκικής και τουρκοκυπριακής πλευράς δεν έμεινε, σαφώς, αναπάντητη. Η Κυπριακή Δημοκρατία υποστήριξε με σθένος το κυριαρχικό της δικαίωμα να συνάπτει συμφωνίες οριοθέτησης με όμορα κράτη τονίζοντας ότι η Κυπριακή Δημοκρατία αποτελεί το μόνο νόμιμο και διεθνώς αναγνωρισμένο κράτος στην Κύπρο που εκπροσωπεί όλο τον κυπριακό λαό συμπεριλαμβανομένων και των Τουρκοκυπρίων. Ακόμη, πρόσθεσε ότι η σύναψη διεθνών συμφωνιών από την Κυπριακή Δημοκρατία δεν συνδέεται με κανέναν τρόπο ούτε επηρεάζει τις

⁸¹ Στρατή Α., *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*, 2012, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 116

διαπραγματεύσεις για την επίλυση του Κυπριακού, ενώ αντίθετα μπορεί να λειτουργήσει ως κίνητρο για την επίτευξη λύσης που να ωφελήσει μόνο μπορεί και τις δύο πλευρές.

Εν αντιθέσει με την Αίγυπτο, η οποία περιορίστηκε σε μία δήλωση του Αιγύπτιου Υπουργού Εξωτερικών περί πλήρους σεβασμού της συμφωνίας οριοθέτησης με την Κύπρο, το Ισραήλ υπερασπίστηκε δυναμικά τη συναφθείσα με την Κύπρο συμφωνία οριοθέτησης. Συγκεκριμένα, το Ισραήλ αντέκρουσε τα τουρκικά επιχειρήματα επισημαίνοντας ότι «*οι τουρκικές αξιώσεις που βασίζονται στην κατοχή της Βόρειας Κύπρου αποτελούν ανήκουστο θράσος για τα διεθνή ειωθότα*».⁸² Εξίσου σθεναρή υπήρξε και η διάψευση από το Ισραήλ της επικοινωνιακής προπαγάνδας που οργανώθηκε από την τουρκική κυβέρνηση τον Ιούνιο του 2020 στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, η οποία ήθελε την Τουρκία να έχει συνάψει με το Ισραήλ συμφωνία οριοθέτησης παρόμοια με εκείνη που συνήφθη με τη Λιβύη ως απάντηση στην κατά τον Τούρκο Πρόεδρο λεγόμενη «συμμαχία του κακού» που περιλαμβάνει την Ελλάδα, την Κύπρο, την Γαλλία, το Ισραήλ και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα.

Ο χάρτης οριοθέτησης ΑΟΖ/υφαλοκρηπίδας της Τουρκίας με Λιβύη αλλά και με το Ισραήλ.⁸³

Συνοψίζοντας, από την Τουρκία δεν αναγνωρίστηκε καμία από τις τρεις συμφωνίες οριοθέτησης ΑΟΖ που υπέγραψε η Κυπριακή Δημοκρατία, ήτοι με την Αίγυπτο, τον Λίβανο και το Ισραήλ, ενώ θεωρήθηκαν νομικά άκυρες και κατά συνέπεια μη δεσμευτικές. Ωστόσο, είναι πασιδηλή εκ μέρους του τουρκικού κράτους

⁸² Στρατή Α., *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*, 2012, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 117

⁸³ Ανάκτηση από: <https://energypress.gr/news/oriothetisi-aoz-me-israil-theloy-n-oi-toyrkoi-os-apantisi-se-symmahia-toy-kakoy> (13/01/2021)

η αγνόηση του σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο κυριαρχικού δικαιώματος δύο ανεξάρτητων κρατών να υπογράψουν συμφωνίες οριοθέτησης ΑΟΖ, κυρίως στην περίπτωση που η μεταξύ τους απόσταση είναι μικρότερη των 400 ν.μ. Άλλωστε, οι εν λόγω συμφωνίες υπεγράφησαν με καθόλα νόμιμο και επίσημο τρόπο, αφού δόθηκαν στη δημοσιότητα και κατετέθησαν στις αρμόδιες υπηρεσίες του ΟΗΕ. Προς επίρρωση, μάλιστα, του ως άνω επιχειρήματος, στα Συμπεράσματα του Συμβουλίου Γενικών Υποθέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 7^{ης} Δεκεμβρίου 2009, αλλά και της 14^{ης} Δεκεμβρίου 2010, πέραν της αναφοράς στην υποχρέωση της Τουρκίας να επιλύει ειρηνικά τις διαφορές της και να αποφεύγει τη χρήση βίας, έγινε ειδική μνεία στο «κυριαρχικό δικαίωμα των κρατών-μελών της ΕΕ να συνάπτουν, μεταξύ άλλων, διμερείς συμφωνίες σύμφωνα με το κοινοτικό κεκτημένο και το Διεθνές Δίκαιο, συμπεριλαμβανομένης της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας».⁸⁴ Ακόμη, η αγνόηση από την Τουρκία της ελληνικής υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ της νήσου του Καστελλορίζου, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω στην αντίδραση της Τουρκίας για την οριοθέτηση μεταξύ Κύπρου και Αιγύπτου, έγκειται στην εσφαλμένη κατά το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας τουρκική άποψη ότι τα νησιά δεν δικαιούνται υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ παρά μόνο αιγιαλίτιδας ζώνης. Τα νησιά έχουν το ίδιο δικαίωμα που έχουν και τα ηπειρωτικά εδάφη στη διεκδίκηση θαλάσσιων ζωνών περίξ αυτών (με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 121, παρ. 3 της Συμβάσεως για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982 για τους βράχους που δεν έχουν οικονομική ζωή).⁸⁵ Αυτό, βέβαια, ισχύει κατά κύριο λόγο για κράτη-νησιά, όπως είναι η Κύπρος. Για την κατά την Τουρκία υποχρέωση συνεργασίας των παράκτιων κρατών σε κλειστές και ημίκλειστες θάλασσες, όπως είναι η Μεσόγειος, γίνεται λόγος στη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982 με τον ορισμό της έννοιας και του καθεστώτος των «κλειστών και ημίκλειστων θαλασσών» στα άρθρα 122-123. Σύμφωνα, όμως, με τη σύμβαση, η συνεργασία περιορίζεται σε θέματα διαχείρισεως αλιευτικών πόρων, προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος και συντονισμού της θαλάσσιας επιστημονικής έρευνας και δεν σχετίζεται με τη θέσπιση ή την οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών.⁸⁶ Αναφορικά, μάλιστα, με την εφαρμογή της αρχής της ευθυδικίας, την οποία μετ' επιτάσεως ζητά η Τουρκία κατά την οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών απορρίπτοντας τη μέση γραμμή και θεωρώντας σημαντικότερο

⁸⁴ Στρατή Α., *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*, 2012, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 113

⁸⁵ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, 2020, Αθήνα: Πατάκη, 4^η έκδοση, σελ. 713

⁸⁶ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, 2020, Αθήνα: Πατάκη, 4^η έκδοση, σελ. 714

στοιχείο τη μεγάλη τουρκική ακτογραμμή στην Ανατολική Μεσόγειο, θα πρέπει να τονιστεί ότι η ευθυδικία πρέπει να λειτουργεί στο πλαίσιο του Διεθνούς Δικαίου. Ειδικότερα, αποτελεί κοινό τόπο το γεγονός ότι στις οριοθετήσεις υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ χαράσσεται αρχικά ένα όριο βάσει της μέσης γραμμής και ακολούθως εξετάζεται αν υφίστανται σχετικές περιστάσεις οι οποίες υπαγορεύουν την αλλαγή του ορίου. Το μεγάλο μήκος των τουρκικών ακτών που βρέχονται από την Ανατολική Μεσόγειο δεν είναι επαρκές για τη δημιουργία δικαιωμάτων προς όφελος της Τουρκίας νοτίως της Κύπρου.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί το γεγονός ότι το ενεργειακό σχέδιο που πρόκειται να υλοποιηθεί στην Ανατολική Μεσόγειο δεν οφείλεται σε καθαρά οικονομικά κίνητρα αλλά και σε πολιτικά. Κατά την τουρκική διπλωματία, ο αποκλεισμός της Τουρκίας από το γεωπολιτικό-γεωοικονομικό παίγνιο της Ανατολικής Μεσογείου οδηγεί σε «στρατηγικό ακρωτηριασμό» μιας χώρας η οποία ιστορικά και γεωγραφικά έχει και αυτή στρατηγικά συμφέροντα στην περιοχή.⁸⁷ Η Άγκυρα, αν και έχει επανειλημμένως δηλώσει πως ο βασικός της στόχος είναι η μετατροπή της σε διεθνή ενεργειακό κόμβο αποθήκευσης και όχι απλώς διαμετακόμισης ενεργειακών πόρων, γεγονός που θα αποφέρει τη μεγιστοποίηση των εσόδων της Τουρκίας, τον περιορισμό της ενεργειακής της εξάρτησης και τη μετατροπή της ενέργειας γενικότερα σε πολιτικό και στρατηγικό εργαλείο, η κυριαρχία της αυτή στην περιοχή της Μεσογείου έχει ως απώτερο σκοπό να αναβαθμίσει σε πολύ μεγάλο βαθμό τον γεωπολιτικό της ρόλο και να καταστεί ηγέτιδα περιφερειακή δύναμη, η οποία θα ελέγχει σε πολλούς τομείς τα υπόλοιπα κράτη έτσι ώστε να συμμορφώνονται με τις αποφάσεις και τις βλέψεις της. Σε αντίθετη περίπτωση, η απειλή χρήσης βίας ή και η άσκησή της εναντίον των αντιτιθέμενων σε αυτήν κρατών της περιοχής θα αποτελεί πάντα μία από τις μεθόδους καταστολής των ενστάσεών τους. Κατά αυτόν τον τρόπο, η Τουρκία επιδιώκει την αναβίωση της οθωμανικής αυτοκρατορίας που θα της χαρίσει το χαμένο της γόητρο και κύρος. Εξάλλου, μία από τις φιλοδοξίες του Ερντογάν είναι να διαφυλάξει και να ισχυροποιήσει τη θέση του ως Προέδρου της Τουρκίας στο εσωτερικό της χώρας υλοποιώντας τα μακρόπνοα σχέδιά του έτσι ώστε να αποδείξει και στους εγχώριους αντιπάλους του τη δύναμη και τις ικανότητές του.

⁸⁷ Γεωργιάδης Ν., *Real Politik στην Ανατολική Μεσόγειο*, Foreign Affairs – The Hellenic Edition, Ημ/νία δημοσίευσης: 03/11/2018, ανάκτηση από: <http://www.foreignaffairs.gr/articles/72037/nikos-georgiadis/real-politik-stin-anatoliki-mesogeio> (18/02/2021)

Η αυξανόμενη επιθετική στάση της Τουρκίας οφείλεται στο γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια έχει γίνει μάρτυρας της δημιουργίας μιας δυναμικής πολυεπίπεδης στρατηγικής συμμαχίας μεταξύ της Ελλάδας, της Κύπρου, του Ισραήλ και της Αιγύπτου που λειτουργεί ως αντιστάθμισμα στην αναθεωρητική τουρκική πολιτική. Αναλυτικότερα, η οριοθέτηση ΑΟΖ μεταξύ της Κύπρου και του Ισραήλ, της Κύπρου και του Λιβάνου, της Κύπρου και της Αιγύπτου αλλά και η ελληνοαιγυπτιακή συμφωνία εκλαμβάνονται από την τουρκική πλευρά ως απειλή για τις γεωπολιτικές της φιλοδοξίες στην περιοχή. Η Αίγυπτος, από τη μία πλευρά, θεωρείται η ισχυρότερη χώρα της αραβικής Αφρικής και οποιαδήποτε επιπλέον διένεξη μαζί της, εκτός από την ήδη υπάρχουσα στη Λιβύη όπου οι δύο χώρες στηρίζουν τα αντίπαλα στρατόπεδα, και την ιδεολογική σύγκρουση των δύο ηγετών, θα ήταν τουλάχιστον ανεπιθύμητη για την τουρκική πλευρά. Από την άλλη, στις ήδη τεταμένες ισραηλινοτουρκικές σχέσεις προστέθηκε η υπογραφή (με πρωτοβουλία των ΗΠΑ) τον Σεπτέμβριο του 2020 των συμφωνιών ομαλοποίησης των σχέσεων μεταξύ του Ισραήλ και των δύο αραβικών κρατών: των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων και του Μπαχρέιν. Την ιστορική αυτή συμφωνία χαιρέτησαν τόσο το Ομάν όσο και η Αίγυπτος, ενώ η Σαουδική Αραβία φοβούμενη ότι θα χάσει την επιρροή που ασκεί στην Παλαιστίνη δεν κατέκρινε αλλά ούτε και επιδοκίμασε τις δύο συμφωνίες. Εξίσου ουδέτερη στάση κράτησαν το Κουβέιτ και η Ιορδανία, παρά το γεγονός ότι η τελευταία είχε υπογράψει ανάλογη συμφωνία με το Ισραήλ το 1994. Αντίθετα, η Τουρκία και το Ιράν ήταν οι μόνες χώρες που αντιτάχθηκαν από την πρώτη στιγμή στις εν λόγω συμφωνίες, καθώς οι σχέσεις τους με το Ισραήλ και τα ΗΑΕ είναι εχθρικές και άκρως ανταγωνιστικές. Συγκεκριμένα, η Τουρκία και τα ΗΑΕ υποστηρίζουν αντίπαλες παρατάξεις στη Λιβύη, ενώ πρόσφατα τα ΗΑΕ σύνηψαν αμυντική συμφωνία με την Ελλάδα. Παρ' όλα αυτά, ούτε οι παραδοσιακοί σύμμαχοι της Τουρκίας, ήτοι το Πακιστάν, η Μαλαισία και το Κατάρ, δεν εξέφρασαν με τόσο αιχμηρά λόγια, όπως εκείνα της Τουρκίας και του Ιράν, τη δυσαρέσκειά τους για τις συμφωνίες. Ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο που έχει προκαλέσει ρήγμα στις αραβοτουρκικές σχέσεις αποτελεί το γεγονός ότι η Τουρκία υποστηρίζει με κάθε τρόπο τη Χαμάς, καθώς και άλλες ακραίες ισλαμιστικές οργανώσεις, επιθυμώντας να παρουσιαστεί ως προστάτης του σουνιτικού Ισλάμ. Ωστόσο, η τουρκική αυτή στάση βρίσκει αντιμέτωπα τα άλλα ισχυρά σουνιτικά αραβικά κράτη, όπως την Αίγυπτο και τη Σαουδική Αραβία. Σημειωτέον, η πρόσφατη πλήρης αποκατάσταση των σχέσεων του Κατάρ με τη Σαουδική Αραβία, την Αίγυπτο, τα ΗΑΕ, το Κουβέιτ και το

Μπαχρέιν αποτελεί μία ακόμη απειλή για τον Τούρκο Πρόεδρο, ο οποίος, αν και έσπευσε να χαιρετήσει τη συμφωνία επίλυσης των συγκρούσεων στον Περσικό Κόλπο και να επωφεληθεί από αυτήν, διαπιστώνει τη συνεχή απώλεια άλλοτε σταθερών συμμάχων, δηλαδή του Κατάρ.

Σε αυτόν τον ασφυκτικό κλοιό που έχει διαμορφωθεί από τις παραπάνω χώρες εις βάρος της Τουρκίας στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου προστέθηκε και η Γαλλία. Ειδικότερα, εξαιτίας του αποικιακού της παρελθόντος, κατά το οποίο ο γαλλικός έλεγχος εκτεινόταν από τη Βόρεια Αφρική ως την Ανατολική Μεσόγειο, η Γαλλία θεωρεί την περιοχή ως σημαντικό στοιχείο της εθνικής άμυνας και της στρατηγικής ασφάλειας, ως εφελθτήριο πολιτικής επιρροής, αλλά και ως πλατφόρμα οικονομικής επιρροής⁸⁸, γεγονός που αποδεικνύεται από τη διεκδίκηση μεριδίων των αποθεμάτων πετρελαίου της Λιβύης από γαλλικές εταιρίες, όπως η Total. Επίσης, η Γαλλία, ούσα η μόνη μεσογειακή χώρα που αποτελεί μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και διατηρεί τις ισχυρότερες ένοπλες δυνάμεις από όλες τις χώρες της Μεσογείου, δεν φαίνεται διατεθειμένη να επιτρέψει σε καμία άλλη χώρα, όπως για παράδειγμα τη Ρωσία, την Κίνα ή την Τουρκία, να επικρατήσει στην εν λόγω περιοχή αναπληρώνοντας το κενό που άφησαν οι ΗΠΑ. Για τον λόγο αυτό, παρατηρείται η έντονη δραστηριοποίησή της μέσω της συμμετοχής των ενόπλων δυνάμεών της σε ποικίλες επιχειρήσεις της ΕΕ και του ΝΑΤΟ, όπως η επιχείρηση «Ειρήνη» και η επιχείρηση «Θαλάσσιος Φρουρός» αντίστοιχα. Επομένως, ο ρόλος της Άγκυρας σε χώρες της Αφρικής και της Ανατολικής Μεσογείου, οι οποίες βρίσκονταν πάντα στη σφαίρα επιρροής της Γαλλίας, ενισχύουν τη γαλλοτουρκική αντιπαλότητα. Σημείο ανάφλεξης είναι η Λιβύη, όπου οι δύο χώρες μάχονται για τις αντίπαλες πλευρές, χωρίς ωστόσο να υποβαθμίζεται η σημασία της Συρίας, του Λιβάνου και του Ιράκ. Η ανάμειξη, μάλιστα, της Τουρκίας στα εσωτερικά των τελευταίων χωρών θεωρείται τουλάχιστον απειλητική για τα γαλλικά συμφέροντα, ενώ το ίδιο έντονη είναι η δυσανασχέτηση του Παρισιού για την αυξανόμενη τουρκική επιρροή σε χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής (π.χ. Μάλι και Νίγηρας). Ακόμη, τις ίδιες ανησυχίες με τη Γαλλία συμμερίζονται η Αίγυπτος και τα ΗΑΕ για

⁸⁸ Αθανασόπουλος Α., *Το τρίγωνο Παρίσι-Αθήνα-Άγκυρα: Ένα παιχνίδι επιρροής στην Ανατολική Μεσόγειο*, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), Ημ/νία δημοσίευσης: 30/10/2020, ανάκτηση από: <https://www.eliamep.gr/publication/%cf%84%ce%bf-%cf%84%cf%81%ce%af%ce%b3%cf%89%ce%bd%ce%bf-%cf%80%ce%b1%cf%81%ce%af%cf%83%ce%b9-%ce%b1%ce%b8%ce%ae%ce%bd%ce%b1-%ce%ac%ce%b3%ce%ba%cf%85%cf%81%ce%b1-%ce%ad%ce%bd%ce%b1-%cf%80%ce%b1%ce%b9/> (18/02/2021)

το κυρίως στρατιωτικό αποτύπωμα της Τουρκίας στο Κέρας της Αφρικής και ιδίως στη Σομαλία. Επίσης, θα πρέπει να επισημανθεί και το ισχυρό ενδιαφέρον που έχει εκφράσει η Γαλλία για τη συμμετοχή της ως μέλος στο νεοσυσταθέν East Med Gas Forum, το οποίο απαρτίζεται ήδη από την Αίγυπτο, το Ισραήλ, την Ελλάδα, την Κύπρο, την Ιορδανία και την Παλαιστινιακή Αρχή εξαιρουμένης, όμως, της Τουρκίας. Σημειωτέον, ο Γάλλος Πρόεδρος έχοντας επανειλημμένως μιλήσει για την ανάγκη μιας “Pax Mediterranea” και για το γεγονός ότι ο στόχος της Άγκυρας είναι να χρησιμοποιήσει τη ναυτική της ισχύ για την επιβολή μίας νέας τάξης πραγμάτων στην Ανατολική Μεσόγειο που για την Τουρκία αποτελεί το εθνικό της δόγμα («Γαλάζια Πατρίδα»), έχει φροντίσει να ισχυροποιήσει και στρατιωτικά τους δεσμούς της με άλλα κράτη της Ανατολικής Μεσογείου, όπως την Ελλάδα, την Κύπρο, την Αίγυπτο και το Ισραήλ μέσα από συχνές κοινές αεροναυτικές ασκήσεις καθώς και μέσα από την πώληση προηγμένου γαλλικού αμυντικού εξοπλισμού στην Ελλάδα. Εις απάντηση των εξελίξεων τούτων η Τουρκία προχώρησε τόσο στην οριοθέτηση με την ΤΔΒΚ όσο και με την κυβέρνηση της Τρίπολης, προκειμένου να θέσει ερείσματα, ώστε να διασφαλίσει κάποια θέση στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων που θα αφορά την κατανομή των ποσοστών εκμετάλλευσης και εσόδων από τους υδρογονάνθρακες.

Συμπερασματικά, το όλο αρνητικό κλίμα που έχει αρχίσει να διαμορφώνεται για την Τουρκία σε ολόκληρη τη Μεσόγειο μέχρι και τις χώρες του Κόλπου την τοποθετούν σε μια πολύ δυσχερή θέση από την οποία δεν δύναται να υλοποιήσει τα μεγαλεπήβολα σχέδιά της, τουλάχιστον όχι με την άνεση την οποία θα επιθυμούσε. Ωστόσο, μολονότι αντιλαμβάνεται τη δεινή θέση της σε επίπεδο εξωτερικών σχέσεων, παραμένει ακλόνητη στις θέσεις της και τη συγκρουσιακή της εξωτερική πολιτική κάνοντας σπασμωδικές κινήσεις και αυξάνοντας παράλληλα τις διεκδικήσεις της τόσο στη θάλασσα της Μεσογείου όσο και τη μαύρη ήπειρο. Ωστόσο, οι κινήσεις αυτές της Άγκυρας έχουν προκαλέσει τη συσπείρωση άλλων μεγάλων περιφερειακών κρατών που δεν επιθυμούν την αλλαγή του status quo που θέλει να επιβάλει η Τουρκία και είναι πρόθυμα να εναντιωθούν από κοινού και με κάθε τρόπο στις επεκτατικές αυτές τουρκικές επιδιώξεις.

ΟΙ ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

Η Τουρκία έχει κατανοήσει σε βάθος πως βρίσκεται εκτός σχεδιασμών των κέντρων λήψης αποφάσεων της Δύσης ως προς την κατανομή ρόλων και

αρμοδιοτήτων στην Ανατολική Μεσόγειο και στην οδό μεταφοράς ενεργειακών πόρων προς τις Δυτικές οικονομίες.⁸⁹ Η πλήρης κατανόηση από την Άγκυρα της νέας αυτής πραγματικότητας, την ωθεί στην εφαρμογή μιας διπλωματίας «πειρατικού περιεχομένου» με τις παρενοχλητικές, παράνομες, και στο τέλος επικίνδυνες εξορυκτικές δραστηριότητες στα νερά της Κύπρου, παρά τις επανειλημμένες και αυστηρές προειδοποιήσεις του αμερικανικού αλλά και του ευρωπαϊκού παράγοντα.⁹⁰

Πιο συγκεκριμένα, το διάστημα 2003-2011 υπήρξε η περίοδος των ρηματικών διακοινώσεων της Τουρκίας ενάντια στις οριοθετήσεις στις οποίες προχώρησε η Κυπριακή Δημοκρατία. Η ακόλουθη, όμως, περίοδος από το 2007 έως το 2014 κατά την οποία η Κύπρος προέβη σε καθορισμό θαλάσσιων τεμαχίων και παραχώρηση αδειών σε ξένες πετρελαϊκές εταιρείες για εξερεύνηση και εξόρυξη υδρογονανθράκων, η Τουρκία πέρασε στο στάδιο της έμπρακτης αμφισβήτησης των κυπριακών κυριαρχικών δικαιωμάτων, παρά το γεγονός ότι η Κύπρος δεν συμπεριέλαβε σκοπίμως στα εν λόγω τεμάχια περιοχές που γειτνιάζουν με τα Κατεχόμενα. Η Τουρκία μέσα από τις ενέργειές της επιθυμούσε να δημιουργήσει ένα τοπίο αμφισβήτησης των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Κύπρου στην Ανατολική Μεσόγειο και να ωθήσει σε απόσυρση τις ξένες πετρελαϊκές εταιρείες που ενδιαφέρονταν να διεξάγουν έρευνες για εντοπισμό υδρογονανθράκων εντός της κυπριακής ΑΟΖ. Άλλωστε, η στάση αυτή της Τουρκίας στηρίζεται στην τουρκική άποψη κατά την οποία η οριοθέτηση θαλάσσιων ζωνών θα πρέπει να γίνεται κατόπιν συμφωνίας όλων των εμπλεκόμενων κρατών και με βάση την αρχή της ευθυδικίας παραβλέποντας όμως θεμελιώδεις κανόνες του Διεθνούς Δικαίου, όπως το δικαίωμα των νήσων σε υφαλοκρηπίδα και το κυριαρχικό δικαίωμα των παράκτιων κρατών να θεσπίζουν μονομερώς ζώνες δικαιοδοσίας.

Αναλυτικότερα, η αρχική αντίδραση της Τουρκίας ήταν η διεξαγωγή αεροπορικών και ναυτικών ασκήσεων σε ορισμένες από τις εν λόγω θαλάσσιες περιοχές. Επόμενο βήμα της Τουρκίας υπήρξε η παραχώρηση αδειών έρευνας για τον εντοπισμό υδρογονανθράκων εντός της οριοθετημένης με την Αίγυπτο κυπριακής ΑΟΖ και η παρεμπόδιση ερευνητικών σκαφών που πραγματοποιούσαν έρευνες εκ μέρους της

⁸⁹ Γεωργιάδης Ν., *Ευρασιατισμός και Τουρκία*, Foreign Affairs – The Hellenic Edition, Ημ/νία δημοσίευσης: 22/10/2019, ανάκτηση από: <http://www.foreignaffairs.gr/articles/72504/nikos-georgiadis/eyrasiatismos-kai-toyrkia> (18/02/2021)

⁹⁰ Γεωργιάδης Ν., *Ευρασιατισμός και Τουρκία*, Foreign Affairs – The Hellenic Edition, Ημ/νία δημοσίευσης: 22/10/2019, ανάκτηση από: <http://www.foreignaffairs.gr/articles/72504/nikos-georgiadis/eyrasiatismos-kai-toyrkia> (18/02/2021)

κυπριακής κυβέρνησης φτάνοντας ακόμη και σε απόσταση 27 ν.μ. νοτίως των ακτών της Κύπρου. Το επιχείρημα του τουρκικού πολεμικού πλοίου που παρίστατο στην εκεί περιοχή και διεμήνυσε στα ξένα ερευνητικά σκάφη ήταν ότι βρίσκονταν σε περιοχή τουρκικής υφαλοκρηπίδας, γεγονός που προκάλεσε την αποχώρησή τους. Ένα νέο επεισόδιο επαναλήφθηκε λίγες μέρες μετά, όταν ενεπλάκησαν και τουρκικά μαχητικά αεροσκάφη.

Κατόπιν, ακολούθησε επέκταση των τουρκικών ερευνητικών δραστηριοτήτων προς δυσμάς εντός ελληνικής υφαλοκρηπίδας. Συγκεκριμένα, στις 16 Ιουλίου 2009, δημοσιεύθηκαν στην Τουρκική Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, οι τέσσερις αποφάσεις του Υπουργικού Συμβουλίου της 30^{ης} Ιουλίου 2008 σχετικά με την παραχώρηση αδειών γεωλογικών ερευνών και εξερεύνησης υδρογονανθράκων νοτιοανατολικά της Ρόδου και νοτίως του Καστελλορίζου, βάσει των οποίων το νορβηγικό πλοίο “M/V Malene Ostervold” επιχείρησε να διενεργήσει γεωφυσικές έρευνες στην περιοχή τον Νοέμβριο του 2008.⁹¹ Στη συνέχεια, ακολούθησαν η έντονη διαμαρτυρία της Κύπρου στον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών και τα μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας, καθώς και έντονα διαβήματα από την Ελλάδα τόσο προς την τουρκική όσο και προς τη νορβηγική πλευρά. Επίσης, έγινε ενημέρωση από την Ελλάδα των αρμόδιων οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις απαράδεκτες και προκλητικές ενέργειες της Τουρκίας, οι οποίες δεν συνάδουν σε καμία περίπτωση με τη συμπεριφορά κράτους υποψηφίου προς ένταξη και την αρχή των σχέσεων καλής γειτονίας. Ωστόσο, οποιαδήποτε αναφορά κατά της Τουρκίας στα Συμπεράσματα του Συμβουλίου Γενικών Υποθέσεων και Εξωτερικών Σχέσεων (ΣΓΥΕΣ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν λήφθηκε σοβαρά υπόψη από το τουρκικό κράτος, το οποίο συνέχισε την προκλητική συμπεριφορά.

Παρ’ όλα αυτά, οι αντιδράσεις των ξένων πετρελαϊκών εταιρειών κατά της Τουρκίας υπήρξαν σθεναρές, γεγονός που δεν αναμενόταν από την τουρκική πλευρά. Οι σημαντικές ποσότητες φυσικού αερίου δεν μπορούσαν να αφήσουν αδιάφορες τις πετρελαϊκές εταιρείες. Πολλά ακόμη κράτη, όμως, κράτησαν αρνητική στάση απέναντι στην Τουρκία αναγκάζοντας την τελευταία να προβεί σε παρασκηνιακές πιέσεις.

Οι προκλήσεις, ωστόσο, της Τουρκίας στην περιοχή συνεχίστηκαν τον Μάρτιο του 2011 με την παρενόχληση από τουρκική φρεγάτα του ιταλικού ωκεανογραφικού

⁹¹ Στρατή Α., *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*, 2012, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 113

πλοίου «Εξπλόρα» (R/V Explora) που διενεργούσε έρευνες νοτίως του Καστελλορίζου έχοντας την άδεια των ελληνικών αρχών. Αντικείμενο της έρευνας ήταν η επιθεώρηση του βυθού για την πόντιση καλωδίου οπτικών ινών που θα συνέδεε το Μπάρι της Ιταλίας με το Τελ-Αβίβ του Ισραήλ.

Κατόπιν, ακολούθησε κλιμάκωση της έντασης με την Τουρκία τον Σεπτέμβριο του 2011 λόγω της διενέργειας ερευνητικών γεωτρήσεων εντός της κυπριακής ΑΟΖ, και συγκεκριμένα στο τεμάχιο 12, από την εταιρεία Noble Energy. Η Τουρκία, κατά την πάγια τακτική της, απέστειλε το τουρκικό ωκεανογραφικό σκάφος «Πίρι Ρέις» (Piri Reis) με σκοπό την πραγματοποίηση ερευνών σε περιοχές της κυπριακής ΑΟΖ στα δυτικά και νότια του νησιού. Η ενέργεια, όμως, αυτή της Τουρκίας όχι μόνο δεν προκάλεσε την κρίση την οποία ήλπιζε ότι θα προκαλέσει αλλά δεν κατάφερε καν να διακόψει το ερευνητικό πρόγραμμα της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Η Τουρκία, ωστόσο, δεν εγκατέλειψε τις προσπάθειες. Τον Σεπτέμβριο του 2013 πραγματοποιήθηκε η πρώτη δοκιμαστική παραγωγή φυσικού αερίου στο κοίτασμα «Αφροδίτη» και την ίδια περίοδο εμφανίστηκε το νέο απόκτημα της Τουρκίας, το σεισμογραφικό σκάφος «Μπαρμπάρος Χαϊρεντίν Πασά» (Barbaros Hayreddin Paşa), το οποίο διεξήγαγε έρευνες επί εννέα μήνες σε περιοχές βορείως και δυτικώς της Κύπρου ακόμη και εντός της οριοθετημένης της ΑΟΖ. Αξίζει να σημειωθεί ότι το ερευνητικό σκάφος συνοδευόταν από τουρκικές φρεγάτες, μία εκ των οποίων παρενόχλησε το νορβηγικό σεισμογραφικό πλοίο «Πρίνσες» (Princess) που διεξήγαγε έρευνες στο τεμάχιο 9 της κυπριακής ΑΟΖ για λογαριασμό της γαλλικής εταιρείας Total ζητώντας του να φύγει από θαλάσσια ύδατα που βρίσκονταν υπό τουρκική αρμοδιότητα. Η αποχώρηση του ερευνητικού σκάφους προκάλεσε τη σφοδρή αντίδραση πολλών χωρών, μεταξύ των οποίων και οι ΗΠΑ, οι οποίες εξέφρασαν δημοσίως την δυσφορία τους.

Η Τουρκία συνέχισε την προκλητική της συμπεριφορά αποστέλλοντας πολεμικά πλοία για να παρακολουθήσουν τις γεωλογικές έρευνες που είχε αναλάβει η ιταλική εταιρεία ENI και η νοτιοκορεάτικη KOGAS για λογαριασμό της Κυπριακής Δημοκρατίας στο τεμάχιο 9 σε (κατά την τουρκική άποψη) θαλάσσιες περιοχές δικής της δικαιοδοσίας. Ειδικότερα, η εγκατάσταση από τις προαναφερθείσες εταιρείες του γεωτρητικού σκάφους «Σάιπεμ 10000» (Saipem 10000) στην περιοχή οδήγησε την Τουρκία στην αποστολή για μία ακόμη φορά του σεισμογραφικού σκάφους «Μπαρμπάρος Χαϊρεντίν Πασά» τον Οκτώβριο του 2014 με σκοπό την διενέργεια ερευνών στο νότιο και νοτιοανατολικό τμήμα της κυπριακής ΑΟΖ. Συγκεκριμένα,

όπως τονίστηκε σε τουρκική ανακοίνωση, το ερευνητικό σκάφος θα επιχειρούσε έρευνες στα τεμάχια 1, 2, 3, 8 και 9, ήτοι σε μια περιοχή ανάμεσα στην Κύπρο και το Ισραήλ, αφήνοντας ταυτόχρονα υπόνοιες περί τοποθέτησης πλατφόρμας γεωτρήσεων στην ίδια περιοχή. Οι εξελίξεις αυτές είχαν ως αποτέλεσμα τη διακοπή εκ μέρους της Λευκωσίας των συνομιλιών με την τουρκοκυπριακή κοινότητα για την επίλυση του Κυπριακού.

Η Τουρκία προκειμένου να προβάλλει τις διεκδικήσεις της στην Ανατολική Μεσόγειο προέβη σε μία ακόμη εξωφρενική κίνηση, αυτή της οριοθέτησης μεταξύ της Τουρκίας και του ψευδοκράτους ή κατά την Τουρκία λεγόμενη «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου» τον Σεπτέμβριο του 2011. Συγκεκριμένα, πρόκειται για μία νομικά ανυπόστατη συμφωνία οριοθέτησης, αφού το ψευδοκράτος δεν αποτελεί υποκείμενο διεθνούς δικαίου και δεν έχει δικαιοπρακτική ικανότητα για να συνάπτει διεθνείς συνθήκες. Παρά ταύτα, η εν λόγω συμφωνία απέδειξε σαφέστατα τις τουρκικές απόψεις περί οριοθετήσεων θαλάσσιων ζωνών. Η οριοθέτηση μεταξύ της Τουρκίας και του ψευδοκράτους δεν πραγματοποιήθηκε με βάση τη μέση γραμμή ανάμεσα στις ακτές της Μικράς Ασίας και της βόρειες ακτές της Κύπρου αλλά αντίθετα η γραμμή χαράχθηκε νοτιότερα εις βάρος της Κύπρου υποδεικνύοντας έτσι την τουρκική αντίληψη περί «ειδικών συνθηκών» που επικρατούν και στο Αιγαίο. Αμέσως μετά, μάλιστα, εκχωρήθηκαν περιοχές ανατολικώς και νοτίως της Κύπρου στην τουρκική εταιρεία ΤΡΑΟ για έρευνες. Οι περιοχές αυτές επικάλυπταν τμήματα των τεμαχίων 1, 2, 3, 8, 9 12 και 13 της Κυπριακής Δημοκρατίας χωρίς, όμως, η τουρκική εταιρεία να διεκδικεί περιοχές γεωτρήσεων, όπως την ακριβή περιοχή γεώτρησης του κοιτάσματος Αφροδίτη, καθώς η διεκδίκηση ενός κοιτάσματος στο οποίο είχαν συμφέροντα ξένες πετρελαϊκές εταιρείες θα προκαλούσε τη σφοδρή αντίδραση της διεθνούς κοινότητας. Επίσης, τον Απρίλιο του 2012 η Τουρκία προέβη σε επίσημη διεκδίκηση της υφαλοκρηπίδας στην περιοχή μεταξύ Κύπρου και Ρόδου με τη δημοσίευση εκχωρήσεως αδειών για τις θαλάσσιες αυτές περιοχές στην τουρκική Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί η αντίφαση που εντοπίζεται στην τουρκική επιχειρηματολογία ως προς τα δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων επί των ενεργειακών κοιτασμάτων. Από τη μία πλευρά, οι Τουρκοκύπριοι έχουν δικαιώματα στα κοιτάσματα που εντοπίστηκαν νοτίως της νήσου, καθώς ανήκουν από κοινού στις δύο κοινότητες του κυπριακού κράτους του 1960. Από την άλλη, όμως, η οριοθέτηση μεταξύ Τουρκίας και ψευδοκράτους πραγματοποιήθηκε δεδομένου του γεγονότος ότι

στο νησί υπάρχουν δύο ξεχωριστά κράτη και σε αυτό το οριοθετημένο τμήμα η Κυπριακή Δημοκρατία δεν έχει δικαιώματα. Συνεπώς, ανάλογα με τα συμφέροντα της Τουρκίας είτε η Κυπριακή Δημοκρατία του 1960 εξακολουθεί να υπάρχει άνευ, όμως, επίσημης κυβερνητικής εκπροσώπησης είτε έχει αντικατασταθεί μετά το 1983 από δύο κυβερνήσεις που εκπροσωπούν δύο διαφορετικά κράτη.

Η στρατηγική της Τουρκίας όσον αφορά στις διεκδικήσεις της ως προς την υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ της στην Ανατολική Μεσόγειο εφαρμόστηκε μεθοδικά. Παλαιότερα, σύμφωνα με την επίσημη γραμμή του τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών, οι διεκδικήσεις της Τουρκίας διακόπτονταν στον 28^ο μεσημβρινό, δηλαδή τη γραμμή που τέμνει κάθετα τη Ρόδο. Με αυτήν, βέβαια, την απαίτηση, όπως διατυπώθηκε στην επιστολή του τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών, όλη η περιοχή από τον 32°16'18" μέχρι τον 28^ο μεσημβρινό η Τουρκία έχει δηλώσει ότι έχει αποκλειστικά δικαιώματα.⁹² Η θέση αυτή της Τουρκίας απορρίφθηκε από την Ελλάδα, αφού αποκλείονται μονομερώς και κατ' αυθαίρετο τρόπο τα ελληνικά νησιά της περιοχής. Άλλωστε, η Τουρκία έχει γνωστοποιήσει επισήμως τις απόψεις της με επιστολικές διακοινώσεις στον ΟΗΕ με σκοπό την ενημέρωση όλης της διεθνούς κοινότητας. Συγκεκριμένα, δεν αναγνωρίζει επήρεια και δικαιώματα υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ στα νησιά και τους βράχους, και δεύτερον υποστηρίζει ως αρχή οριοθέτησεως την «ευθυδικία», δηλώνοντας ότι η περιοχή που διεκδικεί δικαιώματα υφαλοκρηπίδας *ab initio* και *ipso facto*, αρχίζει από τον μεσημβρινό 32°16'18" Ε και συνεχίζεται δυτικά σε όλη τη θαλάσσια περιοχή μέχρι τη Λιβύη και νοτίως μέχρι την μέση της αποστάσεως με την Αίγυπτο.⁹³

Στη συνέχεια, με τη ρηματική διακοίνωση του Μαρτίου του 2019 που κατετέθη στον ΟΗΕ η Τουρκία δήλωσε ρητώς ότι οι περιοχές από τον 32°16'18" έως τον 28^ο μεσημβρινό ανήκουν στην αποκλειστική κυριαρχική αρμοδιότητά της όσον αφορά στην έρευνα και εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων. Η οριοθέτηση αυτή, μάλιστα, σύμφωνα με την τουρκική άποψη, πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο της μέσης γραμμής που χάραχθηκε μεταξύ των τουρκικών και των αιγυπτιακών ακτών αγνοώντας παντελώς την επήρεια της δυτικής Κύπρου και του συμπλέγματος Καστελλορίζου ενώ η γραμμή του 28^{ου} μεσημβρινού τέμνει τη Ρόδο στη μέση.

⁹² Λιάκουρας Π., *Η Τουρκία κυκλώνει τη Μεσόγειο*, Huffingtonpost, Ημ/νία δημοσίευσης: 02/12/2019
Ανάκτηση από: https://www.huffingtonpost.gr/entry/e-toerkia-keklonei-te-mesoyeio_gr_5de4a31fe4b0913e6f81257a (02/01/2021)

⁹³ Φωτίου Π., *Ελληνικό Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών (Συλλογικό έργο), Ανατολική Μεσόγειος: Παρόν και Μέλλον*, 2017, Αθήνα: Δημ. Ν. Παπαδήμα, σελ. 275

Εντούτοις, δεν αποκλείει την οριοθέτηση με όλα τα γειτονικά κράτη της περιοχής με την προϋπόθεση, όμως, της εφαρμογής της μεθόδου που περιγράφεται στη ρηματική της διακοίνωση επικαλούμενη τη μεγάλη της ακτογραμμή και τις «ειδικές περιστάσεις» που χαρακτηρίζουν την περιοχή.

Εν συνεχεία, η Τουρκία ξεκίνησε μία σειρά προκλήσεων αποσκοπώντας στη δημιουργία τετελεσμένων με την αποστολή του γεωτρητικού σκάφους «Φατίχ» (Fatih) 33 ν.μ. δυτικά της Κύπρου. Συνεπεία αυτής της παράνομης ενέργειας, η Κυπριακή Δημοκρατία κατέθεσε επιστολή διαμαρτυρίας συνοδευόμενη από χάρτη με συντεταγμένες που καταδεικνύουν τα όριά της με την Τουρκία βορείως και βορειοδυτικώς εφαρμόζοντας τη μέθοδο της μέσης γραμμής, την οποία έχει ακολουθήσει στις οριοθετήσεις με την Αίγυπτο, τον Λίβανο και το Ισραήλ. Ωστόσο, η διαμαρτυρία της Κύπρου δεν κατάφερε να διακόψει το γεωτρητικό έργο της Τουρκίας αλλά αντίθετα είχε ως αποτέλεσμα την αποστολή και δεύτερου τουρκικού γεωτρητικού σκάφους με το όνομα «Γιαβούζ» (Yavuz) το οποίο προχώρησε σε γεωτρήσεις εντός της κυπριακής αιγιαλίτιδας ζώνης νοτίως της Καρπασίας. Εν παραλλήλω, τουρκικά ερευνητικά σκάφη συνέχιζαν αδιαλείπτως την πραγματοποίηση ερευνών εντός περιοχών της κυπριακής ΑΟΖ.

Οι τουρκικές προκλήσεις κορυφώθηκαν στα τέλη του καλοκαιριού του 2019 με τη δημοσίευση μίας εισήγησης του τουρκικού ναυτικού με το όνομα «Γαλάζια Πατρίδα» κατόπιν εντολής του Τούρκου Υπουργού Άμυνας Χουλουσί Ακάρ. Όπως ήδη έχει αναφερθεί, το αναθεωρητικό δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» υποδεικνύει την απαίτηση της χώρας για επέκταση των δικαιωμάτων της δυτικότερα του 28^{ου} μεσημβρινού έως τον 25^ο΄.

Στην επιστολή της 13^{ης} Νοεμβρίου 2019, η Τουρκία παραθέτει με περισσότερες λεπτομέρειες τις διεκδικήσεις της σε ολόκληρη την Ανατολική Μεσόγειο. Απορρίπτοντας, αρχικά, τις ελληνικές και κυπριακές θέσεις που εναντιώνονται στις δικές της, επαναλαμβάνει τις δηλώσεις της σχετικά με τις αποκλειστικές της αρμοδιότητες και τα κυριαρχικά της δικαιώματα που εκτείνονται από τον 32°16'18" έως τον 28° μεσημβρινό, διότι σύμφωνα με την τουρκική αντίληψη η Τουρκία έχει τη μεγαλύτερη ακτογραμμή στην Ανατολική Μεσόγειο και για αυτό έχει αυτοδικαίως και εξ υπαρχής (ipso facto και ab initio) κυριαρχικά δικαιώματα στην εν λόγω περιοχή. Επίσης, εντός παραρτήματος παρατίθεται κατάλογος συντεταγμένων για τις αξιώσεις της αλλά και οι συντεταγμένες της οριοθέτησης που έχει πραγματοποιήσει

με το «ψευδοκράτος» βάσει μιας εντελώς νομικά άκυρης από τη σκοπιά του Διεθνούς Δικαίου συμφωνίας.

Περαιτέρω, σημειώνεται ότι η οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας/ΑΟΖ πέραν του 32°16'18" μεσημβρινού πρέπει να γίνει με συμφωνία μεταξύ των ενδιαφερόμενων κρατών της περιοχής, σύμφωνα με την αρχή της ευθυδικίας με σκοπό την επίτευξη μιας δίκαιης οριοθέτησης.⁹⁴ Επίσης, δηλώνεται ότι μεταξύ του 32°16'18" και 28^{ου} μεσημβρινού, τα εξωτερικά όρια της τουρκικής υφαλοκρηπίδας ακολουθούν τη μέση γραμμή μεταξύ των τουρκικών και αιγυπτιακών ακτογραμμών, μέχρις ενός σημείου που θα καθορισθεί δυτικά του 28^{ου} μεσημβρινού, σύμφωνα με την έκβαση μελλοντικών συμφωνιών οριοθέτησης στο Αιγαίο και τη Μεσόγειο, μεταξύ όλων των ενδιαφερόμενων κρατών, και σύμφωνα με τις αρχές της ευθυδικίας, λαμβάνοντας υπόψη τις ειδικές και σχετικές περιστάσεις βάσει του διεθνούς δικαίου.⁹⁵ Ακόμη, τονίζεται ότι η οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ μεταξύ κρατών με παρακείμενες και αντικείμενες ακτές θα πρέπει να γίνει με βάση την αρχή της ίσης απόστασης/μέσης γραμμής, η οποία, όπως ρητά αναφέρει, επικαλούμενη το διεθνές δίκαιο, τη διεθνή πρακτική και νομολογία, ισχύει μόνο όταν η εφαρμογή της δεν διαστρεβλώνει τη δίκαιη οριοθέτηση.⁹⁶ Σύν τοις άλλοις, αναφέρεται ότι οι οριοθετήσεις θα αφορούν σε περιοχές που εκτείνονται μετά την αιγιαλίτιδα ζώνη των νησιών της περιοχής, δηλαδή των ελληνικών νησιών. Επιπλέον, έχοντας γίνει ήδη αναφορά στα νησιά, στην εν λόγω επιστολή προβάλλεται σαφώς το επιχείρημα της Τουρκίας σύμφωνα με το οποίο τα νησιά αυτά δεν δικαιούνται υφαλοκρηπίδα ή ΑΟΖ, διότι με αυτόν τον τρόπο καταπατάται η προέκταση της προβολής των τουρκικών ακτών και της υφαλοκρηπίδας της Τουρκίας.

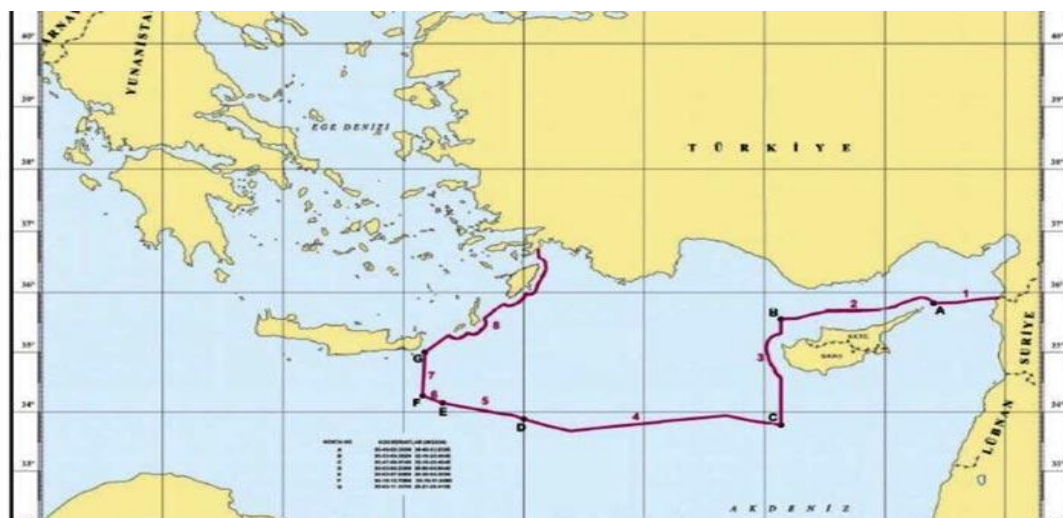
Σύμφωνα, λοιπόν, με τις διατυπωθείσες τουρκικές θέσεις στην ως άνω επιστολή, η οριοθέτηση δυτικά του 28^{ου} μεσημβρινού βάσει της αρχής της ευθυδικίας στερεί το δικαίωμα από την Ελλάδα να οριοθετήσει τόσο με την Αίγυπτο όσο και με τη Λιβύη. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η Τουρκία επιδιώκει να δημιουργήσει εκείνες τις συνθήκες που θα επιτρέπουν μόνο σε εκείνη να οριοθετεί με τις χώρες της Βόρειας Αφρικής. Η

⁹⁴ Τελανιάν Μ. [Ντάλης Σ. (Επιμ.)], *Mare Nostrum: Μετατοπίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου: Γεωπολιτικές και Γεωοικονομικές Προκλήσεις*, 2020, Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 82

⁹⁵ Τελανιάν Μ. [Ντάλης Σ. (Επιμ.)], *Mare Nostrum: Μετατοπίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου: Γεωπολιτικές και Γεωοικονομικές Προκλήσεις*, 2020, Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 82-83

⁹⁶ Τελανιάν Μ. [Ντάλης Σ. (Επιμ.)], *Mare Nostrum: Μετατοπίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου: Γεωπολιτικές και Γεωοικονομικές Προκλήσεις*, 2020, Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 83

ίδια αντίληψη αφορά και την περιοχή μεταξύ 32°16'18" και 28⁰⁰ μεσημβρινού από την οποία εξαιρείται η επήρεια του Καστελλορίζου και της Ρόδου.

Ο χάρτης των τουρκικών διεκδικήσεων στην Ανατολική Μεσόγειο⁹⁷

Η ΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΩΝ

Είναι προφανές ότι οι θέσεις και τα επιχειρήματα της Τουρκίας είναι άρδην εσφαλμένα και αβάσιμα από νομικής πλευράς. Σύμφωνα με το άρθρο 121(2) της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας, όλα τα νησιά, δικαιούνται αιγιαλίτιδας ζώνης, συνορεύουσας ζώνης, αποκλειστικής οικονομικής ζώνης και υφαλοκρηπίδας.⁹⁸ Οι ζώνες αυτές καθορίζονται σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις της Σύμβασης, όπως αυτές εφαρμόζονται στις ηπειρωτικές περιοχές.⁹⁹ Μοναδική εξαίρεση αποτελεί η παρ. 3 της ίδιας διάταξης αναφορικά με ειδική κατηγορία βράχων, οποίοι δεν δικαιούνται υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ.¹⁰⁰ Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 121(3) της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας: «Οι βράχοι οι οποίοι δεν μπορούν να συντηρήσουν ανθρώπινη διαβίωση ή δική τους οικονομική ζωή, δεν θα έχουν αποκλειστική οικονομική ζώνη ή υφαλοκρηπίδα».¹⁰¹ Άλλες εξαιρέσεις στο πλαίσιο της εν λόγω Σύμβασης δεν είναι αποδεκτές, όπως ο τουρκικός ισχυρισμός ότι

⁹⁷ Ανάκτηση από: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/bakanlik-paylasti-iste-dogu-akdeniz-haritasi-6225728> (03/01/2021)

⁹⁸ Ιωάννου Κ. και Στρατή Α., *Δίκαιο της Θάλασσας*, 2013, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 4^η έκδοση, σελ. 195

⁹⁹ Ιωάννου Κ. και Στρατή Α., *Δίκαιο της Θάλασσας*, 2013, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 4^η έκδοση, σελ. 195

¹⁰⁰ Ιωάννου Κ. και Στρατή Α., *Δίκαιο της Θάλασσας*, 2013, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 4^η έκδοση, σελ. 195

¹⁰¹ Ιωάννου Κ. και Στρατή Α., *Δίκαιο της Θάλασσας*, 2013, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 4^η έκδοση, σελ. 196

τα ελληνικά νησιά του Ανατολικού Αιγαίου βρίσκονται επί της υφαλοκρηπίδας της Ανατολίας ως εξάρσεις του βυθού. Τα νησιά, επομένως, που βρίσκονται σε κλειστές και ημίκλειστες θάλασσες δεν υπόκεινται σε ειδικό νομικό καθεστώς. Θα πρέπει, ακόμη, να υπογραμμισθεί ότι τα νησιά μπορούν να χρησιμοποιηθούν και ως σημεία για τη χάραξη ευθειών γραμμών βάσεων υπό τον όρο ότι πληρούν τις προϋποθέσεις που ορίζονται στη Σύμβαση. Επίσης, ο γενικός αυτός κανόνας αποτελεί και εθιμικό δίκαιο, γεγονός που υποχρεώνει ακόμη και τα κράτη που δεν έχουν προσχωρήσει στη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982, όπως η Τουρκία, να τον σεβαστούν.

Από τη νομολογιακή πλευρά, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, το οποίο πολλάκις έχει αποφανθεί για οριοθετήσεις εντός περιοχών γεωγραφικής στενότητας, δεν απορρίπτει σε καμία περίπτωση την επήρεια των νήσων. Αντίθετα, έχει επισημανθεί ότι κάθε νησί λαμβάνεται υπ' όψιν στη διαδικασία οριοθέτησης βάσει των κριτηρίων που το ίδιο θέτει για να επιτευχθεί το δίκαιο αποτέλεσμα. Παραδείγματος χάριν, στην υπόθεση της *Εδαφικής Διαφοράς και Θαλάσσιας Οριοθέτησης (Νικαράγουα-Κολομβία)*, παρά το γεγονός ότι το Δικαστήριο αναγνώρισε περιορισμένη επήρεια σε ορισμένα νησιά της Κολομβίας, χαράσσοντας με καινοφανή τρόπο την οριοθετική γραμμή, αφενός, δεν απεδέχθη τη λύση των «θυλάκων» υφαλοκρηπίδας/AOZ και, αφετέρου, επιβεβαίωσε με τον πιο κατηγορηματικό τρόπο ότι τα νησιά έχουν κατ' αρχήν τα ίδια δικαιώματα σε θαλάσσιες ζώνες με τα ηπειρωτικά εδάφη.¹⁰²

Συνοψίζοντας, η Τουρκία ερμηνεύοντας το Διεθνές Δίκαιο με έναν δικό της ιδιαίτερο και αυθαίρετο τρόπο επιδιώκει τη δημιουργία τετελεσμένων τόσο στην κυπριακή όσο και στην ελληνική AOZ δοκιμάζοντας τις αντοχές των δύο χωρών. Ένας ολοκληρωτικά εσφαλμένος τρόπος μεν, ο οποίος, ωστόσο, της προσφέρει ένα διπλωματικό χαρτί σε ενδεχόμενες διαπραγματεύσεις.

¹⁰² Ιωάννου Κ. και Στρατή Α., *Δίκαιο της Θάλασσας*, 2013, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 4^η έκδοση, σελ. 201-202

ΤΟ ΤΟΥΡΚΟΛΙΒΥΚΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΘΑΛΑΣΣΙΑΣ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑΣ ΣΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΟΛΙΒΥΚΟΥ ΜΝΗΜΟΝΙΟΥ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

Η όλο και στενότερη συνεργασία σε ποικίλους τομείς των περιφερειακών δρώντων της Ανατολικής Μεσογείου με εξαίρεση την Τουρκία, η σύγκλιση Ερντογάν και των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων ως προς την αναγκαιότητα εντονότερης δραστηριοποίησης στην περιοχή σε συνδυασμό με την ηγετική θέση του τουρκικού στρατού στη λήψη αποφάσεων καθώς και η ανησυχία του Τούρκου Προέδρου για τον κλονισμό του καθεστώτος της Τρίπολης και τη διακύβευση των τουρκικών συμφερόντων στην περιοχή αυτή οδήγησε την τουρκική κυβέρνηση στη σύναψη δύο Μνημονίων Κατανόησης με τον Πρόεδρο του Προεδρικού Συμβουλίου της Λιβύης Φαγέζ Αλ-Σάρατζ, Πρωθυπουργό της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας. Πρόκειται για ένα Μνημόνιο Στρατιωτικής Συνεργασίας και ένα Μνημόνιο για την Οριοθέτηση των Περιοχών Θαλάσσιας Δικαιοδοσίας στη Μεσόγειο, τα οποία υπεγράφησαν ταυτοχρόνως στις 27/11/2019.

Το περιεχόμενο του Μνημονίου Οριοθέτησης Θαλάσσιων Ζωνών αποτελεί κατάφωρη παραβίαση του Δικαίου της Θάλασσας. Πιο συγκεκριμένα, στο εν λόγω μνημόνιο οριοθετείται παρανόμως και καταχρηστικώς η θαλάσσια περιοχή νοτίως του συμπλέγματος των Δωδεκανήσων έως τις νοτιοανατολικές ακτές της Κρήτης παρά το γεγονός ότι οι δύο χώρες δεν έχουν κοινά θαλάσσια σύνορα και αγνοώντας παντελώς τα ελληνικά νησιά στην εν λόγω περιοχή, ήτοι την Κρήτη, τη Ρόδο, την Κάρπαθο και την Κάσο, τα οποία σύμφωνα με το άρθρο 121(2) της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας δικαιούνται υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ, όπως όλα τα ηπειρωτικά εδάφη.

Οι παράνομες αυτές ενέργειες προκάλεσαν την έντονη κατακραυγή της διεθνούς κοινότητας. Κατ' αρχάς, η Ελλάδα απέστειλε στις 9/12/2019 επιστολή διαμαρτυρίας στην Πρόεδρο του Συμβουλίου Ασφαλείας και μία ακόμη επιστολή στον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ, μια κίνηση που μιμήθηκε και η Κύπρος στις 5/12/2019. Κατόπιν, οι προκλητικές ενέργειες της Τουρκίας αποδοκιμάστηκαν και στα Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 12/12/2019. Εν συνεχεία, δύο επιπλέον επιστολές διαμαρτυρίας με ημερομηνία 16/12/2019 εστάλησαν εκ μέρους της Αιγύπτου προς το Συμβούλιο Ασφαλείας και τον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών. Επίσης, καταδικαστικό προς την τουρκική αυθαιρεσία υπήρξε και

το τελικό Ανακοινωθέν της Συνάντησης των Υπουργών Εξωτερικών της Ελλάδος, της Κύπρου, της Αιγύπτου και της Γαλλίας που έλαβε χώρα στις 8/1/2020. Επιπροσθέτως, επικριτική απέναντι και στα δύο τουρκολιβυκά μνημόνια υπήρξε και η Ρωσία δια στόματος της εκπροσώπου του ρωσικού Υπουργείου Εξωτερικών Μαρίας Ζαχάροβα, η οποία επισήμανε κυρίως τον κίνδυνο που μπορεί να επιφέρει η παραβίαση από την Τουρκία του επιβληθέντος στη Λιβύη εμπάργκο όπλων (απόφαση του Σ.Α. υπ' αριθμόν 1970 του 2011) και η τουρκολιβυκή στρατιωτική συνεργασία, πράξεις που μόνο να επιδεινώσουν μπορούν την ήδη ταραγμένη κατάσταση στη Λιβύη και την περιοχή της Μεσογείου συνολικά. Σε λεκτική αποδοκιμασία του τουρκολιβυκού μνημονίου κατέληξαν, επίσης, το Ισραήλ, η Γαλλία, η Σαουδική Αραβία, το Μπαχρέιν, αλλά και η Αυστρία, η Δανία, το Βέλγιο, η Φινλανδία, η Ισπανία, η Σουηδία και η Νορβηγία μέσω των πρεσβευτών τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αξίζει, ακόμη, να προστεθεί το γεγονός ότι στις 20/7/2020 κατετέθη Κοινή Ρηματική Διακοίνωση Ελλάδας, Κύπρου, Αιγύπτου, Σαουδικής Αραβίας και Μπαχρέιν στο γραφείο του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών και το Γραφείο Νομικών Υποθέσεων των Ηνωμένων Εθνών, στην οποία διατυπωνόταν μεταξύ άλλων το αίτημα μη πρωτοκόλλησης του Μνημονίου στη Γραμματεία των Ηνωμένων Εθνών κατά το άρθρο 102 του Χάρτη.

Οι αντιδράσεις των ανωτέρω κρατών εστιάζονται κυρίως στον άκυρο και διεθνώς παράνομο χαρακτήρα των δύο τουρκολιβυκών Μνημονίων Κατανόησης, καθώς η υπογραφή τους παραβιάζει θεμελιώδεις διατάξεις της Συμφωνίας του Skhirat του 2015 σχετικά με την αρμοδιότητα συνομολόγησης διεθνών συνθηκών, διατάξεις του δικαίου της θάλασσας αλλά και συναφείς αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας.¹⁰³ Ειδικότερα, αναφορικά με το Μνημόνιο Οριοθέτησης Θαλάσσιων Ζωνών υπογραμμίζεται ότι η εν λόγω οριοθέτηση είναι παράνομη, διότι αφενός παραβιάζει με ολοφάνερο τρόπο τις διατάξεις της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας, η οποία προβλέπει σαφέστατα το δικαίωμα των νήσων σε υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ, και αφετέρου παραβιάζει κυριαρχικά δικαιώματα τρίτων κρατών παραμορφώνοντας κατά παράλογο τρόπο τη γεωγραφία της περιοχής.

Παρά τις σφοδρές αντιδράσεις μεγάλου αριθμού κρατών, η Τουρκία προχώρησε στις 20/12/2019 στην κατάθεση επίσημης 28σέλιδης έκθεσης στον ΟΗΕ, στην οποία διατυπώνονται λεπτομερώς οι τουρκικές διεκδικήσεις στην Ανατολική Μεσόγειο

¹⁰³ Τελανιάν Μ. [Ντάλης Σ. (Επιμ.)], *Mare Nostrum: Μετατοπίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου: Γεωπολιτικές και Γεωοικονομικές Προκλήσεις*, 2020, Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 78

συνοδευόμενες από χάρτες που τις απεικονίζουν. Συγκεκριμένα, το εν λόγω πόνημα φέρει τον τίτλο «Ανατολική Μεσόγειος: Οριοθέτηση Ζωνών Θαλάσσιων Δικαιοδοσιών - Οι πολιτικές και νομικές θέσεις της Τουρκίας». Τέλος, στις 18 Μαρτίου 2020 η Τουρκία απέστειλε συμπληρωματικές συντεταγμένες στα Ηνωμένα Έθνη, οι οποίες ταυτίζονται με αυτές του τουρκολιβυκού μνημονίου, μετά σχετικού χάρτη, στον οποίο εμφανίζεται η διεκδικούμενη υφαλοκρηπίδα στην Ανατολική Μεσόγειο, τόσο ανατολικά όσο και δυτικά του 28^{ου} μεσημβρινού.

Ο χάρτης που απεικονίζει το τουρκολιβυκό Μνημόνιο Οριοθέτησης Θαλάσσιων Ζωνών¹⁰⁴

ΤΟ ΝΟΜΙΚΑ ΑΝΥΠΟΣΤΑΤΟ ΤΟΥΡΚΟΛΙΒΥΚΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΑΚΥΡΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, το συναφθέν μεταξύ Τουρκίας και Λιβύης Μνημόνιο Κατανόησης αποδοκιμάστηκε εντόνως από τη διεθνή κοινότητα ως μια καθόλα παράνομη πράξη. Το βασικότερο ζήτημα το οποίο ετέθη αναφορικά με την ισχύ του εν λόγω μνημονίου είναι το κατά πόσο η συνομολόγησή του πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με τις διατάξεις της συμφωνίας του Skhirat του 2015 και της Συνταγματικής Διακήρυξης του 2011, η οποία εξουσιοδοτεί τον Πρωθυπουργό της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας να συνάπτει διακρατικές συμφωνίες. Πράγματι, η Συμφωνία του Skhirat που ρυθμίζει τις λειτουργίες του Κράτους της Λιβύης και τις αρμοδιότητες της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας και του Κοινοβουλίου, στο άρθρο 8 παρ. 2 (f) αυτής ρητά ορίζει ότι την αρμοδιότητα συνομολόγησης διεθνών συνθηκών την έχει το Προεδρικό Συμβούλιο ως συλλογικό όργανο, και πάντως υπό την

¹⁰⁴ Ανάκτηση από: <https://www.defence-point.gr/news/quot-chastoyki-quot-se-toyrkia-kai-ton-erntogan-meso-liviyis-apo-efta-chores-kai-tin-ee> (07/01/2021)

επιφύλαξη της έγκρισής τους από τη Βουλή των Αντιπροσώπων.¹⁰⁵ Ωστόσο, στην προκειμένη περίπτωση το τουρκολιβυκό μνημόνιο υπεγράφη μόνο από τον Πρωθυπουργό χωρίς την ομόφωνη έγκριση του Προεδρικού Συμβουλίου αλλά και χωρίς την ψήφο εμπιστοσύνης του λιβυκού Κοινοβουλίου, το οποίο όχι απλώς δεν το ενέκρινε αλλά το καταδίκασε ομόφωνα με απόφασή του στις 4/1/2020 ζητώντας παράλληλα από τη διεθνή κοινότητα να το απορρίψει. Ακόμη, η ρευστή κατάσταση στη χώρα σε συνδυασμό με τη λήξη της θητείας της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας, η οποία σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 4 της Συμφωνίας του Skhirat θα είχε θητεία ενός μόνο έτους από την ημέρα που θα λάμβανε τη ψήφο εμπιστοσύνης του Κοινοβουλίου (12/03/2016) με δυνατότητα παράτασης για μόνο ένα ακόμη έτος στην περίπτωση που στο χρονικό διάστημα αυτό δεν ολοκληρωνόταν το Σύνταγμα της χώρας, αποτελούν ανασταλτικούς παράγοντες για τη σύναψη διακρατικών συμφωνιών και ειδικά όταν αυτές αφορούν οριοθέτηση θαλάσσιων ζωνών.

Άλλωστε, δεν θεωρείται τυχαίος ο χαρακτηρισμός του κειμένου ως «Μνημόνιο Κατανόησης». Πιο συγκεκριμένα, τα δύο συμβαλλόμενα μέρη έδωσαν σκοπίμως στο κείμενο τον εν λόγω τίτλο, ούτως ώστε να μην απαιτηθεί η έγκρισή του από τη λιβυκή Βουλή των Αντιπροσώπων, παρά το γεγονός ότι από το περιεχόμενό του συμπεραίνεται ότι πρόκειται για μια συμφωνία μεταξύ δύο κρατών με νομικά δεσμευτικές διατάξεις που διέπεται από τη Σύμβαση της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών. Απόδειξη αυτού αποτελεί το γεγονός ότι το Μνημόνιο περιέχει διατάξεις για τη θέση σε ισχύ (άρθρο 6), για την επίλυση διαφορών (άρθρο 4), καθώς και ρήτρα πρωτοκόλλησής του στη Γραμματεία του ΟΗΕ (άρθρο 3) σύμφωνα με το άρθρο 102 του Χάρτη των ΗΕ, η οποία προβλέπεται μόνο στην περίπτωση των διεθνών συνθηκών.¹⁰⁶ Στο άρθρο 6, μάλιστα, του Μνημονίου προβλέπεται σκοπίμως η απλοποιημένη διαδικασία θέσεώς του σε ισχύ, δηλαδή η απλή ενημέρωση των δύο μερών περί ολοκλήρωσης των απαιτούμενων εσωτερικών διαδικασιών, χωρίς την επικύρωσή του από το Κοινοβούλιο. Η σκέψη αυτή, εξάλλου, διατυπώνεται με κάθε σαφήνεια σε επιστολή που εστάλη στην Αίγυπτο από τη λιβυκή πλευρά, η οποία παραδέχεται ότι ο χαρακτηρισμός «Μνημόνια» εδόθη προκειμένου τα εν λόγω κείμενα να υιοθετηθούν χωρίς τη μεσολάβηση του Κοινοβουλίου, όπως προβλέπεται στην περίπτωση σύναψης διακρατικών συμφωνιών.

¹⁰⁵ Τελανιάν Μ., [Ντάλης Σ. (Επιμ.)], *Mare Nostrum: Μετατοπίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου: Γεωπολιτικές και Γεωοικονομικές Προκλήσεις*, 2020, Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 85

¹⁰⁶ Τελανιάν Μ. [Ντάλης Σ. (Επιμ.)], *Mare Nostrum: Μετατοπίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου: Γεωπολιτικές και Γεωοικονομικές Προκλήσεις*, 2020, Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 86

Εκτός από την παντελή έλλειψη εσωτερικής νομιμοποίησης από την οποία πάσχει το τουρκολιβυκό μνημόνιο, οι αξιώσεις που προβλέπονται μέσα σε αυτό παραβιάζουν ολοφάνερα και τις διατάξεις της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982, ειδικότερα δε εκείνες των άρθρων 74 και 83 που αφορούν το νομικό πλαίσιο της οριοθέτησης υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ και αποτελούν παράλληλα και κανόνες εθνικού δικαίου. Αναλυτικότερα, στα ανωτέρω άρθρα προβλέπεται η οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ μεταξύ κρατών με αντικείμενες και παρακείμενες ακτές, κάτι το οποίο μεταξύ Τουρκίας και Λιβύης δεν ισχύει δεδομένης της παρουσίας των ελληνικών νησιών, τα οποία έχουν εύλογα δικαιώματα σε υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ βάσει του άρθρου 121(1) της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982 αλλά και της νομολογίας του Διεθνούς Δικαστηρίου. Εν ολίγοις, οι δύο αυτές χώρες προσπαθούν να ανασκευάσουν τη γεωγραφία της περιοχής προς όφελός τους, κάτι το οποίο ωστόσο δεν είναι νομολογιακά επ' ουδενί επιτρεπτό.

Κατά την οριοθέτηση θαλασσιών ζωνών, μάλιστα, τα διεθνή δικαστήρια ακολουθούν μια διαδικασία τριών σταδίων που εξασφαλίζει ένα ακριβές και δίκαιο αποτέλεσμα για τα προσφεύγοντα κράτη. Η ίδια μεθοδολογία εφαρμόζεται και στη διεθνή πρακτική. Συγκεκριμένα, στο πρώτο στάδιο χαράσσεται μια προσωρινή οριοθετική γραμμή, η οποία είναι η μέση γραμμή ή γραμμή ίσης απόστασης στην περίπτωση που τα κράτη έχουν αντικείμενες ή παρακείμενες ακτές αντίστοιχα, εκτός και αν υπάρχουν σημαντικοί λόγοι που δεν επιτρέπουν τη χάραξη μιας τέτοιας γραμμής. Στο δεύτερο στάδιο, εξετάζεται η ύπαρξη άλλων παραγόντων, ειδικών δηλαδή περιστάσεων, που απαιτεί την προσαρμογή και μετατόπιση της προσωρινής οριοθετικής γραμμής, έτσι ώστε να επιτευχθεί ένα δίκαιο αποτέλεσμα, ενώ στο τελευταίο στάδιο επαληθεύεται το εάν από την προσωρινή μέση γραμμή προκύπτει ένα άδικο αποτέλεσμα λόγω κάποιας δυσαναλογίας μεταξύ του μήκους των ακτών ενός κράτους και της θαλάσσιας περιοχής που του έχει αποδοθεί βάσει της οριοθετικής γραμμής που έχει χαραχθεί.

Όπως προαναφέρθηκε, η χάραξη της οριοθετικής γραμμής στο τουρκολιβυκό μνημόνιο πραγματοποιήθηκε δίνοντας μηδενική επήρεια στα ελληνικά νησιά, των οποίων οι ακτές βρέχονται από τη Μεσόγειο Θάλασσα. Νησιά όπως η Κάρπαθος, η Κάσος, το Καστελλόριζο αλλά και τα μεγάλα νησιά Κρήτη και Ρόδος δεν ελήφθησαν καθόλου υπ' όψιν, ενώ αντίθετα οι τουρκικές νησίδες που βρίσκονται κοντά στις τουρκικές ακτές χρησιμοποιήθηκαν ως σημεία βάσεως για τη χάραξη της οριοθετικής γραμμής. Ωστόσο, η Τουρκία δεν θα πρέπει να ξεχνά ότι το δικαίωμα σε

υφαλοκρηπίδα όλων των νησιών (ανεξαρτήτως μεγέθους) κατοχυρώνεται και στο άρθρο 1 της Σύμβασης της Γενεύης του 1958 για την υφαλοκρηπίδα. Βάσει αυτού εκδόθηκε και η απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης στην υπόθεση της υφαλοκρηπίδας της Βόρειας Θάλασσας (1969) προσδίδοντας στο δικαίωμα αυτό των νήσων και εθιμικό χαρακτήρα. Επίσης, η Τουρκία, επικαλούμενη την απόφαση του διαιτητικού δικαστηρίου στην υπόθεση της Οριοθέτησης της Υφαλοκρηπίδας της Μάγχης (Υπόθεση Αγγλονορμανδικών νησιών μεταξύ Γαλλίας και Αγγλίας) προβάλλει ένα ακόμη επιχείρημα, το οποίο αφορά το δικαίωμα των ελληνικών νησιών μόνο σε αιγιαλίτιδα ζώνη, διότι βρίσκονται στη «λάθος πλευρά» της οριοθετικής γραμμής. Πράγματι, στα αγγλονορμανδικά νησιά δόθηκε μειωμένη επήρεια, καθώς το δικαστήριο έκρινε ότι βρίσκονται στη λάθος πλευρά της μέσης γραμμής των ηπειρωτικών ακτών των δύο χωρών. Ωστόσο, το δικαστήριο τόνισε ότι θα έκρινε διαφορετικά τη συγκεκριμένη υπόθεση αν επρόκειτο για μια αδιάκοπη συστάδα νησιών που θα βρισκόταν ακόμη και σε μεγάλη απόσταση από την ηπειρωτική ακτή του Ηνωμένου Βασιλείου.

Σημαντικό στοιχείο, το οποίο θα πρέπει να επισημανθεί, είναι το γεγονός ότι το τουρκολιβυκό Μνημόνιο δεν παράγει κανένα έννομο αποτέλεσμα έναντι της Ελλάδος και άλλων ενδιαφερόμενων τρίτων κρατών, αφού οι αδιανόητες και εκτός πραγματικότητας αξιώσεις της Τουρκίας και της Λιβύης δεν κατοχυρώνονται σε καμία περίπτωση νομικά με τη σύναψη του εν λόγω Μνημονίου Κατανόησης. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 34 της Σύμβασης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών του 1969, μια διμερής συμφωνία δεν δημιουργεί κατ' αρχήν δικαιώματα και υποχρεώσεις υπέρ τρίτων.¹⁰⁷ Το άρθρο αυτό ενσωματώνει την αρχή της *res inter alios acta* και *pacta tertiis nec nocent nec prosunt*.¹⁰⁸ Βάσει αυτών των αρχών μία συνθήκη δεν δημιουργεί υποχρεώσεις ή δικαιώματα σε ένα κράτος, χωρίς τη συναίνεση του τελευταίου, και ιδίως αν πρόκειται για συμφωνίες οριοθέτησης θαλασσιών ζωνών, τούτες δεν μπορούν να θίξουν ούτε στο ελάχιστο τα δικαιώματα τρίτων κρατών. Εξάλλου, τα διεθνή δικαστήρια λαμβάνοντας σοβαρά υπ' όψιν αυτή την αρχή αποφεύγουν την εκδίκαση υποθέσεων σε περιοχές που ενδέχεται να θιγούν τα δικαιώματα τρίτων, μη διάδικων κρατών. Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η απόρριψη του αιτήματος παρέμβασης της Μάλτας και της Ιταλίας στη δίκη Τυνησίας/Λιβύης

¹⁰⁷ Τελανιάν Μ. [Ντάλης Σ. (Επιμ.)], *Mare Nostrum: Μετατοπίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου: Γεωπολιτικές και Γεωοικονομικές Προκλήσεις*, 2020, Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 103

¹⁰⁸ Τελανιάν Μ. [Ντάλης Σ. (Επιμ.)], *Mare Nostrum: Μετατοπίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου: Γεωπολιτικές και Γεωοικονομικές Προκλήσεις*, 2020, Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 86

και Λιβύης/Μάλτας αντίστοιχα, οι οποίες ισχυρίζονταν ότι θίγονταν τα δικαιώματά τους. Με την ίδια λογική, ούτε η Ελλάδα θα μπορούσε να προσφύγει στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης εναντίον της Λιβύης σχετικά με τη νομιμότητα της συμφωνίας αυτής. Δεδομένου, μάλιστα, του γεγονότος ότι η Τουρκία δεν έχει προσχωρήσει στη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982 και η Λιβύη, ενώ την έχει υπογράψει, δεν την έχει επικυρώσει βρίσκοντας κατά καιρούς διάφορα προσχήματα, και καμία από αυτές δεν έχει αποδεχθεί την υποχρεωτική δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης σύμφωνα με το άρθρο 36.2 του Καταστατικού, η μόνη δυνατή επίλυση αυτού του δικαστικού ζητήματος θα ήταν με την κατάρτιση συνυποσχετικού ή με τη διαδικασία του *forum prorogatum*.

Αναφορικά με την ακυρότητα του τουρκολιβυκού Μνημονίου, παρατηρείται σε όλες τις σχετικές επιστολές διαμαρτυρίας που εστάλησαν στον ΟΗΕ ότι γίνεται επίκληση της ακυρότητάς του, καθώς σύμφωνα με όλα τα ενδιαφερόμενα κράτη η εν λόγω συμφωνία είναι καθόλα άκυρη (*null and void*) λόγω της παραβίασης των ως άνω διατάξεων της Συμφωνίας του Skhirat. Με τον ισχυρισμό αυτό, η Ελλάδα, η Κύπρος, η Αίγυπτος, η Σαουδική Αραβία και το Μπαχρέιν σκόπευαν κυρίως να τονίσουν ότι η συμφωνία αυτή δεν παράγει έννομα αποτελέσματα έναντι τούτων αλλά και να προειδοποιήσουν τον οργανισμό για τη διακύβευση της ειρήνης και της ασφάλειας στην περιοχή, δεδομένης της άμεσης ανάμειξης του Συμβουλίου Ασφαλείας στη λιβυκή κρίση. Αυτό εξηγεί και γιατί τα ανωτέρω κράτη στις επιστολές τους προς το Συμβούλιο Ασφαλείας αναφέρονται ρητά στην παράγραφο 19 της απόφασης 2259 (2015) του τελευταίου, στην οποία τούτο έχει ζητήσει από τον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών να το ενημερώνει όταν χρειαστεί για την εφαρμογή της Συμφωνίας του Skhirat, συμπεριλαμβανομένων των ενεργειών εκείνων που παρεμποδίζουν την υλοποίηση της εν λόγω Συμφωνίας.¹⁰⁹ Ωστόσο, η παραβίαση των διατάξεων αυτών δεν συνεπάγεται την ακυρότητα του Μνημονίου. Σχετική πρόβλεψη διατυπώνεται στη διάταξη του άρθρου 46 παρ. 1 της Σύμβασης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών του 1969, το οποίο έχοντας εθιμικό χαρακτήρα είναι δεσμευτικό και για την Τουρκία. Από το γράμμα του άρθρου αυτού προκύπτει ότι ένα κράτος μπορεί να επικαλεσθεί (μόνο κατ' εξαίρεση) ως λόγο ακυρότητας μιας διεθνούς συνθήκης την παραβίαση κανόνα εσωτερικού δικαίου υπό δύο προϋποθέσεις: α) η παραβίαση να είναι προφανής και να αφορά σε θεμελιώδους

¹⁰⁹ Τελανιάν Μ. [Ντάλης Σ. (Επιμ.)], *Mare Nostrum: Μετατοπίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου: Γεωπολιτικές και Γεωοικονομικές Προκλήσεις*, 2020, Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 89

σημασίας διάταξη εσωτερικού δικαίου, και β) η επίκληση να γίνεται από το ίδιο το κράτος που συνήψε τη διεθνή συνθήκη κατά παράβαση της σχετικής διάταξης του εσωτερικού δικαίου.¹¹⁰ Εν προκειμένω, «θεμελιώδους σημασίας», με βάση τα διεθνώς ισχύοντα και κατά το πνεύμα της νομολογίας του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, είναι κατ' εξοχήν οι κανόνες εκείνοι του εσωτερικού δικαίου του συμβαλλόμενου Κράτους, που προσδιορίζουν τα αρμόδια κρατικά όργανα, τα οποία πρέπει να συναινέσουν και να συμπράξουν, ώστε να διατυπωθεί, εκ μέρους του Κράτους τούτου, έγκυρη και δεσμευτική δήλωση βούλησης για την σύναψη της Διεθνούς Σύμβασης.¹¹¹ Σε περίπτωση, λοιπόν, μη τήρησης των κανόνων περί διατύπωσης της απαιτούμενης δήλωσης βούλησης ένεκα πλάνης, απάτης ή απειλής, η Διεθνής Σύμβαση καθίσταται άκυρη, ακυρώσιμη ή και ανυπόστατη. Συνεπώς, ακόμη και στην περίπτωση που διαπιστωθεί ότι η συνομολόγηση του τουρκολιβυκού Μνημονίου έγινε κατά παράβαση των κανόνων εσωτερικού δικαίου του Λιβυκού κράτους, η επίκληση ακυρότητάς του μπορεί να γίνει μόνο από τη Λιβύη που συνήψε τη συνθήκη και όχι από τρίτα ενδιαφερόμενα κράτη που δεν είναι συμβαλλόμενα στο εν λόγω Μνημόνιο.

Τέλος, οι εκκλήσεις της Ελλάδος, της Αιγύπτου, της Γαλλίας και άλλων χωρών για καθυστέρηση της διαδικασίας πρωτοκόλλησης του τουρκολιβυκού Μνημονίου στη Γραμματεία των Ηνωμένων Εθνών, η επικύρωσή του μόνο από το τουρκικό Κοινοβούλιο στις 5/12/2019 και η μη επικύρωσή του από τη Βουλή των Αντιπροσώπων της Λιβύης δεν στάθηκαν τελικά εμπόδιο στην ανάρτησή του στον ΟΗΕ στις 30/9/2020. Η πρωτοκόλληση, όμως, αποτελεί τυπική διαδικασία και πραγματοποιείται βάσει του άρθρου 102 του Καταστατικού Χάρτη, κατά το οποίο πρέπει να καταχωρούνται όλες οι διεθνείς συμφωνίες των κρατών έτσι ώστε να γίνεται επίκλησή τους ενώπιον του Δικαστηρίου αλλά και να προλαμβάνονται οι συνέπειες από την τακτική μυστικών συμφωνιών. Η Γραμματεία πάντως των Ηνωμένων Εθνών, έχει επανειλημμένως τονίσει ότι η πρωτοκόλληση ενός συμβατικού κειμένου που γίνεται με πρωτοβουλία ενός συμβαλλόμενου σε αυτό κράτους δεν συνεπάγεται ουδεμία κρίση εκ μέρους της σχετικά με τη φύση του εν

¹¹⁰ Τελανιάν Μ. [Ντάλης Σ. (Επιμ.)], *Mare Nostrum: Μετατοπίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου: Γεωπολιτικές και Γεωοικονομικές Προκλήσεις*, 2020, Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 88-89

¹¹¹ Παυλόπουλος Π., *Το Νομικώς Ανυπόστατο του «Τουρκολιβυκού Μνημονίου» και οι Εντεύθεν Νομικές Συνέπειες στο Πεδίο του Διεθνούς και του Ευρωπαϊκού Δικαίου*, Syntagmawatch, Ημ/νία δημοσίευσης: 09/07/2020, Ανάκτηση από: <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/to-nomikos-anypostato-tou-tourkolivykou-mnimoniou-kai-oi-entefthen-nomikes-synepeies-sto-pedio-tou-diethnous-kai-tou-evropaikou-dikaiou/> (11/01/2021)

λόγω κειμένου, το νομικό καθεστώς του μέρους που προβαίνει στην πρωτοκόλληση ή άλλο συναφές ζήτημα.¹¹²

ΤΟ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑ ΤΗΣ ΜΕΓΙΣΤΗΣ (ΚΑΣΤΕΛΛΟΡΙΖΟ)

Βάσει της δικαστικής υπόθεσης της Μάγγης η Τουρκία στοχεύει να αποδείξει ότι το Καστελλόριζο και τα μικρά νησιά που το περιβάλλουν αποτελούν «νησιά από τη λάθος πλευρά της μέσης γραμμής», έτσι ώστε να έχουν περιορισμένη επήρεια κατά τη χάραξη της οριοθετικής γραμμής. Η τοποθέτηση ήδη από το 1923 του νησιωτικού συμπλέγματος της Μεγίστης εκτός των ορίων του Αιγαίου από τον Διεθνή Υδρογραφικό Οργανισμό ενισχύει την τουρκική άποψη περί απομόνωσής του, αφού το Καστελλόριζο βρίσκεται στη θαλάσσια περιοχή της Μεσογείου και όχι του Αιγαίου, παρά το γεγονός ότι το νησιωτικό σύμπλεγμα της Μεγίστης ανήκει διοικητικά στα Δωδεκάνησα και ότι νομολογιακά η χάραξη τέτοιου είδους ορίων είναι τεχνητή και δεν αποτελεί βάση για οριοθέτηση θαλάσσιων ζωνών ή αναγνώριση δικαιωμάτων. Αντιφατική, ωστόσο, προς το ως άνω τουρκικό επιχείρημα υπήρξε η πρακτική που ακολούθησε το 1932 η Τουρκία και η Ιταλία, υπό την κατοχή της οποίας βρίσκονταν τότε τα Δωδεκάνησα. Με το πρακτικό του Δεκεμβρίου του 1932, με το οποίο ολοκληρώθηκε η οριοθέτηση σε όλο το μήκος των Δωδεκανήσων που είχε ξεκινήσει τον Ιανουάριο του 1932, χαράχθηκε μία οριοθετική γραμμή από το Καστελλόριζο έως τη Ρόδο.¹¹³ Αν και, όπως αναφέρεται στη σχετική αλληλογραφία Ιταλίας-Τουρκίας μεταξύ των ετών 1933-37, η συγκεκριμένη γραμμή δεν αποτελεί θαλάσσιο σύνορο (καθ' ότι από τη μία πλευρά είναι οι τουρκικές ακτές και από την άλλη η ανοιχτή θάλασσα), παρ' όλ' αυτά καταδεικνύει την ενότητα του χώρου και το ενιαίο της αντιμετώπισης του συμπλέγματος της Μεγίστης με τα λοιπά Δωδεκάνησα.¹¹⁴

Νομολογιακά, σε ανάλογες περιπτώσεις όπως αυτή του Καστελλορίζου, λαμβάνεται υπ' όψιν κατά την προσωρινή εφαρμογή της μέσης γραμμής ο λόγος μεταξύ του μήκους των ακτών και των προς οριοθέτηση θαλασσίων περιοχών που αποδίδονται σε κάθε κράτος. Εάν, λοιπόν, το νησιωτικό σύμπλεγμα του Καστελλορίζου απομονωθεί από τα υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου, θα εμφανίζεται ως

¹¹² Τελανιάν Μ. [Ντάλης Σ. (Επιμ.)], *Mare Nostrum: Μετατοπίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου – Γεωπολιτικές και Γεωοικονομικές Προκλήσεις*, 2020, Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 91

¹¹³ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, 2020, Αθήνα: Πατάκη, 4^η έκδοση, σελ. 727

¹¹⁴ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, 2020, Αθήνα: Πατάκη, 4^η έκδοση, σελ. 727

μια μικρή συστάδα νησιών που βρίσκονται αντιμέτωπες με το υπερπολλαπλάσιο εύρος των τουρκικών ακτών, ενώ παράλληλα είναι σχεδόν προσκολλημένες πάνω τους.¹¹⁵ Το μικρό μήκος των ακτών του ελληνικού νησιωτικού συμπλέγματος θα βρίσκεται σε δυσαναλογία με τις θαλάσσιες περιοχές που θα του αποδοθούν με τη μέθοδο της μέσης γραμμής, εν συγκρίσει με τις τουρκικές ακτές και τις δικές τους θαλάσσιες περιοχές.¹¹⁶ Αυτό σημαίνει ότι η Τουρκία θα ζητήσει την απόδοση μόνο αιγιαλίτιδας ζώνης και όχι υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ στο σύμπλεγμα της Μεγίστης.

Η ερμηνεία αυτή, όμως, της δικαστικής απόφασης για την υπόθεση της Μάγχης από την Τουρκία δεν ευσταθεί. Αρχικά, είναι οφθαλμοφανές το γεγονός ότι δεν υπάρχουν αντικριστές ακτές μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας ούτως ώστε να θεωρηθεί ότι το Καστελλόριζο βρίσκεται στη λάθος πλευρά της μέσης γραμμής. Αντίθετα, το νησιωτικό σύμπλεγμα της Μεγίστης αποτελεί την αντικείμενη ακτή της Τουρκίας. Το τουρκικό επιχείρημα περί μεγάλης απόστασης του Καστελλορίζου από την ηπειρωτική Ελλάδα είναι εσφαλμένο, αφού η Ρόδος απέχει περίπου 60 μίλια από το νησιωτικό σύμπλεγμα της Μεγίστης. Άλλωστε, με βάση αυτή τη λογική της Τουρκίας ούτε τα υπερπόντια εδάφη της Γαλλίας και της Μεγάλης Βρετανίας δικαιούνται υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ. Εντούτοις, η ΑΟΖ της υπερπόντιας Γαλλίας αντιπροσωπεύει το 96,7% της ΑΟΖ της Γαλλικής Δημοκρατίας.¹¹⁷ Ομοίως, η ΑΟΖ του Ηνωμένου Βασιλείου είναι η πέμπτη μεγαλύτερη στον κόσμο και περιλαμβάνει τις αποκλειστικές οικονομικές ζώνες που περιβάλλουν το Ηνωμένο Βασίλειο και τα Βρετανικά υπερπόντια εδάφη, εξαιρουμένης της Ανταρκτικής, του Γιβραλτάρ, του Ακρωτηρίου και της Δεκέλειας στην Κύπρο.¹¹⁸ Ως εκ τούτου, και η Ελλάδα δικαιούται να επικαλείται την ΑΟΖ του Καστελλορίζου δεδομένης, μάλιστα, της μεγαλύτερης εγγύτητάς του με το νησί της Ρόδου συγκριτικά με τα χιλιάδες χιλιόμετρα που χωρίζουν τις υπερπόντιες κτήσεις της Γαλλίας και του Ηνωμένου Βασιλείου από τα μητροπολιτικά τους κράτη. Εκτός, λοιπόν, από τις ακτές του Καστελλορίζου στην ευρύτερη θαλάσσια περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου

¹¹⁵ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, 2020, Αθήνα: Πατάκη, 4^η έκδοση, σελ. 728

¹¹⁶ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, 2020, Αθήνα: Πατάκη, 4^η έκδοση, σελ. 728

¹¹⁷ Σταθακόπουλος Δ., *Αν το Καστελλόριζο είναι μακριά, τότε τι είναι οι υπερπόντιες κτήσεις Βρετανίας και Γαλλίας*;; SLpress, Ημ/νία δημοσίευσης: 02/07/2020, Ανάκτηση από: <https://slpress.gr/diethni/an-to-kastellorizo-einai-makria-tote-ti-einai-oi-yperponties-ktiseis-vretanias-kai-gallias/> (13/01/2021)

¹¹⁸ Σταθακόπουλος Δ., *Αν το Καστελλόριζο είναι μακριά, τότε τι είναι οι υπερπόντιες κτήσεις Βρετανίας και Γαλλίας*;; SLpress, Ημ/νία δημοσίευσης: 02/07/2020, Ανάκτηση από: <https://slpress.gr/diethni/an-to-kastellorizo-einai-makria-tote-ti-einai-oi-yperponties-ktiseis-vretanias-kai-gallias/> (13/01/2021)

υπάρχει το νησί της Ρόδου, της Καρπάθου και της Κρήτης. Επομένως, η προβολή των ακτών όλων των προαναφερθέντων νησιών καθορίζουν τις θαλάσσιες ζώνες της εν λόγω περιοχής.

Ιδιαίτερη αναφορά θα πρέπει να γίνει στη νήσο Στρογγύλη η οποία, παρά το μικρό μέγεθός της, κατέχει υψίστης σημασίας στρατηγική θέση. Ειδικότερα, το εν λόγω νησάκι, στο οποίο είναι εγκατεστημένη στρατιωτική φρουρά και υπάρχει φάρος που βρίσκεται σε λειτουργία εδώ και δεκαετίες, συνιστά το όριο μεταξύ Ελλάδας και Κύπρου χάρη στο οποίο οι δύο αυτές χώρες δύνανται να οριοθετήσουν υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ. Σε περίπτωση που δεν υπήρχε η νήσος Στρογγύλη θα παρεμβάλλετο μεταξύ Ελλάδας και Κύπρου τμήμα της τουρκικής υφαλοκρηπίδας.

Η Τουρκία γνωρίζοντας τη σπουδαία στρατηγική σημασία του νησιωτικού συμπλέγματος της Μεγίστης άρχισε από το 2001 να καλλιεργεί ένα κλίμα αμφισβητήσεων σχετικά με το Καστελλορίζο. Πιο συγκεκριμένα, λίγο μετά την απόφαση του Ελσίνκι, τον Μάιο του 2001, μία τουρκική ανακοίνωση περί διεξαγωγής σεισμικών ερευνών τον Ιούνιο του 2001 από το ωκεανογραφικό πλοίο «Πίρι Ρέις» σε περιοχές ανατολικά της Ρόδου έως την Κύπρο προκάλεσε την έκπληξη της Ελλάδας και διατάραξε το μέχρι τότε πολύ καλό κλίμα των ελληνοτουρκικών σχέσεων που είχε διαμορφωθεί μετά το Ελσίνκι. Οι έρευνες που θα λάμβαναν χώρα πρώτη φορά στη συγκεκριμένη περιοχή επεδίωκαν αφενός να αποκόψουν τμήματα της ελληνικής υφαλοκρηπίδας νοτιανατολικά της Ρόδου, της Καρπάθου και της Κάσου, και αφετέρου, να αμφισβητήσουν πλήρως το δικαίωμα του Καστελλορίζου σε υφαλοκρηπίδα, και εν γένει να προσδιορίσουν τις τουρκικές διεκδικήσεις επί της υφαλοκρηπίδας στην εν λόγω περιοχή. Συγχρόνως, είχε προγραμματιστεί από την τουρκική πλευρά και η διεξαγωγή αεροναυτικών ασκήσεων. Το θέμα, εν τέλει, διευθετήθηκε μετά από απευθείας επικοινωνία των δύο Υπουργών Εξωτερικών και η διεξαγωγή ερευνών ματαιώθηκε μετά από την αποχώρηση του «Πίρι Ρέις».

Η έξοδος τουρκικού ερευνητικού πλοίου σε περιοχές επικαλυπτόμενων διεκδικήσεων της Ανατολικής Μεσογείου επαναλήφθηκε μετά τις οριοθετήσεις της Κυπριακής Δημοκρατίας με την Αίγυπτο (2003) και τον Λίβανο (2007). Κατόπιν διπλωματικών διαμαρτυριών, η Τουρκία προχώρησε σε μία ακόμη έμπρακτη αμφισβήτηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων επί της ελληνικής υφαλοκρηπίδας και της κυπριακής ΑΟΖ. Τον Σεπτέμβριο του 2007 εστάλη για έτι μία φορά το τουρκικό ωκεανογραφικό «Πίρι Ρέις» στην επίμαχη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου χωρίς,

ωστόσο, να προχωρήσει σε έρευνες, αφού η άμεση επικοινωνία μεταξύ του Έλληνα και του Τούρκου πρωθυπουργού ακύρωσε τα τουρκικά σχέδια.

Τον Ιούλιο του 2008 η Τουρκία κινήθηκε ακόμη πιο προκλητικά με την εκχώρηση στην τουρκική κρατική εταιρεία πετρελαίου ΤΡΑΟ (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı) περιοχών της Ανατολικής Μεσογείου για έρευνα και εκμετάλλευση. Οι περιοχές αυτές βρίσκονταν εντός ελληνικής υφαλοκρηπίδας και συγκεκριμένα νοτιοανατολικά της Ρόδου και νοτίως του Καστελλορίζου. Το νορβηγικό ερευνητικό σκάφος υπό το όνομα «Μαλένε Όστερβολντ» (Malene Ostervold), το οποίο συνοδευόταν από τουρκική φρεγάτα, ξεκίνησε τον Νοέμβριο του 2008 τη διενέργεια ερευνών για λογαριασμό της ΤΡΑΟ ελάχιστες ώρες μετά την ανακοίνωσή τους σε απόσταση 80 μιλίων νοτίως του Καστελλορίζου. Παρά τις προειδοποιήσεις μίας ελληνικής φρεγάτας που βρισκόταν εκείνη τη στιγμή στην επίμαχη περιοχή περί παράνομων ενεργειών, η τουρκική φρεγάτα ισχυρίστηκε ότι έρευνες διεξάγονταν εντός τουρκικής υφαλοκρηπίδας, γεγονός που οδήγησε την ελληνική πλευρά να προχωρήσει σε διαβήματα στην Άγκυρα και το Όσλο. Σημαντικό, όμως, αποτέλεσμα αυτής της έντασης υπήρξε η πρώτη γνωστοποίηση από το ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών των γεωγραφικών συντεταγμένων που προσδιόριζαν την ελληνική υφαλοκρηπίδα. Κατόπιν τούτου, το προαναφερθέν ερευνητικό σκάφος συνέχισε τις έρευνές του εντός της τουρκικής υφαλοκρηπίδας, μακριά από τις γεωγραφικές συντεταγμένες που εδόθησαν από την ελληνική πλευρά. Την ίδια περίοδο, ωστόσο, τουρκικά πολεμικά πλοία παρενοχλούσαν συνεχώς ερευνητικά σκάφη υπό την σημαία τρίτων χωρών που διενεργούσαν έρευνες για λογαριασμό της Κυπριακής Δημοκρατίας εντός της οριοθετημένης με την Αίγυπτο κυπριακής ΑΟΖ. Στόχος τους ήταν άσκηση πιέσεων προς τις εμπλεκόμενες εταιρείες με σκοπό την απόσυρσή τους από την περιοχή.

Ένα ακόμη ανάλογο περιστατικό συνέβη τον Μάρτιο του 2011 σε περιοχή ανάμεσα στο Καστελλόριζο και την Κύπρο. Συγκεκριμένα, τουρκική φρεγάτα διέκοψε τις ερευνητικές δραστηριότητες για λογαριασμό γαλλικής εταιρείας του ιταλικού ωκεανογραφικού σκάφους «Εξπλόρα» στην εν λόγω περιοχή ισχυριζόμενη ότι βρισκόταν εντός τουρκικής ΑΟΖ.

Έκτοτε δεν έλειψαν παρόμοια περιστατικά τόσο στο Αιγαίο (Μάρτιος 2012) όσο και νοτίως του Καστελλορίζου (Μάρτιος 2017) τα οποία αντιμετωπίστηκαν άμεσα από το ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών με την παράλληλη παρουσία ελληνικών πολεμικών πλοίων πλησίον του ερευνητικού σκάφους που επρόκειτο να διενεργήσει

έρευνες εκ μέρους της Τουρκίας. Η Τουρκία, παρ' όλα αυτά, εξακολουθεί μέχρι σήμερα να αυξάνει διαρκώς την ένταση στη σχέση της με την Ελλάδα και την Κύπρο εκτοξεύοντας λεκτικά πυρά και αποστέλλοντας επανειλημμένως το «Πίρι Ρέις» και άλλα ωκεανογραφικά πλοία σε περιοχές κυπριακής ΑΟΖ και ελληνικής υφαλοκρηπίδας παραβιάζοντας απροκάλυπτα τα κυριαρχικά δικαιώματα της Κύπρου και της Ελλάδας.

Η πρώτη ερευνητική επιχείρηση του «Ορούτς Ρέις» (Oruç Reis) που άρχισε το καλοκαίρι του 2020 έλαβε μεγάλες διαστάσεις απασχολώντας έντονα τη διεθνή κοινότητα, αφού έφερε τα δύο κράτη-μέλη του NATO πολύ κοντά σε πολεμική σύρραξη. Αναλυτικότερα, από τον Ιούλιο του 2020 έως λίγο πριν τη Σύνοδο Κορυφής του Δεκεμβρίου του ίδιου έτους, η Τουρκία προέβη στην έκδοση παράνομης NAVTEX δεσμεύοντας περιοχές πολύ κοντά στο Καστελλόριζο έως και τα 6,5 ν.μ. από τις ακτές του, εντός δηλαδή ελληνικής υφαλοκρηπίδας και δυνητικής ελληνικής αιγιαλίτιδας ζώνης, στις οποίες επρόκειτο να διενεργήσει έρευνες το τουρκικό ερευνητικό πλοίο «Ορούτς Ρέις», το οποίο παλαιότερα είχε πραγματοποιήσει έρευνες στη θάλασσα του Μαρμαρά και τη Μαύρη Θάλασσα. Το «Ορούτς Ρέις», έχοντας σβήσει τους πομπούς σηματοδότησης και συνοδευόμενο από τουρκικές φρεγάτες, έφτασε στη δεσμευμένη περιοχή και προχώρησε σε πόντιση καλωδίων. Η ένταση κλιμακώθηκε με την άμεση αποστολή ελληνικών πολεμικών πλοίων και υποβρυχίων που παρακολουθούσαν τις κινήσεις του τουρκικού ερευνητικού. Στη συνέχεια, η ολοένα αυξανόμενη συγκέντρωση ξένων στρατιωτικών δυνάμεων γύρω από την επίμαχη περιοχή σε συνδυασμό με την αδυναμία εντόπισης των αόρατων ελληνικών υποβρυχίων από τουρκικά αναγνωριστικά αεροπλάνα και μη επανδρωμένα αεροσκάφη, τις συνεχόμενες αναχαιτίσεις τουρκικών αεροσκαφών από ελληνικά μαχητικά και τις κοινές ασκήσεις ελληνικών πολεμικών πλοίων με αντίστοιχα γαλλικά και αιγυπτιακά προκάλεσαν τον έντονο εκνευρισμό της Άγκυρας. Τούρκοι αξιωματούχοι προέβησαν σε εξαιρετικά προσβλητικές δηλώσεις προς πάσα κατεύθυνση χωρίς ίχνος σεβασμού, ενώ ο τουρκικός τύπος επιδείνωσε την ήδη τεταμένη κατάσταση δημοσιεύοντας εμπρηστικά πρωτοσέλιδα.

Επιπροσθέτως, σε πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο η Ελλάδα κατάφερε να εισπράξει την αλληλεγγύη και τη συμπαράσταση πολλών κρατών εντός και εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως μεταξύ άλλων της Γαλλίας, της Αυστρίας, του Ισραήλ και της Αιγύπτου. Η Γερμανία, ωστόσο, έχουσα την περίοδο εκείνη την Προεδρία του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης θέλησε να τηρήσει ίσες αποστάσεις

υποστηρίζοντας, όμως, εμμέσως πλην σαφώς την Τουρκία με την οποία έχει διαχρονικά στενή οικονομική συνεργασία αλλά και φοβούμενη την εργαλειοποίηση των μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών για ακόμη μία φορά από την Τουρκία ως αντεκδίκηση. Ακόμη, αρνούμενη σθεναρά την επιβολή οικονομικών κυρώσεων επέμεινε μετ' επιτάσεως στην εξεύρεση λύσεως διά της διπλωματικής οδού μεσολαβώντας η ίδια (ανεπιτυχώς όμως) για τη επανέναρξη διερευνητικών επαφών μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας. Την ίδια στάση κράτησαν και άλλα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα οποία διατηρούν στενές οικονομικές και αμυντικές σχέσεις με την Τουρκία, όπως για παράδειγμα η Ισπανία, η Ιταλία, η Μάλτα και η Πορτογαλία. Επίσης, η Άγκυρα φοβούμενη το ενδεχόμενο επιβολής οικονομικών κυρώσεων που θα εξουθένωναν την ήδη πληττόμενη οικονομία της απέσυρε το «Ορούτς Ρέιζ» για ένα μικρό μόνο χρονικό διάστημα πριν από τη Σύνοδο Κορυφής του Οκτωβρίου του 2020 αλλά και πριν τη Σύνοδο Κορυφής του Δεκεμβρίου. Η καταδίκη των τουρκικών ενεργειών από την Ευρωπαϊκή Ένωση περιορίστηκε μόνο σε φραστικό επίπεδο στα Συμπεράσματα των Συνόδων Κορυφής των Ευρωπαίων ηγετών, ενώ παράλληλα επιβεβαιώθηκε ότι αποτελεί στρατηγικό συμφέρον για την Ευρωπαϊκή Ένωση η ανάπτυξη μιας συνεργατικής και αμοιβαία επωφελούς σχέσης με την Τουρκία. Συν τοις άλλοις, επισημάνθηκε και η σημασία των ανοικτών δίαυλων επικοινωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Τουρκίας. Η τοποθέτηση αυτή της Ένωσης έδωσε στην Τουρκία το περιθώριο επανάληψης της ίδιας παραβατικής συμπεριφοράς με την έκδοση αλληπάλληλων NAVTEX και τις προειδοποιήσεις για αποστολή γεωτρύπανων στις περιοχές που έχουν ερευνηθεί.

Τούτων λεχθέντων, η διαπραγμάτευση για την οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας θα πρέπει να πραγματοποιηθεί συνολικά, δηλαδή ενιαία από το δέλτα του Έβρου έως και τη Στρογγύλη. Σε αντίθετη περίπτωση, η απομόνωση του νησιωτικού συμπλέγματος της Μεγίστης και η αναμέτρησή του με την τεράστια τουρκική ακτογραμμή θα επιφέρει δυσκολίες κατά τη διαπραγματευτική διαδικασία και ενδεχομένως να ζημιώσει τα ελληνικά συμφέροντα.

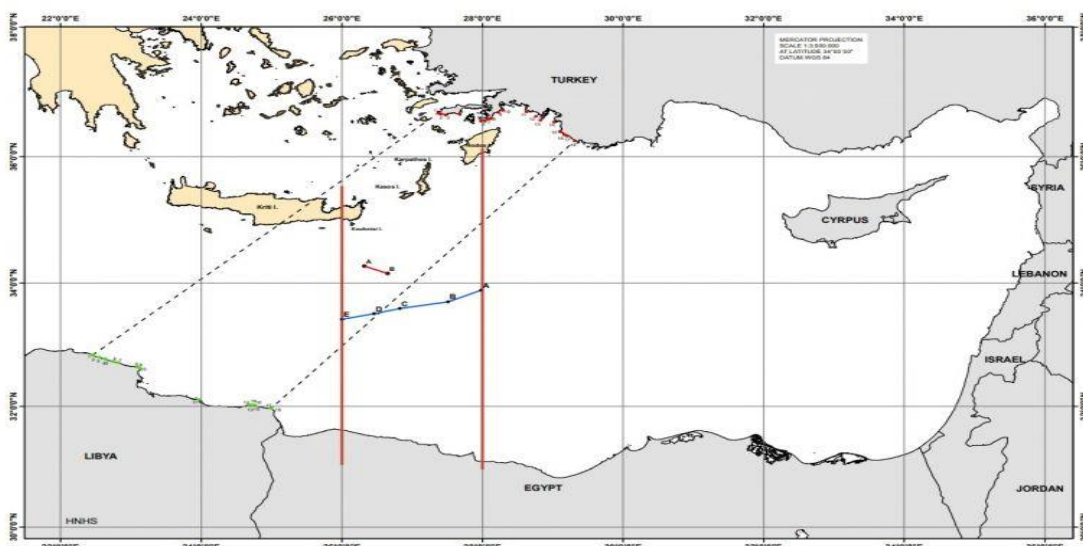
Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗΣ ΥΦΑΛΟΚΡΗΠΙΔΑΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΖΩΝΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΑΙΓΥΠΤΟΥ

Μεγάλη έκπληξη για την τουρκική πλευρά υπήρξε η υπογραφή της συμφωνίας οριοθέτησης υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ μεταξύ της Ελλάδας και της Αραβικής

Δημοκρατίας της Αιγύπτου στις 6/8/2020 στο Κάιρο. Η συμφωνία, μάλιστα, επικυρώθηκε ταχύτατα τόσο από την ελληνική Βουλή (27/8/2020) όσο και από το αιγυπτιακό κοινοβούλιο (18/8/2020) ενώ η πρωτοκόλλησή της στη Γραμματεία του ΟΗΕ πραγματοποιήθηκε σε χρόνο μηδέν (24/12/2020) σε αντίθεση με την εννιάμηνη καθυστέρηση που έλαβε η πρωτοκόλληση του τουρκολυβικού συμφώνου κατόπιν εντόνων διπλωματικών προσπαθειών της Ελλάδας.

Οι διαπραγματεύσεις μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου για την οριοθέτηση θαλασσιών ζωνών είχε αρχίσει ήδη από το 2005 με τα δύο κράτη να έχουν φτάσει δύο φορές πολύ κοντά στη σύναψη συμφωνίας μερικής οριοθέτησης, χωρίς, ωστόσο, να φτάσουν στην υπογραφή της. Αναλυτικότερα, η επιτευχθείσα συμφωνία αποτελεί συμφωνία μερικής οριοθέτησης που εκτείνεται έως τον 28^ο μεσημβρινό, και συνήφθη, όπως ορίζεται στο κείμενό της, με βάση τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982 και με σεβασμό στις αρχές και τους σκοπούς του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Αν και τμηματική η οριοθέτηση, είναι ισορροπημένη, αφού ελήφθη υπ' όψιν η αναλογία των εκατέρωθεν ακτών (και όχι της Κρήτης), επιβεβαιώνοντας έτσι την πάγια ελληνική θέση περί δικαιώματος των νησιών σε υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ, ενώ παράλληλα συμφωνήθηκε ότι τα συμβαλλόμενα μέρη δεν παραιτούνται από μελλοντική οριοθέτηση στα ανατολικά των προσδιορισμένων ορίων. Από την άλλη, η εξαίρεση μέρους της Ρόδου και του νησιωτικού συμπλέγματος της Μεγίστης προκάλεσε κύμα αντιδράσεων. Ωστόσο, θα πρέπει να επισημανθεί η σχετική πρόβλεψη στο άρθρο 1 παρ. ε της συμφωνίας, βάσει της οποίας η οριοθέτηση πέραν των ορίων της συμφωνηθείσας, δηλαδή ανατολικά του 28^{ου} μεσημβρινού ή νοτιοδυτικά της Κρήτης, θα πραγματοποιηθεί κατόπιν διαβούλευσης των δύο συμβαλλόμενων μερών. Οι δύο θύλακες που έχουν, επίσης, εξαιρεθεί αφορούν σε διευθετήσεις των δύο χωρών ή εκάστης με τρίτες χώρες, δηλαδή τη Λιβύη, την Κύπρο και την Τουρκία, που θα λάβουν χώρα στο μέλλον κατόπιν διαπραγματεύσεων ή δικαστικής επίλυσης στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Σημειωτέον, στη συμφωνία ορίζεται ρητώς ότι στην περίπτωση που οιοδήποτε από τα συμβαλλόμενα μέρη εκκινήσει διαπραγματεύσεις με σκοπό την οριοθέτηση ΑΟΖ με τρίτο κράτος του οποίου οι θαλάσσιες ζώνες έχουν κοινά όρια και με τα δύο μέρη, το μέρος αυτό οφείλει να διαβουλευθεί και να ενημερώσει το άλλο μέρος της συμφωνίας. Επιπλέον, συμφωνείται ότι σε περίπτωση εντοπισμού φυσικών πόρων που εκτείνονται στις δύο ΑΟΖ των μερών, οι δύο χώρες θα συνεργαστούν για την εξεύρεση μιας συμφωνίας κοινής εκμετάλλευσής τους.

Η διπλωματική αυτή κίνηση της Ελλάδας είναι εξαιρετικά σημαντική, διότι μέσω αυτής επιτυγχάνεται ο διεμβολισμός του τουρκολιβυκού συμφώνου και αποκαθίσταται η τάξη στην περιοχή με την ανάκτηση των δικαιωμάτων που παράγουν οι ακτές των νήσων της Ανατολικής Μεσογείου. Αξιοσημείωτο είναι, ακόμη, το γεγονός ότι, σε αντιδιαστολή με το τουρκολιβυκό μνημόνιο, η ελληνοαιγυπτιακή συμφωνία δεν θίγει κυριαρχικά δικαιώματα τρίτων κρατών, αφού οι δύο χώρες έχουν προδήλως αντικείμενες ακτές. Η οργισμένη τουρκική αντίδραση ήταν εύλογη και αναμενόμενη δεδομένου του πάσχοντος από νομική ισχύ τουρκολιβυκού μνημονίου, το οποίο ανετράπη από μία καθόλα νόμιμη συμφωνία. Και τούτο, τοποθετεί την Ελλάδα σε μια αναμφίβολα νομικά ισχυρότερη θέση απέναντι στις όποιες παράλογες αξιώσεις της Τουρκίας στην επίμαχη περιοχή.

Ο χάρτης οριοθέτησης υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου¹¹⁹

Η ΕΠΟΜΕΝΗ ΜΕΡΑ

Δεδομένου των ραγδαίων εξελίξεων τόσο στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου όσο και στο παγκόσμιο σκηνικό γενικότερα η πρόβλεψη για την επόμενη μέρα καθίσταται ιδιαίτερα δύσκολη. Ωστόσο, αδιαμφισβήτητο μπορεί να θεωρηθεί το γεγονός ότι με την ανάμειξη σε πολλά διαφορετικά μέτωπα, τη στρατηγική των πολλαπλών κατευθύνσεων και τους συνεχείς τακτικισμούς της η Τουρκία δεν θα παραμείνει αλώβητη. Η αμφιταλάντευση μεταξύ Ανατολής και Δύσης είναι

¹¹⁹ Ανάκτηση από: <https://www.tanea.gr/2020/08/07/politics/ayta-einai-ta-kleidia-tis-symfonias-elladas-kai-aigyptou-gia-aoz/> (12/01/2021)

τουλάχιστον ριψοκίνδυνη για την τουρκική πλευρά, η οποία αργά ή γρήγορα θα κληθεί να διαλέξει στρατόπεδο και να ορίσει τους συμμάχους της. Όμως, όπως έχουν διαμορφωθεί τα δεδομένα, οποιαδήποτε επιλογή της Τουρκίας θα έχει το κόστος της.

Τη δύσκολη αυτή θέση της Τουρκίας θα πρέπει να αξιοποιήσει έξυπνα η Ελλάδα. Αναλυτικότερα, οι παρούσες συνθήκες ευνοούν σε πολύ μεγάλο βαθμό την αναβάθμιση της γεωπολιτικής και στρατηγικής θέσης της Ελλάδας ως σημαντικού εταίρου του NATO καλύπτοντας το κενό που αφήνει η Τουρκία, αφού η τελευταία έχει φανεί ως αναξιόπιστος σύμμαχος. Σε διπλωματικό επίπεδο, η γνωστοποίηση των πάγιων ελληνικών θέσεων διεθνώς σε συνδυασμό με την ταυτόχρονη αντίκρουση των τουρκικών επιχειρημάτων, τα οποία σε κάθε περίπτωση είναι ανίσχυρα, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την κατανόηση των θέσεων της Ελλάδος από τη διεθνή κοινότητα και τη σύναψη συμμαχιών με άλλα σημαντικά κράτη. Η ελληνική εξωστρεφής εξωτερική πολιτική των τελευταίων χρόνων έχει ήδη αποδώσει καρπούς, αφού μέσα σε ένα σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα η Ελλάδα έχει αποκτήσει σημαντικούς συμμάχους, όπως το Ισραήλ, η Αίγυπτος, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, η Σαουδική Αραβία, και έχει ενισχύσει πολύ τις σχέσεις της με τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και τη Γαλλία ενώ παράλληλα δραστηριοποιείται έντονα για την αποκατάσταση των σχέσεών της με τη Λιβύη έχοντας ως απώτερο στόχο την ακύρωση του Τουρκολιβυκού Μνημονίου. Σημειωτέον, καίριας σημασίας αποτελεί και η ενίσχυση των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων που πραγματοποιείται το τελευταίο διάστημα μέσα από την ταχεία ανάπτυξη σύγχρονων εξοπλιστικών προγραμμάτων μετά από μία δεκαετία πλήρους εξοπλιστικής αδράνειας λόγω της οικονομικής κρίσης.

Καταληκτικά, η σημερινή γεωπολιτική σκακιέρα έχει διαμορφωθεί κατά έναν εξαιρετικά ευνοϊκό τρόπο για την ελληνική πλευρά. Είναι, επομένως, ευκαιρία για την Ελλάδα να αναδείξει τις ικανότητές της και την αξιοπιστία της ως συμμάχου αλλά και να καταδείξει αξιοπιστία απειλής προς την γείτονα, η οποία φαίνεται μάλλον να χάνει σταδιακά τα πατήματά της.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συμπερασματικά, η αναθεωρητική πολιτική που έχει υιοθετήσει η Τουρκία τα τελευταία χρόνια με το καθεστώς Ερντογάν στοχεύει στον επανακαθορισμό της θέσης της στο περιφερειακό αλλά και το παγκόσμιο σκηνικό. Ο νεοθωμανισμός που ξεδιπλώνεται σε όλες τις πτυχές της πολιτικής της Τουρκίας, τόσο στην εσωτερική όσο και την εξωτερική, έχουν διαμορφώσει ένα σκληρό και ηγεμονικό προφίλ. Ο μεγαλοϊδεατισμός του Τούρκου Προέδρου έχει τοποθετήσει το τουρκικό κράτος σε ένα μονοπάτι που οδηγεί στην επιστροφή στις ρίζες, τις παραδόσεις και το συντηρητικό Ισλάμ και κατ' επέκταση στην απομάκρυνσή από τη Δύση και στη σύνταξη με τον ισλαμικό κόσμο έχοντας μάλιστα ηγετική θέση μέσα σε αυτόν. Ο σκοπός του αυτός, άλλωστε, καθίσταται ολοφάνερος μέσα από το πρόγραμμα που έχει θέσει με χρονικά ορόσημα το 2023, το 2053 και το 2071, το οποίο στοχεύει σε μία «Νέα Τουρκία» ενεργειακά ανεξάρτητη, οικονομικά εύρωστη και στρατιωτικά πανίσχυρη που θα έχει τον πρώτο λόγο στις περιφερειακές και τις διεθνείς εξελίξεις, απειλώντας τα γειτονικά της κράτη με κάθε τρόπο. Περαιτέρω, η κυβέρνηση Ερντογάν θέλοντας να διατηρήσει στο εσωτερικό της Τουρκίας αλλά και στο εξωτερικό της την εικόνα μίας διαπεριφερειακής υπερδύναμης, η οποία θα τιμωρήσει σκληρά οποιονδήποτε σταθεί εμπόδιο στις φιλοδοξίες της και τα συμφέροντά της, προσπαθεί να ισορροπήσει μεταξύ Δύσης και Ρωσίας υπενθυμίζοντας σε αυτούς τους δρώντες τη γεωπολιτική, στρατιωτική και οικονομική αξία της Τουρκίας αλλά δοκιμάζοντας και τις αντοχές τους. Στο μεταξύ, όσο δυσχεραίνεται η οικονομική κατάσταση της Τουρκίας τόσο μεγαλύτερη προκλητικότητα εκφράζει στο εξωτερικό της προκαλώντας έτσι τη δυσφορία των γειτόνων της. Με μια άνευ ορίων εμπρηστική ρητορική ανώτατων Τούρκων αξιωματούχων, την καταστρατήγηση του Διεθνούς Δικαίου και την αυθαίρετη ανάγνωσή του, την απειλή χρήσης βίας εναντίον άλλων κρατών, την ένοπλη εμπλοκή της σε πολλαπλά μέτωπα (Συρία, Λιβύη, Ιράκ, Ναγκόρνο Καραμπάχ) καθώς και την οπλοποίηση των προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών με στόχο την οικονομική αφαίμαξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την ικανοποίηση των παράλογων αιτημάτων της, η Τουρκία λειτουργεί αποσταθεροποιητικά αυξάνοντας τις εντάσεις με απώτερο σκοπό να εξωθήσει τους Δυτικούς σε διαπραγματεύσεις με τους δικούς της όρους.

Στους «Δυτικούς», βέβαια, συγκαταλέγεται τόσο η Ελλάδα όσο και η Κύπρος, για τις οποίες η έλλειψη ζωτικού χώρου της Τουρκίας συνιστά σοβαρό κίνδυνο. Η παραβίαση των κυριαρχικών δικαιωμάτων και των δύο κρατών από την Τουρκία σε

συνδυασμό με την έντονη επιμονή της για αναθεώρηση της Συνθήκης της Λωζάννης και αποστρατικοποίηση των ελληνικών νησιών αλλά και η αμφισβήτηση ελληνικής κυριαρχίας, αποδεικνύει ότι το καθεστώς Ερντογάν όχι μόνο δεν θα δεχθεί τετελεσμένα σε βάρος του τουρκικού κράτους αλλά ότι είναι ικανό να διορθώσει ιστορικά λάθη, στα οποία οδηγήθηκε ο Μουσταφά Κεμάλ Αττατούρκ. Συγχρόνως, η τουρκική πλευρά γνωρίζοντας ότι η Ελλάδα δεν επιθυμεί σε καμία περίπτωση μία κρίση διαρκείας, ασκεί συστηματικά ασφυκτική πίεση προκειμένου να την εξαναγκάσει να συμβιβαστεί και να αποδεχθεί αμαχητί τις τουρκικές θέσεις. Επιδίωξή της, επομένως, είναι η σταδιακή παραίτηση της Ελλάδας και της Κύπρου από τα νόμιμα δικαιώματά τους στην Ανατολική Μεσόγειο και η ένταξή τους (όπως και άλλων γειτονικών κρατών) στη νέα πραγματικότητα που σκοπεύει να διαμορφώσει στην ευρύτερη περιοχή η «Μεγάλη Τουρκία».

Εν κατακλείδι, οι προκλητικές ενέργειες μίας αφερέγγυας, εθνικιστικής και αλαζονικής Τουρκίας που βρίθει από ανασφάλειες στο εσωτερικό της την καθιστούν περισσότερο έναν επικίνδυνο δρώντα και αναξιόπιστο σύμμαχο, του οποίου οι απαιτήσεις θα αυξάνονται διαρκώς και θα λειτουργεί εκβιαστικά προκειμένου να τις ικανοποιήσει, παρά μία ηγέτιδα υπερδύναμη. Για τους λόγους αυτούς, η Ελλάδα θα πρέπει να καταστήσει σαφείς στη διεθνή κοινότητα τις μαξιμαλιστικές επιδιώξεις της γείτονος και τη διγλωσσία που αυτή παρουσιάζει ανάλογα με τα συμφέροντά της, χαρακτηριστικά που θέτουν σε κίνδυνο την ασφάλεια και την σταθερότητα στην ευαίσθητη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Τέλος, αδήριτη ανάγκη αποτελεί η διπλωματική αλλά και η στρατιωτική θωράκιση της Ελλάδας προκειμένου να εγκαταλείψει την κατευναστική πολιτική που έχει υιοθετήσει τις τελευταίες δεκαετίες έναντι της Τουρκίας και να υπερασπιστεί με αποφασιστικότητα και δυναμισμό τα νόμιμα δικαιώματα και τις διεκδικήσεις της αναχαιτίζοντας τον τουρκικό επεκτατισμό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΝΤΥΠΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Mearsheimer John, *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Μτφρ. Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, 2007, Αθήνα: Ποιότητα, 1^η έκδοση
- Άρδην, *Η Γεωπολιτική της Τουρκίας: Νεοθωμανισμός και Ευρασιανισμός*, Αύγουστος - Οκτώβριος 2020, τεύχος 119
- Γιαννακόπουλος Χαράλαμπος, *Η «Νέα Τουρκία» του Ρετσέπ Ταγίπ Ερντογάν*, 2014, Αθήνα: Ακαδημία Δημιουργικής Φωτογραφίας
- Ελληνικό Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών (Συλλογικό έργο), *Ανατολική Μεσόγειος: Παρόν και Μέλλον*, 2017, Αθήνα: Δημ. Ν. Παπαδήμα
- Ηρακλείδης Αλέξης, *Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειος: 50+1 όψεις των ελληνοτουρκικών διενέξεων*, 2020, Αθήνα: Θεμέλιο
- Ιωάννου Κρατερός και Στρατή Αναστασία, *Δίκαιο της Θάλασσας*, 2013, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 4^η έκδοση
- Καραμπελιάς Γιώργος (Επιμ.), *Η Τουρκία του Ερντογάν: Νεοθωμανισμός, ισλαμικός ολοκληρωτισμός και Ελλάδα*, 2018, Αθήνα: Εναλλακτικές Εκδόσεις / Σειρά: Αντιπαραθέσεις 34
- Ντάλης Σωτήρης (Εισαγ. - Επιμ.), *Mare Nostrum: Μετατοπίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου: Γεωπολιτικές και Γεωοικονομικές Προκλήσεις*, 2020, Αθήνα: Παπαζήση
- Παρίσης Ιωάννης, *Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα*, 2011, Αθήνα: Ινφογνώμων, 1^η έκδοση
- Πλατιάς Αθανάσιος, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, 2018, Αθήνα: Εστία, 7^η έκδοση
- Στρατή Αναστασία, *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*, 2012, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Συρίγος Άγγελος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, 2020, Αθήνα: Πατάκη, 4^η έκδοση
- Φίλης Κωνσταντίνος, *Η Ελλάδα στη Γειτονιά της*, 2020, Αθήνα: Παπαδόπουλος, 1^η έκδοση
- Φίλης Κωνσταντίνος, *Τουρκία, Ισλάμ, Ερντογάν*, 2019, Αθήνα: Παπαδόπουλος, 3^η έκδοση

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Adar Sinem & Toygür Ilke, *Turkey, the EU and the Eastern Mediterranean Crisis - Militarization of Foreign Policy and Power Rivalry*, German Institute for International and Security Affairs (SWP), Ημ/νία δημοσίευσης: Δεκέμβριος 2020, <https://www.swp-berlin.org/en/publication/turkey-the-eu-and-the-eastern-mediterranean-crisis/> (ανάκτηση 20/02/2021)
- Bhat Aatreya, *Conflict in the Mediterranean: What explains Turkey's aggressive stance?*, moderndiplomacy, Ημ/νία δημοσίευσης: 05/09/2020, <https://moderndiplomacy.eu/2020/09/05/conflict-in-the-mediterranean-what-explains-turkeys-aggressive-stance/> (ανάκτηση 20/02/2021)
- Champion Marc, *Turkey's Muscle Flexing in the Mediterranean Isn't Just About Gas - President Recep Tayyip Erdogan is building a navy capable of asserting his nation's interests as a regional power*, Bloomberg, Ημ/νία δημοσίευσης: 07/09/2020, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-09-07/turkey-s-muscle-flexing-in-the-med-isn-t-just-about-gas> (ανάκτηση 20/02/2021)
- Danforth Nicholas, *A Mediterranean Duel: Erdogan, Sisi and the Fate of Egyptian-Turkish Relations*, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκών & Εξωτερικών Υποθέσεων (ΕΛΙΑΜΕΠ), Ημ/νία δημοσίευσης: 29/01/2021, <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2021/01/Policy-paper-53-Danforth.pdf> (ανάκτηση 20/02/2021)
- Diakopoulos Alexandros, *Turkey's disproportionate ambitions*, ekathimerini.com, Ημ/νία δημοσίευσης: 09/12/2020, <https://www.ekathimerini.com/opinion/260041/turkey-s-disproportionate-ambitions/> (20/02/2021)
- Dimou Antonia, *Turkey's Groundless Claims for Greek Islands in the Aegean*, moderndiplomacy, Ημ/νία δημοσίευσης: 15/12/2020, <https://moderndiplomacy.eu/2020/12/15/turkeys-groundless-claims-for-greek-islands-in-the-aegean/> (ανάκτηση 20/02/2021)
- Ellinas Charles, *Διευθετώντας τις διαφορές επί των ΑΟΖ της Ανατολική Μεσογείου*, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκών Εξωτερικών Υποθέσεων (ΕΛΙΑΜΕΠ), Ημ/νία δημοσίευσης: 08/10/2020, <https://www.eliamep.gr/wp->

- [content/uploads/2020/10/Policy-brief-134-EL-translation.pdf](https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2020/10/Policy-brief-134-EL-translation.pdf) (ανάκτηση 20/02/2021)
- Erdemir Aykan & Kowalski Philip, *'Blue Homeland' and The Irredentist Future of Turkish Foreign Policy*, War on The Rocks, Ημ/νία δημοσίευσης: 30/09/2020, <https://warontherocks.com/2020/09/blue-homeland-and-the-irredentist-future-of-turkish-foreign-policy/> (ανάκτηση 10/02/2021)
 - Frantzman Seth J., *Τι σηματοδοτεί η συμφωνία Ισραήλ - Εμιράτων για Τουρκία-Ιράν, Ελλάδα και Κύπρο*, capital.gr, Ημ/νία δημοσίευσης: 03/09/2020, <https://www.capital.gr/bloomberg-view/3477902/ti-simatodotei-i-sumfonia-israil-emiraton-gia-tourkia-iran-ellada-kai-kupro> (20/02/2021)
 - Gagliano Giuseppe, *The projection of Turkish power in the Eastern Mediterranean*, moderndiplomacy, Ημ/νία δημοσίευσης: 18/01/2021, <https://moderndiplomacy.eu/2021/01/18/the-projection-of-turkish-power-in-the-eastern-mediterranean/> (ανάκτηση 20/02/2021)
 - Gagliano Giuseppe, *The Great Game in the Mediterranean*, moderndiplomacy, Ημ/νία δημοσίευσης: 29/01/2021, <https://moderndiplomacy.eu/2021/01/29/the-great-game-in-the-mediterranean/> (ανάκτηση 20/02/2021)
 - Jalaeddin Namini Mianji, *The Blue Homeland Doctrine of Turkey*, Institute for Political and International Studies (IPIS), Ημ/νία δημοσίευσης: Νοέμβριος 2020, <https://ipis.ir/en/subjectview/619031/The-Blue-Homeland-Doctrine-of-Turkey> (ανάκτηση 20/02/2021)
 - Kluth Andreas, *International Law Can't Solve the Greco-Turkish Island Problem - The Law of the Sea is no match for geography, history and politics. To avoid war, Ankara, Athens and others must talk.*, Bloomberg, Ημ/νία δημοσίευσης: 17/10/2020, <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2020-10-17/international-law-can-t-solve-greece-and-turkey-s-kastellorizo-island-problem> (ανάκτηση 20/02/2021)
 - Tzogopoulos George, *Greece and Israeli-Turkish relations*, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), Ημ/νία δημοσίευσης: 28/05/2020, <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2020/05/Policy-brief-120-.pdf> (ανάκτηση 20/02/2021)

- Yiallourides Constantinos, *Part I: Some Observations on the Agreement between Greece and Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone*, EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, Ημ/νία δημοσίευσης: 25/08/2020, <https://www.ejiltalk.org/18969-2/> (ανάκτηση 20/02/2021)
- Αθανασόπουλος Άγγελος, *Το τρίγωνο Παρίσι-Αθήνα-Αγκυρα: Ένα παιχνίδι επιρροής στην Ανατολική Μεσόγειο*, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), Ημ/νία δημοσίευσης: 30/10/2020, <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2020/10/Policy-Paper-Athanasopoulos-EL.pdf> (ανάκτηση 18/02/2021)
- Αθανασόπουλος Άγγελος, *Τζεμ Γκουρντενίζ: «Η Γαλάζια Πατρίδα είναι η θαλάσσια κοσμοθεωρία της Τουρκίας»*, Το Βήμα, Ημ/νία δημοσίευσης: 09/06/2020, <https://www.tovima.gr/2020/06/09/politics/tzem-gkournteniz-i-galazia-patrida-einai-i-thalassia-kosmotheoria-tis-tourkias/> (ανάκτηση 20/02/2021)
- Αναστασάκης Ιωάννης, *Γιατί η κυβέρνηση Σαράτζ δεν μπορεί να εκπροσωπεί την Λιβύη*, Spress, Ημ/νία δημοσίευσης: 07/03/2020, <https://spress.gr/diethni/giati-i-kyvernisi-saratz-den-mporei-na-ekprosopoi-tin-livyi/> (ανάκτηση 20/02/2021)
- Γεωργιάδης Νίκος, *Real Politik στην Ανατολική Μεσόγειο*, Foreign Affairs – The Hellenic Edition, Ημ/νία δημοσίευσης: 03/11/2018, <http://www.foreignaffairs.gr/articles/72037/nikos-georgiadis/real-politik-stin-anatoliki-mesogeio> (ανάκτηση 18/02/2021)
- Γεωργιάδης Νίκος, *Ευρασιατισμός και Τουρκία*, Foreign Affairs – The Hellenic Edition, Ημ/νία δημοσίευσης: 22/10/2019, <http://www.foreignaffairs.gr/articles/72504/nikos-georgiadis/eyrasiatismos-kai-toyrkia> (ανάκτηση 18/02/2021)
- Λένναξ Καλλιόπη, *Ενεργειακή ασφάλεια: το κλειδί για τη διεθνή ασφάλεια*, Όμιλος Διεθνών & Ευρωπαϊκών Θεμάτων, Ημ/νία δημοσίευσης: 28/09/2020, <https://odeth.eu/%CE%B5%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CF%83%CF%86%CE%AC%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF->

[%CE%BA%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%B4%CE%AF-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7-%CE%B4/](#) (20/02/2021)

- Λιάκουρας Πέτρος, *Τουρκία και Ανατολική Μεσόγειος*, Huffingtonpost, Ημ/νία δημοσίευσης: 15/05/2019, https://www.huffingtonpost.gr/entry/toerkia-kai-anatolike-mesoyeios_gr_5cdaa560e4b0615b08190d08 (ανάκτηση 20/02/2021)
- Λιάκουρας Πέτρος, *Η Τουρκία κυκλώνει τη Μεσόγειο*, Huffingtonpost, Ημ/νία δημοσίευσης: 02/12/2019, https://www.huffingtonpost.gr/entry/e-toerkia-keklonei-te-mesoyeio_gr_5de4a31fe4b0913e6f81257a (ανάκτηση 02/01/2021)
- Λιάκουρας Πέτρος, *Το θεώρημα της «Γαλάζιας Πατρίδας» σε πλήρη εφαρμογή*, Καθημερινή, Ημ/νία δημοσίευσης: 02/12/2019, <https://www.kathimerini.gr/politics/1054208/petros-liakouras-to-theorima-tis-galazias-patridas-se-pliri-efarmogi/> (ανάκτηση 20/02/2021)
- Λιάκουρας Πέτρος, *Αυτό που προέχει για την Ελλάδα είναι η οριοθέτηση με την Αίγυπτο*, iEidiseis.gr, Ημ/νία δημοσίευσης: 05/06/2020 <https://www.ieidiseis.gr/politiki/item/47187-petros-liakouras-sto-ieidiseis-afto-pou-proexei-gia-tin-ellada-einai-i-oriothetisi-me-tin-aigy> (ανάκτηση 20/02/2021)
- Λιάκουρας Πέτρος, *Η Ελλάδα είναι έτοιμη να προασπίσει τις διεκδικήσεις της*, iEidiseis.gr, Ημ/νία δημοσίευσης: 22/07/2020, https://www.ieidiseis.gr/politiki/item/53331-petros-liakouras-sto-ieidiseis-i-ellada-einai-etoimi-na-proaspisei-tis-diekdikiseis-tis?fbclid=IwAR3zAzMunw_ICVZviDyRDtHKTPuIq-MLqIypqhKditb-uAXTRmo0CotURQ8 (ανάκτηση 20/02/2021)
- Λιάκουρας Πέτρος, *Αυτά είναι τα κλειδιά της συμφωνίας Ελλάδας και Αιγύπτου για ΑΟΖ*, Τα Νέα, Ημ/νία δημοσίευσης: 07/08/2020, <https://www.tanea.gr/2020/08/07/politics/ayta-einai-ta-kleidia-tis-symfonias-elladas-kai-aigyptou-gia-aoz/> (ανάκτηση 20/02/2021)
- Λιμαντζάκης Γιώργος, *Ο παραλογισμός της Άγκυρας για την Κρήτη - Γιατί η τουρκική απόπειρα αμφισβήτησης της ελληνικής κυριαρχίας επί της μεγαλονήσου είναι αβάσιμη κατά το Διεθνές Δίκαιο*, Foreign Affairs – The Hellenic Edition, Ημ/νία δημοσίευσης: 08/07/2020,

- <http://www.foreignaffairs.gr/articles/72820/dr-giorgos-limantzakis/o-paralogismos-tis-agkyras-gia-tin-kriti> (ανάκτηση 20/02/2021)
- Λυριστής Μηνάς, *Mavi Vatan: Πώς επηρεάζει η «Γαλάζια Πατρίδα» την Ελλάδα*,
https://www.researchgate.net/publication/338077562_Mavi_Vatan_Pos_epere_azei_e_Galazia_Patrida_ten_Ellada (ανάκτηση 28/11/2010)
 - Μαρκέτος Θρασύβουλος, *Ο έλεγχος της δυτικής Ευρασίας και το ενεργειακό παιχνίδι - Ο γεωστρατηγικός ανταγωνισμός ΗΠΑ-ΕΕ και Ρωσίας στην γειτονιά της Ελλάδας*, Foreign Affairs – The Hellenic Edition, Ημ/νία δημοσίευσης: 11/06/2019, <http://www.foreignaffairs.gr/articles/72336/dr-thrasyboylos-n-marketos/o-elegchos-tis-dytikis-eyrasias-kai-to-energeiako-paixnidi> (ανάκτηση 20/02/2021)
 - Μελέτης Νίκος, *ΟΗΕ: Τι σημαίνει η πρωτοκόλληση του τουρκολιβικού μνημονίου - Άλλοθι για επιδίωξη τετελεσμένων από Άγκυρα*, Ημ/νία δημοσίευσης: 01/10/2020, <https://www.liberal.gr/news/ti-simainei-i-protokollisi-tou-tourkolibukou-mnimoniou-allothi-gia-epidioxi-tetelesmenon-apo-agkura/326694> (ανάκτηση 20/02/2021)
 - Μπάλτος Γεώργιος, *Το στρατήγημα και η στρατηγική της Τουρκίας για μια «γαλάζια πατρίδα»*, Foreign Affairs – The Hellenic Edition, Ημ/νία δημοσίευσης: 10/12/2019,
<http://www.foreignaffairs.gr/articles/72562/georgios-x-mpaltos/to-stratigima-kai-i-stratigiki-tis-toyrkias-gia-mia-%C2%ABgalazia-pat> (ανάκτηση 09/02/2021)
 - Νέδος Βασίλης, *Η «Γαλάζια Πατρίδα» στον ΟΗΕ από Άγκυρα*, Καθημερινή, Ημ/νία δημοσίευσης: 28/11/2019,
<https://www.kathimerini.gr/politics/1053827/i-galazia-patrida-ston-oie-apo-agkyra/> (ανάκτηση 20/02/2021)
 - Πανάγος Θεόδωρος, *Ο ρόλος του Ισραήλ στην ασφάλεια της Αν. Μεσογείου - Ο αγωγός EastMed και η συνεργασία με την Ελλάδα σε όλους τους τομείς*, Foreign Affairs – The Hellenic Edition, Ημ/νία δημοσίευσης: 30/12/2020,
<http://www.foreignaffairs.gr/articles/73042/theodoros-panagos/o-rolos-toy-israil-stin-asfaleia-tis-an-mesogeioy> (ανάκτηση 20/02/2021)

- Παπανδρόπουλος Αθανάσιος, *Οι νέες συμμαχίες στην Αν. Μεσόγειο*, *naftemporiki.gr*, Ημ/νία δημοσίευσης: 16/11/2020, <https://www.naftemporiki.gr/story/1658775/oi-nees-summaxies-stin-an-mesogeio> (ανάκτηση 20/02/2021)
- Παυλόπουλος Προκόπης, *Το Νομικώς Ανυπόστατο του «Τουρκολιβυκού Μνημονίου» και οι Εντεύθεν Νομικές Συνέπειες στο Πεδίο του Διεθνούς και του Ευρωπαϊκού Δικαίου*, *Syntagmawatch*, Ημ/νία δημοσίευσης: 09/07/2020, <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/to-nomikos-anypostato-tou-tourkolivykou-mnimoniou-kai-oi-entefthen-nomikes-synepeies-sto-pedio-tou-diethnous-kai-tou-evropaikou-dikaiou/> (ανάκτηση 11/01/2021)
- Σταθακόπουλος Δημήτρης, *Αν το Καστελλόριζο είναι μακριά, τότε τι είναι οι υπερπόντιες κτήσεις Βρετανίας και Γαλλίας;*, *Slpress*, Ημ/νία δημοσίευσης: 02/07/2020, <https://slpress.gr/diethni/an-to-kastellorizo-einai-makria-tote-ti-einai-oi-yperponties-ktiseis-vretanias-kai-gallias/> (ανάκτηση 13/01/2021)
- Συρίγος Άγγελος, *Ταγίπ Ερντογάν: τα σχέδια 2023, 2053 και 2071*, *Καθημερινή*, Ημ/νία δημοσίευσης: 27/11/2016, <https://www.kathimerini.gr/politics/885471/tagip-erntogan-ta-schedia-2023-2053-kai-2071/> (ανάκτηση 20/02/2021)
- Τζιάρρας Ζήνωνας, *Οι «Δυόμιση Πόλεμοι» και η Άσκηση «Μαβί Βαταν»: Στρατηγική Κουλτούρα και το νέο Στάδιο της Τουρκικής Στρατηγικής*, *Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ)*, Ημ/νία δημοσίευσης: 15/03/2019, http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2019/03/103_2019_-WORKING-PAPER-%CE%96%CE%B7%CC%81%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B1%CF%82-%CE%A4%CE%B6%CE%B9%CE%B1%CC%81%CF%81%CF%81%CE%B1%CF%82.pdf (ανάκτηση 09/02/2021)
- Τρούλης Μάρκος, *Ενεργειακός καταλύτης στην Ανατολική Μεσόγειο - Οι ηγεμονικές προκλήσεις για την Άγκυρα και οι δυνατότητες Ελλάδας, Κύπρου, Ισραήλ και Αιγύπτου*, *The Foreign Affairs – The Hellenic Edition*, Ημ/νία δημοσίευσης: 25/01/2019, <http://www.foreignaffairs.gr/articles/72134/markos-troylis/energeiakos-katalytis-stin-anatoliki-mesogeio> (ανάκτηση 20/02/2021)

- Υφαντής Κώστας, *Αθήνα έναντι Άγκυρας: Διάλογος αλλά και κόκκινες γραμμές - Οι τρεις πυλώνες της στρατηγικής της Ελλάδας στις ελληνοτουρκικές σχέσεις*, Foreign Affairs – The Hellenic Edition, Ημ/νία δημοσίευσης: 13/07/2019, <http://www.foreignaffairs.gr/articles/72374/kostas-yfantis/athina-enanti-agkyras-dialogos-alla-kai-kokkines-grammes> (ανάκτηση 20/02/2021)
- Φίλης Κωνσταντίνος, *Ο Κωνσταντίνος Φίλης εξηγεί στο iefimerida γιατί η συμφωνία με την Αίγυπτο για την ΑΟΖ ήταν απαραίτητη*, iefimerida, Ημ/νία δημοσίευσης: 09/08/2020, <https://www.iefimerida.gr/politiki/konstantinos-filis-exigei-giati-i-symfonia-me-tin-aigypto-gia-tin-aoz-itan-aparaititi> (ανάκτηση 20/02/2021)
- Χαρίτος Γαβριήλ, *Τουρκία-Ισραήλ, δέκα χρόνια μετά το Μαβί Μαρμαρά - Αλήθειες, ψέματα και παρανοήσεις*, Foreign Affairs – The Hellenic Edition, Ημ/νία δημοσίευσης: 09/06/2020, <http://www.foreignaffairs.gr/articles/72786/gabriil-xaritos/toyrkia-israil-deka-xronia-meta-to-mabi-marmara> (ανάκτηση 20/02/2021)
- Χατζηγεωργίου Τάκης, *Η Κύπρος εν κενώ - Χωρίς μια σοβαρή παρέμβαση στον γ.γ. του ΟΗΕ, στο Κυπριακό θα υπάρξουν μόνο χαμένοι*, Foreign Affairs - The Hellenic Edition, Ημ/νία δημοσίευσης: 01/11/2018, <http://www.foreignaffairs.gr/articles/72032/takis-xatzigeorgioy/i-kypros-en-keno> (ανάκτηση 20/02/2021)

ΠΗΓΕΣ ΧΑΡΤΩΝ

- *Mavi Vatan Logosu Hakkında*, mavivatan.net, Ημ/νία δημοσίευσης: 22/08/2020, <https://mavivatan.net/mavi-vatan-logosu-hakkinda/> (ανάκτηση 30/11/2020)
- Πολίτης Βασίλης, *Ελλάς και Θάλασσα - Ο ρόλος και η σημασία της θαλάσσιας ισχύος στην ενεργειακή γεωπολιτική της Αν. Μεσογείου*, The Foreign Affairs – The Hellenic Edition, Ημ/νία δημοσίευσης: 01/03/2019, <http://foreignaffairs.gr/articles/72182/basilis-politis/ellas-kai-thalassa?page=show> (ανάκτηση 07/12/2020)

- *Οριοθέτηση ΑΟΖ με Ισραήλ θέλουν οι Τούρκοι ως απάντηση σε «συμμαχία του κακού»*, energypress, Ημ/νία δημοσίευσης: 13/05/2020, <https://energypress.gr/news/oriothetisi-aoz-me-israil-theloy-n-oi-toyrkoi-os-apantisi-se-symmahia-toy-kakoy> (ανάκτηση 13/01/2021)
- *Bakanlık paylaştı! İşte Doğu Akdeniz haritası*, Milliyet, Ημ/νία δημοσίευσης: 02/06/2020, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/bakanlik-paylasti-iste-dogu-akdeniz-haritasi-6225728> (ανάκτηση 03/01/2021)
- *Χαστούκι ” στην Τουρκία και τον Ερντογάν, μέσω Λιβύης, από εφτά χώρες και την ΕΕ*, defensepoint.gr, Ημ/νία δημοσίευσης: 13/10/2020, <https://www.defence-point.gr/news/quot-chastoyki-quot-se-toyrkia-kai-ton-erntogan-meso-livyis-apo-efta-chores-kai-tin-ee> (ανάκτηση 07/01/2021)
- *Λιάκουρας Πέτρος, Αυτά είναι τα κλειδιά της συμφωνίας Ελλάδας και Αιγύπτου για ΑΟΖ*, Τα Νέα, Ημ/νία δημοσίευσης: 07/08/2020, <https://www.tanea.gr/2020/08/07/politics/ayta-einai-ta-kleidia-tis-symfonias-elladas-kai-aigyptou-gia-aoz/> (ανάκτηση 12/01/2021)

ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

- *Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, Εκδήλωση στο Καστελόριζο: «Η Οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών στην Ανατολική Μεσόγειο»*, Ημ/νία διεξαγωγής: 19/09/2020, https://www.youtube.com/watch?v=Kt-ohHqMQ6g&feature=youtu.be&fbclid=IwAR0LbJgBL35gPMZaHIFfK1NnXgrdMbXZpGqLejKetjmoUNVi9rI_EboAYqc (ανάκτηση 20/02/2021)
- *Μαραβέγιας Ναπολέον, Η οικονομική κατάσταση της Τουρκίας σήμερα*, Ελληνικό Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών (ΕΛΙΣΜΕ), Ημ/νία διεξαγωγής: 08/10/2020, <https://www.youtube.com/watch?v=zMwVGWkcf9Q> (ανάκτηση 20/02/2021)